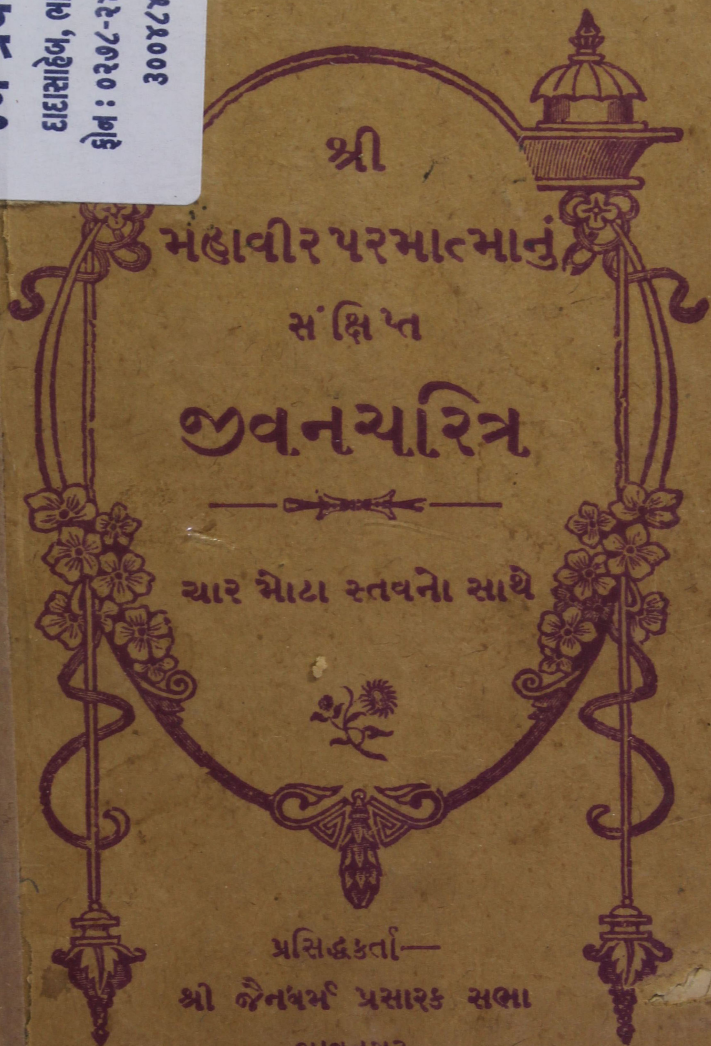

શ્રી યશોવિજયજી
જૈન ગ્રંથમાળા

દાદાસાહેબ, ભાવનગર.

ફોન : ૦૨૭૮-૨૪૨૫૩૨૨

૩૦૦૪૮૪૬

શ્રી મહાવીર પરમાત્માનું સંક્ષિપ્ત

જીવનચરિત્ર

(૪૨ ચોમાસાના ક્રમસર સ્થળ તથા
વિહારવર્ણન યુક્ત)

શ્રીવીરપ્રભુના ચાર મોટા સ્તવનો સાથે

યોગ્ય સંકલના સાથે તૈયાર કરનાર
કુંવરજી આણુંદજી

છપાવી પ્રગટ કરનાર
શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા
ભાવનગર

વીર સં. ૨૪૬૮] : : [વિક્રમ સં. ૧૯૯૮

કિંમત ચાર આના.

મુદ્રક :- શાહ ગુલાબચંદ લલુભાઈ, શ્રી મહોદય પ્રેસ-ભાવનગર.

શ્રી મહાવીરજિનસ્તુતિ

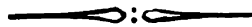

કનકસમશરીરં, પ્રાપ્તસંસારતીરં,
કુમતઘનસમીરં, ક્રોધદાવાગ્નિનીરં ।
જલધિજલગમીરં, દંભભૂસારસીરં,
સુરગિરિસમધીરં, સ્તૌમિ ભક્ત્યા ચ વીરં ॥ ૧ ॥

નમદાખિલસુરેન્દ્રાઃ, પાપપંકે દિનેન્દ્રાઃ,
કુમતમૃગમૃગેન્દ્રાઃ, કર્મવૃક્ષે ગર્જેન્દ્રાઃ ।
સુગુણમણિસમુદ્રાઃ, સાધુચકોરચંદ્રાઃ,
ગતઘનતરતંદ્રાઃ, પાંતુ વઃ શ્રીજિનેન્દ્રાઃ ॥ ૨ ॥

જિનવદનહૃદંતાત્, નિર્ગતા વાર્દિકાંતા,
સુપદસલિલપૂતા, પાપપંકૌઘહર્તા ।
જનનમરણમેત્તા, દ્વાદશાંગી વિચિત્રા,
મુનિજનહિતકર્તા, મોક્ષસૌખ્યપ્રદાતા ॥ ૩ ॥

જિનનયનકુરંગી, શ્યામવેણીભુજંગી,
જિનમુખકજભૃંગી, શ્વેતવસ્ત્રૈર્વૃતાંગી ।
નિવિડજડિમરોગ-ધ્વંસને માતુલિંગી,
શ્રુતનિચયવરાંગી, દેહિ મે દેવિ ! સદ્ગીઃ ॥ ૪ ॥*

* ત્રીજી ને ચોથો શ્લોક બાષાદોષવાળો જણાય છે.

પ્રસ્તાવના

આ નાની સરખી બુકને પ્રસ્તાવનાની જરૂર ન હોય, પરંતુ આ બુક લખવાનો હેતુ અને તેની પશ્ચાત્તુપૂર્વિએ કરેલી ઘટના સંબંધી કાંઈક જણાવવા માટે લખી છે.

શ્રી વીરપ્રભુનું કેવળાવસ્થાના ૩૦ વર્ષના વિહારનું વર્ણન અને તેમણે ક્રમસર કરેલા ચોમાસાના સ્થળ વિગેરે સુબોધિકા તથા શ્રી ત્રિ. શ. પુ. ચરિત્ર વિગેરેમાં લખ્ય ન થવાથી બનતો પ્રયાસ કરીને આ બુકના પ્રારંભમાં તે જણાવવામાં આગ્યા છે. ત્યારપછી છદ્મસ્થાવસ્થાનાં ૧૨૧ વર્ષની ચોમાસા તથા ઉપસર્ગો વિગેરેની ક્રમસર હકીકત લખવાનો વિચાર થતાં તે પણ લખીને દાખલ કરેલ છે. બાદ ગૃહસ્થપણના ૩૦ વર્ષની પણ કાંઈક ટૂંકી હકીકત લખી હોય તો શ્રી વીરપ્રભુનું બેંતેરે વર્ષનું સંક્ષિપ્ત ચરિત્ર ગુંથાઈ જાય એમ ધારી તે પણ લખ્યું છે. આમ વિચારતો ક્રમ પાછળપાછળનો થયેલ હોવાથી એ પ્રમાણે આ બુકમાં સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે.

આ પ્રમાણે સંક્ષિપ્ત ચરિત્ર લખ્યા પછી ટેકટ બહુ નાની લાગવાથી શ્રી મહાવીર પરમાત્માના બે સત્તાવીશ ભવના ને બે પંચકલ્યાણકના એમ કુલ ચાર મોટા સ્તવનો દાખલ કર્યાં છે.

એમાં પ્રથમ સ્તવનની પ્રાંતે પૃષ્ઠ ૫૭, ૫૮ ઉપર શ્રી વીરપ્રભુના ૨૭ ભવનું ટૂંક વર્ણન ક્રમસર બતાવવા માટે લખેલ છે. તેમાં ૧૫ મા તથા ૧૬ મા તેમજ ૨૧ મા અને ૨૨ મા ભવની વચ્ચે વીરપ્રભુએ અસંખ્યાતા ભવો કર્યાનું લખ્યું છે, પરંતુ પાંચમા ને છઠ્ઠા ભવ વચ્ચે અસંખ્યાતા ભવો કર્યાં છે તે લખવાનું રહી ગયું છે. પ્રથમ આપેલા ૨૭ ભવના સ્તવનમાં પણ તે હકીકત લાવેલ નથી.

પૃષ્ઠ ૪૪ ઉપર વીરપ્રભુએ છદ્મસ્થાવસ્થામાં કરેલા તપનું વર્ણન આપી એકંદર ૧૨૧ વર્ષનો મેળ મેળવ્યો છે.

પૃષ્ઠ ૪૫ ઉપર પ્રભુને થયેલા ઉપસર્ગોનું ટૂંક વર્ણન તેનો ક્રમ ખતાવવા લખેલ છે.

ઉપર પ્રમાણેની હકીકતથી આ બુક પૃષ્ઠ ૮૦ માં પૂર્ણ કરવામાં આવી છે. સ્તવનોમાં કંઠણ શબ્દના અર્થ પણ આપ્યા છે. આ બુકમાં થયેલી સખલના માટે મિચ્છાદુક્કડ આપવામાં આવે છે.

અશાડ શુદ્ધિ ૧ }
સં. ૧૯૯૮

કુંવરજી આણંદજી
ભાવનગર

અનુક્રમણિકા

૧ શ્રી મહાવીર પરમાત્માના કેવળજ્ઞાન પામ્યા પછીના ૩૦ વર્ષનું વિહારવર્ણન.	૧-૨૫
૨ શ્રી વીરપ્રભુના છઠ્ઠાસ્થપણાના ૧૨૥ વર્ષના વિહારમાં થયેલા ઉપસર્ગાદિકનું સંક્ષિપ્ત વર્ણન.	૨૬-૪૩
૩ શ્રી વીરપ્રભુએ ૧૨૥ વર્ષમાં કરેલ તપનું લીસ્ટ.	૪૪
૪ શ્રી વીરપ્રભુને થયેલા ઉપસર્ગોનો ક્રમ.	૪૫
૫ શ્રી મહાવીર પરમાત્માના ગૃહસ્થપણાના ૩૦ વર્ષનું સંક્ષિપ્ત ચરિત્ર.	૪૬-૪૮
૬ પં. શુભવિન્યજીકૃત શ્રી વીરપ્રભુનું સત્તાવીશ ભવનું સ્તવન. (છ ઢાળ)	૪૯
૭ શ્રી વીરપ્રભુના ૨૭ ભવની ટૂંક હકીકત.	૫૭
૮ શ્રાવક હંસરાજકૃત શ્રી વીરપ્રભુનું પંચ કલ્યાણકનું સ્તવન. (દશ ઢાળ)	૫૯
૯ શ્રી રામવિન્યજીકૃત શ્રી વીરપ્રભુનું પંચ કલ્યાણકનું સ્તવન. (ત્રણ ઢાળ)	૬૯
૧૦ પં. વીરવિન્યજીકૃત શ્રી વીરપ્રભુનું સત્તાવીશ ભવનું સ્તવન. (પાંચ ઢાળ)	૭૫

શ્રી મહાવીર પરમાત્માના કેવલજ્ઞાન પામ્યા પછીના ૩૦ વર્ષનું વિહારવર્ણન.

[૧૩ માથી ૪૨ મા સુધીના ૩૦ ચોમાસાના સ્થળ સાથે]

શ્રી મહાવીર પરમાત્માના ૪૨ વર્ષના ચારિત્રપર્યાયમાં પ્રથમના ૧૨૧ વર્ષ તો છદ્મસ્થપણે વિચર્યા. અનેક ઉપસર્ગો ને પરિસહો સહ્યા. અત્યંત તીવ્ર તપ કરીને ૧૨૧ વર્ષના પ્રાંતે કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. આ છદ્મસ્થપણના ૧૨૧ વર્ષનું વર્ણન તો સુબોધિકા ટીકા વિગેરેમાં વિસ્તારથી આવે છે. કેવળજ્ઞાન પામ્યા ને પાવાપુરી પધારી દેશના આપી, અનેક મનુષ્યોને દીક્ષા આપી, તેમાંથી ગણધરપદયોગ્ય ૧૧ મુનિઓને ગણધરપદવી આપી, ચતુર્વિધ સંઘની સ્થાપના કરી. આટલા વર્ષનું પછી ત્રીશ વર્ષ સુધી કરેલા વિહારનું વર્ણન સુબોધિકા ટીકા વિગેરેમાં આવતું નથી. માત્ર પ્રાંતભાગે પરિવારનું વર્ણન અને નિર્વાણ-ગમનની હકીકત આવે છે. આ ત્રીશ વર્ષનું વર્ણન ક્રમસર એકત્ર કરી અત્ર સંક્ષેપથી આપ્યું છે. ત્રીશે ચોમાસા કયા કયા સ્થળે કર્યાં તે પણ ક્રમસર બતાવ્યું છે. પ્રભુના સમાગમમાં આવેલા કેટલાક શ્રાવકો ને મુનિઓ વિગેરેનું વર્ણન તેમની પ્રાંતાવસ્થા સુધીનું આપેલું છે તે ત્યાં પ્રસંગોપાત જ લખેલું સમજવું,

તે વર્ષમાં બનેલું સમજવું નહીં. જે જે વર્ષમાં જેમના નામો લખ્યા છે તેમનો પ્રભુ સાથે પ્રથમ સમાગમ તે વર્ષમાં થયેલ સમજવો. અજ્ઞાત હકીકત ક્રમસર જાણી શકાય તેટલા માટે જ આ પ્રયાસ કરેલ છે. તેમાં થયેલ સ્ખલના માટે પ્રારંભમાં જ મિચ્છા દુષ્કર્ત્ત દેવામાં આવે છે.

x

x

x

દીક્ષા લીધા બાદ ૧૨૧ વર્ષે પ્રભુ કેવળજ્ઞાન પામ્યા, પછી પાવાપુરી પધાર્યા અને દેશના આપી. ૧૧ ગણધરની સ્થાપના કરી. ત્યાંથી રાજગૃહી તરફ પધાર્યા. ત્યાં શ્રેણિક રાજા, અભય-કુમાર, અન્નતશત્રુ (કોણિક), મેઘકુમાર, નંદિષેણકુમાર (દશદશના પ્રતિબોધક)નો અનુક્રમે સમાગમ થયો. મહાવીર પરમાત્માએ શ્રાવક ધર્મ કહ્યો. પ્રભુએ રાજગૃહીમાં જ તેરમું ચોમાસું કર્યું.

ચોમાસાબાદ વિદેહ તરફ ગમન. માહણકુંડ ગ્રામે પધારવું. ત્યાં દેવાનંદા ને ઋષભદત્ત(પ્રભુના મૂળ માતાપિતા)નું પ્રભુ પાસે આગમન. પ્રભુના ઉપદેશથી તેમણે પ્રભુ પાસે લીધેલી દીક્ષા. (પ્રાંતે મોક્ષગમન.)

જમાલિ ને ત્રિયદર્શના(પ્રભુના જમાઈ ને પુત્રી)એ પ્રભુ પાસે લીધેલી દીક્ષા. પ્રભુએ વિશાળા તરફ જઈને ચૌદમું ચોમાસું વિશાલામાં કર્યું.

ચોમાસાબાદ વત્સદેશ તરફ ગમન. ત્યાંથી કૌશાંબી પધારવું. જયંતી શ્રાવિકાનું મિલન. તેના પ્રશ્નો ને પ્રભુના ઉત્તરો. જયંતીની દીક્ષા. (તેનું મોક્ષગમન.) ત્યાંથી પ્રભુનું શ્રાવસ્તીનગરીએ ગમન. ત્યાં સુમનોલક ને સુપ્રતિષ્ઠ નામે બે શ્રાવકે પ્રભુના

ઉપદેશથી લીધેલી દીક્ષા. (તેમણે કરેલ મહાન્ તપ. પ્રાંતે અનશન કરીને વિજય વિમાનમાં ઉપજવું.) પ્રભુનું વાણિજ્યગ્રામે ગમન. આનંદ શ્રાવકનું પ્રભુ પાસે જવું. પ્રભુનો ઉપદેશ સાંભળી તેમણે ગ્રહણ કરેલા શ્રાવકના વ્રત. તેમાં પરિગ્રહનું તેમજ ભોગો-પભોગનું કરેલું વિસ્તારથી પરિમાણ. પ્રભુએ વાણિજ્યગ્રામે જ પંદરમું ચોમાસું કર્યું.

ચોમાસાળાદ મગધ તરફ ગમન. રાજગૃહી નગરીમાં ધન્ય ને શાલિભદ્ર. જાંનેની ઋદ્ધિનું વર્ણન. પ્રભુનો ઉપદેશ સાંભળી જાંનેએ લીધેલી દીક્ષા. (પ્રાંતે તેમનું અનશન વિગેરે.) પ્રભુએ રાજગૃહીમાં જ સોળમું ચોમાસું કર્યું.

ચોમાસાળાદ ચંપાનગરી તરફ ગમન. દત્તરાજ ને રક્તવતીનો પુત્ર મહચ્ચંદ્રકુમાર. પ્રભુએ કહેલો તેનો પૂર્વભવ. તેણે પ્રભુ પાસે લીધેલી દીક્ષા. કામદેવ શ્રાવકે પ્રભુ પાસે લીધેલા શ્રાવકના વ્રત. (ચૌદ વર્ષ પછી તેણે શરૂ કરેલું શ્રાવકની પડિમાનું વહન. મિથ્યાત્વી દેવે કરેલો પ્રાણાંત ઉપસર્ગ. કામદેવનું સહનશીલપણ. પ્રભુએ કરેલી તેની પ્રશંસા.) ‘ઉદયન છેલ્લા રાજર્ષિ’નું વર્ણન. તેમણે લીધેલી પ્રભુ પાસે દીક્ષા. સત્તરમું ચોમાસું પ્રભુએ વાણિજ્યગ્રામે કર્યું.

ચોમાસાળાદ જનારસ તરફ ગમન. ત્યાં ચૂલણીપિતા શ્રાવકે સ્વીકારેલ ગૃહસ્થ ધર્મ. ત્યાં જ સૂરાદેવ શ્રાવકે પણ પ્રભુની દેશના સાંભળીને સ્વીકારેલ શ્રાવક ધર્મ. પ્રભુ ત્યાંથી આલંબિકા પધાર્યા. ત્યાં ચૂલ્લશતકે શ્રાવકે સ્વીકારેલ શ્રાવક ધર્મ. (આ ત્રણે શ્રાવકોને દેવોએ કરેલા ઉપસર્ગ, તેમનું ચલિત થવું. પ્રભુએ સ્થિર કરવા. તેમણે આરાધેલ શ્રાવકની ૧૧

પડિમાઓ. પ્રાંતે અનશન કરી પ્રથમ દેવલોકે ઉપજવું.) પુદ્ગલ પરિવ્રાજકની હકીકત. તેણે પ્રભુનો ઉપદેશ સાંભળી પ્રભુ પાસે લીધેલી દીક્ષા. આલંબિકાથી નીકળી પ્રભુ રાજગૃહી પધાર્યા. ત્યાં મકાંતી વિગેરે અનેક ગૃહસ્થોએ લીધેલી દીક્ષા. તેઓનું પ્રાંતે મોક્ષગમન. અઢારમું ચોમાસું પ્રભુએ રાજગૃહીમાં કર્યું.

ચોમાસા બાદ પ્રભુ મગધદેશમાં જ વિચર્યા. તે જ વર્ષમાં રાજગૃહીમાં શ્રેણિકરાજને પ્રભુ મહાવીર સાથે થયેલ વિશેષ પરિચય. એક દિવસ સમવસરણમાં એક દેવનું આવવું ને પોતાના શરીર ઉપરથી પ્રભુને પગે કુદની રસીનું ચોપડવું. તે જોઈ શ્રેણિકરાજને થયેલ ક્રોધ. તેવામાં પ્રભુને, અલયકુમારને, શ્રેણિકરાજને અને કાલ સૌકરિકને આવેલી છીંક. દેવે અનુક્રમે ‘મરો, મરો યા જીવો, જીવો, મ મરો અને મ જીવો’ એમ કહેવું. દેવનું અદૃશ્ય થવું. પ્રભુને પૂછતાં તે દેવદર્દુરાંક નામે હતો ને તે બાવના ચંદનનું વિલેપન કરતો હતો એમ કહ્યું. તેમજ ચારેની છીંક બાબતમાં ખુલાસો કર્યો. તેમાં શ્રેણિકરાજને જીવો કહેવાનું કારણ મરણ પામીને તેમને પ્રથમ નરકમાં જવાનું છે તે સાંભળી શ્રેણિકરાજને થયેલ પારાવાર ખેદ. પ્રભુએ તેના આગ્રહથી બતાવેલા તેના નિવારણના ઉપાય. તેમાં નિરાશ થતાં ભાવી કાળે પ્રથમ તીર્થંકર થવાનું કહીને પ્રભુએ આપેલો દિલાસો. શ્રેણિકરાજએ કોઈપણ દીક્ષા લેવા ઇચ્છનારને તમામ પ્રકારની સહાય આપવાની કરેલી પ્રતિજ્ઞા અને તેવી જાહેરાત.

આર્દ્રકુમાર-તેનું સવિસ્તર વૃત્તાંત. હસ્તિતાપસોને પ્રતિ-બોધી તેની સાથે આર્દ્રકુમારનું પ્રભુ પાસે આવવું. અલય-કુમારનો પ્રતિમા મોકલ્યા સંબંધી આભાર માનવો. આ

વર્ષમાં ઘણા મનુષ્યોએ પ્રભુ પાસે લીધેલી દીક્ષા. અણુધારી તક મળી જતાં અભયકુમારે પણ લીધેલી દીક્ષા. શ્રેણિક રાજના બીજા ૨૧ પુત્રો અને ૧૩ રાણીઓએ લીધેલી દીક્ષા. તેમનું સ્વર્ગ અથવા મોક્ષગમન. આ વર્ષમાં રાજગૃહીમાં રહેવાથી થયેલો ઘણો ઉપકાર. પ્રભુએ રાજગૃહીમાં જ ૧૯મું ચોમાસું કર્યું.

ચોમાસા બાદ વત્સ દેશ તરફ ગમન. ત્યાંના ઉદાયન રાજની વિધવા રાણી મૃગાવતીએ ચંડપ્રદોતનને આશા આપીને પાછો વાળવો. તેનું ફરીને કૌશાંબી ઉપર ચડી આવવું. તેવામાં પ્રભુનું ત્યાં સમવસરવું. ચંડપ્રદોતન ને મૃગાવતી વિગેરેનું પ્રભુ પાસે આગમન. તે પ્રસંગે પ્રભુએ આપેલ ઉપદેશ. તેમાં સ્ત્રીલંપટ સોનીનું આપેલું દ્વષાંત. તેને ૫૦૦ સ્ત્રીઓ હુતી, તેમાંથી એકને મારી નાખતાં ૪૯૯ સ્ત્રીઓના આરીસા પડવાથી થયેલું તેનું મરણ. તેનું ને પહેલી મરણ પામેલી સ્ત્રીનું એક તિર્યંચનો ભવ કરીને બ્રાહ્મણકુળમાં ભાઈ બહેન તરીકે જન્મવું. સોનીની ૪૯૯ સ્ત્રીઓનું અગ્નિપ્રવેશ કરી બળી મરવું ને એક અટવીમાં મનુષ્ય થઈને ચોર થવું. પેલા બ્રાહ્મણપુત્રનું ચોર થતાં તે ૪૯૯ના સ્વામી થવું. બ્રાહ્મણપુત્રીનું ૫૦૦ ચોરની સ્ત્રી થવું. ચોરોએ લાવેલી બીજી સ્ત્રીને તેણીએ મારી નાખવાથી શંકા પડતાં મુખ્ય ચોરે પ્રભુ પાસે આવી સંક્ષેપમાં યા સા ? એમ પૂછવું. પ્રભુએ સા સા એમ કહેવું. સભાએ પૂછતાં તેનું વૃત્તાંત સંભળાવી પ્રભુએ આપેલો ઉપદેશ. મૃગાવતીએ અવસર પામી પોતાના પુત્રને ચંડપ્રદોતનના ખોળામાં બેસાડી દીક્ષા લેવા માટે માગેલી આજ્ઞા. પ્રભુની શરમે તેણે આપેલી આજ્ઞા. પ્રભુએ આપેલી દીક્ષા. ચંદના-આર્યાને સુપ્રત. ત્યાંથી વૈશાળીમાં આવીને પ્રભુએ વીશમું ચોમાસું ત્યાં જ કર્યું.

(અહીં અભયકુમારની બુદ્ધિના બે ત્રણ પ્રસંગોનું વર્ણન મહાવીર ચરિત્રમાં કરેલ છે તે વાંચવા યોગ્ય છે.)

ચોમાસા બાદ પ્રભુએ આ વર્ષમાં અનેક સ્થળે વિહાર કર્યો. પ્રથમ કાકંદીપુરીમાં આવ્યા. ત્યાં ભદ્રાશેઠાણીના પુત્ર ધન્યને પ્રભુનો ઉપદેશ લાગ્યો. તેણે માતા પાસે આવી દીક્ષા લેવાની આજ્ઞા માગી. માતાએ બહુ સમજાવ્યા છતાં ન સમજવાથી ભદ્રા ત્યાંના રાજા પાસે ગઈ. તેણે પણ તેને ઘેર આવીને ધન્યને સમજાવ્યો. ધન્યકુમારે કહ્યું કે ‘ જો તમે જરા તથા મરણને રોકી શકતા હો તો હું સંસારમાં રહું. ’ રાજાએ તેની અશક્યતા બતાવી અને પોતે જ બીજા અનેક શ્રેષ્ઠ પુત્રો સાથે તેનો દીક્ષામહોત્સવ કર્યો. પ્રભુએ સર્વને દીક્ષા આપી. ધન્યકુમારે થોડા વખતમાં જ્ઞાનાભ્યાસ સાથે એવી તપસ્યા કરી કે તેના દેહમાં હાડ માત્ર રહ્યા. પ્રભુનું રાજગૃહી પધારવું. શ્રેણિક રાજાએ ‘ સર્વ મુનિમાં શ્રેષ્ઠ કોણ છે ? ’ એમ પ્રભુને પૂછતાં પ્રભુએ ધનાકાકંદીને બતાવ્યા. તેઓ એક માસનું અનશન કરી સદ્ગતિએ ગયા. તેના ભાઈ સુનક્ષત્રે પણ પ્રભુ પાસે દીક્ષા લીધી.

ત્યાંથી પ્રભુ કાંપિલ્યપુર પધાર્યા. ત્યાં કુડકૌલિક નામના ગૃહસ્થે પ્રભુનો ઉપદેશ સાંભળી શ્રાવકના વ્રત ગ્રહણ કર્યાં. તે પ્રભુના મુખ્ય દશ શ્રાવકોમાં છઠ્ઠા હતા. તેને ગોશાળકમતિ એક દેવ સાથે પ્રશ્નોત્તર થયા. તેણે દેવને નિરુત્તર કર્યો અને તે દેવ પ્રભુના માર્ગમાં દઢ થયો.

પ્રભુ ત્યાંથી પોલાસપુર પધાર્યા. ત્યાં સદાલપુત્ર નામે કુંભાર આજીવિકમતિ હતો. તેને પ્રભુએ અનેક પ્રકારે સમ-

જાવ્યો, તેથી તેણે શ્રાવકના વ્રત પ્રભુ પાસે લીધા. તે સાતમે શ્રાવક થયો. (તેના પ્રશ્નોત્તર ખાસ વાંચવા જેવા છે.)

એ એકવીશમું ચોમાસું પ્રભુએ વાણિજ્યગ્રામે કર્યું.

ચોમાસા બાદ પ્રભુ મગધદેશમાં આવ્યા. રાજગૃહીએ પધાર્યા. તે વખતે ત્યાં મહાશતક નામે ગૃહસ્થ રહેતો હતો. તે મોટો ધનાઢ્ય હતો. તેને ૧૩ સ્ત્રીઓ હતી. પ્રભુનો ઉપદેશ સાંભળી તેણે શ્રાવકના વ્રતો સ્વીકાર્યા. તે આઠમે શ્રાવક થયો. (તેની ૧૩ સ્ત્રીઓમાં રૈવતી નામે સ્ત્રી અતિ વિષયી હતી. તેણે પોતાના વિષયવિલાસમાં ભાગ પાડનારી ૧૨ શોક્યોને શસ્ત્ર-પ્રયોગ તેમજ વિષપ્રયોગથી મારી નાંખી. તે માંસાહારી હતી. મદિરા પીતી હતી. એકદા રાજા શ્રેણિકે અમરપડહ વગડાવતાં બીજે સ્થળેથી માંસ ન મળવાને લીધે તેણે પોતાના ગોકુળમાંથી રોજ બે વાછડાઓને મારીને તેનું માંસ ખાવાનું શરૂ રાખ્યું.) (મહાશતક શ્રાવકે તો વ્રત લીધા પછી ૧૪ વર્ષ થતાં ૧૫ મા વર્ષના મધ્યમાં શ્રાવકની ૧૧ પડિમા વહેવાની શરૂઆત કરી. તે પ્રસંગમાં પણ રૈવતી દારૂ પી, ઉન્મત્ત બની તેની પાસે પૌષધશાળામાં આવી ઉપદ્રવ કરવા લાગી. ત્યારપછી મહાશતકને તો શુભ ધ્યાનના યોગથી આનંદ શ્રાવકની જેમ અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. ફરીને રૈવતી ઉપસર્ગ કરવા આવી ત્યારે તેણે ક્રોધાવેશમાં કહ્યું કે-‘ રે દુષ્ટે ! અહીંથી તું ચાલી જ, તું તારા પાપકર્મથી મરણ પામીને નરકે જઈશ. ’ તે ત્યાંથી ચાલી ગઈ. પછી વીર પરમાત્મા ત્યાં પધારતાં તેમણે ગૌતમસ્વામીને મહાશતક શ્રાવક પાસે મોકલીને કહેવરાવ્યું કે-‘ પડિમાધારી શ્રાવકે કોઈને કાંઈપણ કઠિન વચન કહેવું ન કલ્પે. તમે

દેવતીને કઠણ વચન કહ્યું તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરો. ' મહાશતકે પ્રભુના કહેવા પ્રમાણે પ્રાયશ્ચિત્ત કર્યું. પછી અનશન કરી મૃત્યુ પામી પ્રથમ દેવલોકે ગયા.) બાવીશમું ચોમાસું પ્રભુએ રાજગૃહીમાં કર્યું.

ચોમાસા દરમ્યાન પાર્શ્વનાથના સંતાનીઆ અનેક મુનિઓને પ્રભુ સાથે સંયોગ થયો. તેમની સાથે પ્રશ્નોત્તર થતાં તેમને પ્રભુના સર્વજ્ઞપણાની ખાત્રી થઈ એટલે તેમણે વીરપ્રભુનું શાસન સ્વીકાર્યું.

ચોમાસાબાદ પ્રભુ ત્યાંથી વિહાર કરી પશ્ચિમદિશા તરફ જતાં કૃતાંગલા નગરીએ પધાર્યા. ત્યાં અનેક શ્રાવક શ્રાવિકાઓ પ્રભુને વંદન કરવા આવ્યા. તે સાથે સ્કંદક નામે પરિવ્રાજક પણ આવ્યો. તે પરિવ્રાજકને પ્રથમ પિંગળ નામના એક નિર્ઘંથ મુનિ સાથે ધર્મ સંબંધી વાદવિવાદ થયો હતો તેથી તેના મનમાં પોતાના મત વિષે શંકા ઉત્પન્ન થઈ હતી. તેવામાં પ્રભુ ત્યાં પધાર્યા. સ્કંદક તેના શાસ્ત્રોમાં બહુ પ્રવીણ અને ધુરંધર હતો. તે પ્રભુ પાસે જવા ચાલ્યો. પ્રભુએ તેની સામે ગૌતમસ્વામીને મોકલી તેના હૃદયના ભાવ કહ્યા. પ્રભુ પાસે આવી પ્રશ્નોત્તરો થતાં તેને પ્રભુનું સર્વજ્ઞપણું સમજાણું. પ્રભુએ બીજી ઘણી વાતો તેને સમજાવી, પ્રાંતે તેણે પ્રભુ પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. (સ્થવિરો પાસે રહી અભ્યાસ કર્યો. પછી પ્રભુ પાસે મુનિની બાર પડિમા વહેવાની આજ્ઞા માગી. [અહીં તે બાર પડિમાનું સ્વરૂપ વિસ્તારથી બતાવ્યું છે.] પ્રભુની આજ્ઞા મળતાં સ્કંદમુનિએ યથાર્થપણે તે પ્રતિમાનું આરાધન કર્યું. તેના આરાધનમાં બહુ તીવ્ર તપ કરવાનો હોય છે, તે પ્રમાણે તપ કરવાથી તેમજ ત્યારપછી ગુણરત્નસંવત્સર તપ કર્યો

તેથી પરિણામે તેમનું શરીર બહુ ક્ષીણ થઇ જતાં પ્રભુની આજ્ઞા માગી તેમણે અનશન કર્યું. તે પ્રસંગે સારી રીતે સંલેખના કરી અને શુભધ્યાને મરણ પામી સ્વર્ગે ગયા.)

લગવંતે ત્યાંથી શ્રાવસ્તી તરફ વિહાર કર્યો. શ્રાવસ્તીમાં નંદિનીપિતા અને સાલિહીપિતા નામે બે ગૃહસ્થો રહેતા હતા. તે પ્રભુને સમવસર્યા બાણી તેમની પાસે આવ્યા. ધર્મોપદેશ સાંભળ્યો. શ્રાવકના વ્રતો ગ્રહણ કર્યા. (પ્રાંતે શ્રાવકની ૧૧ પડિમા વહન કરી, કુલ ૨૦ વર્ષ ગૃહસ્થધર્મ પાળી તે બંને શ્રાવક-૯ મા ને ૧૦મા પ્રાંતે અનશન કરી પ્રથમ સ્વર્ગે દેવ થયા.)

ત્રેવીશમું ચોમાસુ પ્રભુએ વાણિજ્યગ્રામે કર્યું.

ચોમાસા બાદ પ્રભુ બ્રાહ્મણકુંડ ગ્રામે પધાર્યા. ત્યાં જમાલિ-મુનિએ આવી એકલા વિચરવાની આજ્ઞા માગી. પ્રભુ મૌન રહ્યા એટલે તેને આજ્ઞા માની જમાલિએ એકલવિહારીપણું સ્વીકાર્યું.

પ્રભુ ત્યાંથી વત્સદેશ તરફ વિહાર કરતાં કૌશાંબીએ પધાર્યા. ત્યાં દિવસને પાછલે પહોરે સૂર્ય તથા ચંદ્ર મૂળ વિમાને પ્રભુને વંદન કરવા આવ્યા. સૂર્યાસ્ત સમય બાણી ચંદના સાધ્વી ઉપાશ્રયે ગયા પણ મૃગાવતી સાધ્વી પ્રકાશ જોઇને બેસી રહ્યા. પહોર રાત્રિ જતાં સૂર્ય ચંદ્ર પાછા ગયા એટલે અંધકાર થતાં મૃગાવતી ઉપાશ્રયે આવ્યા. ચંદના સાધ્વીએ આટલી રાત્રિ સુધી બહાર રહેવા બાબત ઠપકો આપ્યો. પછી તે તો નિદ્રા-વશ થયા, પરંતુ અપરાધ ખમાવતાં ખમાવતાં મૃગાવતી સાધ્વીને કેવળજ્ઞાન થયું. તેવા વખતમાં એક સર્પને ચંદના સાધ્વીના હાથ પાસે થઇને જતો જોઇ મૃગાવતીએ તેમનો હાથ ઊંચો કર્યો એટલે તેમણે બગી જઇને કારણ પૂછતાં સર્પનું કારણ કહ્યું. ‘આવી

અંધારી રાત્રે સર્પને કેમ દીઠો ?' તે બાબત પૂછતાં કેવળજ્ઞાન પામ્યાનું જાણી ચંદના સાધ્વી તેમને ખમાવવા લાગ્યા. શુભ ધ્યાનવડે તેમને પણ કેવળજ્ઞાન થયું.

ત્યાંથી પ્રભુએ મગધદેશમાં વિહાર કર્યો, રાજગૃહી પધાર્યા. ત્યાં શ્રી પાર્શ્વનાથના સંતાનિયા મુનિ સાથે શ્રાવકોને થયેલી ચર્ચા સાંભળી ગૌતમસ્વામીએ પ્રભુને પૂછ્યું કે 'તે મુનિઓએ ઉત્તર આપ્યા એ બરાબર છે ?' પ્રભુએ કહ્યું કે 'બરાબર છે.'

આ અરસામાં અલયકુમાર વિગેરે મુનિઓએ અનશન કર્યું એટલે પ્રભુએ તે ૨૪ મું ચોમાસું રાજગૃહીમાં જ કર્યું.

ત્યારપછીની હકીકત જાણવા માટે આપણે રાજગૃહીમાં થયેલી રાજ્યક્રાંતિ વિગેરેની બીના જાણવી પડશે. શ્રેણિકરાજા રાજ્ય ઉપર ૫૧-૫૨ વર્ષ રહેવાથી તેનો પુત્ર કૌણિક મૂંઝાયો. તેણે બીજા લાઇઓને પક્ષમાં લઇને શ્રેણિક રાજાને કેદખાનામાં નાખ્યા અને પોતે રાજા થયો. શ્રેણિકની કેદખાનામાં તેણે ઘણી કઠર્થના કરી, તેની પાસે આવવાની પણ બધાને મનાઈ હતી. તેનો વિચાર ભૂખ્યાતરસ્યા શ્રેણિકરાજાને મારી નાખવાનો હતો, પરંતુ માત્ર ચેલણાને તેની પાસે જવાની છૂટ હતી. તે મસ્તકના વાળ મદિરાવડે ખૂબ પલાળી, અંદર અડદનો લાડવો સંતાડી શ્રેણિક રાજા પાસે જતી અને કેશ નીચોવી મદિરાપાન કરાવતી ને લાડવો ખવરાવતી તેથી તે ખર્યા હતા.

કૌણિક ગર્ભમાં આવ્યો ત્યારે જ ચેલણાને શ્રેણિકરાજાના હૃદયનું માંસ ખાવાની ઇચ્છા થઇ હતી. અલયકુમારે યુક્તિથી પૂર્ણ કરી હતી, પરંતુ ચેલણાએ જન્મતાં જ તે પુત્રને ઉકરડે નાખી

દીધો હતો. શ્રેણિકરાજ તે વાત જાણતાં તેને લઈ આવ્યા હતા. પરંતુ ચેલણાનું તેની ઉપર દિલ ન હોવાથી તે તેને માટે બીજા પુત્રો કરતાં ખાનપાનમાં સંકોચ કરતી હતી. કોણિક આ બધું શ્રેણિક કરાવે છે એમ માનતો હતો. એક વાર કોણિક તેના પુત્રને ખોળામાં લઈને જમવા બેઠો હતો, તે વખતે બાળક ભાણામાં મુતર્યો, કોણિકે તેને અટકાવ્યો નહીં અને ભોજનનો થોડો ભાગ દૂર કરી બીજું ખાઈ ગયો. તે વખતે તેની સામે બેઠેલી ચેલણાની આંખમાં આંસુ આવ્યા. કોણિકે તેનું કારણ પૂછ્યું, એટલે બાલ્યાવસ્થામાં તેના પર શ્રેણિક રાજાનો સ્નેહ કેવો હતો તે ચેલણાએ કહી સંભળાવ્યું. તેથી તેમને તરત જ કેદમાંથી છૂટા કરવા તે કુહાડો લઈને પાંજરું ભાંગવા આવ્યો. શ્રેણિકરાજાએ તેને તેવી રીતે આવતો જોઈ મરણના ભયથી આપઘાત કર્યો. કોણિકને ઘણો શોક થયો. પછી શોક અગસાવવા રાજગૃહીથી રાજધાની બહાર ચંપામાં કરી.

પ્રભુએ રાજગૃહીથી ચંપા તરફ વિહાર કર્યો. ત્યાં શ્રેણિક રાજાના પદ્મ વિગેરે દશ પૌત્રોએ પ્રભુની દેશનાથી વૈરાગ્ય પામી આગ્રહપૂર્વક માખાપની રજા લઈ ચારિત્ર લીધું. પ્રાંતે અનશન કરી સ્વર્ગે ગયા.

ત્યારપછી માકંદી અને ભદ્રાના પુત્ર જિનપાલિતે પ્રભુ પાસે દીક્ષા લીધી. તેની કથા બહુ લાંબી છે, પરંતુ તેનો સાર એ છે કે-માકંદીના પુત્ર જિનરક્ષિત ને જિનપાલિત નામના હતા, તેમણે ૧૧ વાર સમુદ્રમાર્ગે મુસાફરી કરીને પુષ્કળ દ્રવ્ય મેળવ્યું હતું. બારમી વખત માખાપની ના છતાં સમુદ્ર માર્ગે ઘણું કરિયાણું લઈને ગયા. પવનના જોરથી વહાણ ખરાબે ચડ્યું ને

ભાંગી ગયું. ખંને ભાઈઓને એક પાટિયું મળ્યું. તેને આધારે તે એક અજ્ઞાત દ્વીપે નીકળ્યા. ત્યાંની દેવી તેને પોતાના ભુવનમાં લઈ ગઈ અને તેની સાથે સુખલોગ લોગવવા લાગી. એક વાર તે દેવીને ઈંદ્રની આજ્ઞાથી લવણુસમુદ્ર સાફ કરવા માટે જવું પડ્યું. એટલે તે ખંને જણને દક્ષિણ દિશાના વન તરફ ન જવાનું સૂચવીને ગઈ. ખંને જણને એક વાર દક્ષિણ તરફ જવાની મરજી થઈ. ત્યાં જતાં એક જણને શૂળી ઉપર ચડાવેલો જોઈ દેવીનું તે કૃત્ય જાણી તેઓ લય પામ્યા. તેમણે આ લયમાંથી બચવાનો ઉપાય શૂળી પર રહેલાને પૂછ્યો. પેલા પુરુષે કહ્યું કે— “અહીંથી પૂર્વદિશાએ એક શૈલકે ચક્ષુનું મંદિર છે. તે ચક્ષુ આઠમ વિગેરે છ તિથિએ પ્રગટ થઈ ‘કોને તારું’ ? કોને ઉગારું’ ?’ એમ પૂછે છે. તે વખતે તમે કહેજો કે ‘અમને તારો, અમને ઉગારો’ એમ કહેવાથી તે અશ્વનું રૂપ ધારણ કરશે ને તમને તેના પર બેસાડી તમારે સ્થાનકે પહોંચાડશે. ” ખંને જણાએ તે પ્રમાણે કર્યું. ચક્ષુ કહ્યું કે— ‘પેલી દેવી તમારી પાછળ આવી તમને ભોળવવાના અનેક પ્રયત્નો કરશે, તેથી જે ભોળવાશે ને તેની સામું જશે તેને હું પાડી નાખીશ ને તે મરણ પામશે. ’ ખંને જણાએ તે વાત કબૂલ કરી. ચક્ષુ ખંનેને પોતાની પીઠ ઉપર બેસારી આદ્યો. દેવી પાછળ આવી. તેણે ઘણા પ્રયાસ કર્યો પણ જિનપાલિત ન ભોળવાણો. જિનરક્ષિતે તેની સામે જોયું એટલે ચક્ષુ તેને પાડી નાખ્યો. તે ખૂરે હાલ મરણ પામ્યો. જિનપાલિત નિર્વિઘ્નપણે પોતાને સ્થાનકે પહોંચ્યો. માતાપિતાને બધી વાત કહી. તેઓ ખેદ પામ્યા. પછી ભગવંત ત્યાં પધારતાં જિનપાલિત વંદન કરવા ગયો. તેણે પ્રભુનો ઉપદેશ

સાંભળી વૈરાગ્ય પામી દીક્ષા લીધી. તે વખતે પ્રભુએ સર્વે શ્રમણશ્રમણીઓને તેનું દષ્ટાંત આપીને કહ્યું કે—‘જે સાધુ કે સાધ્વી ચારિત્ર લીધા પછી જિનરક્ષિતની જેમ સંસારના વિષય-સુખમાં લોભાશે તે દુર્ગતિનું ભાજન થશે.’ (જિનપાલિત ચારિત્ર પાળી સ્વર્ગે ગયો.) આ ૨૫ મું ચોમાસું પ્રભુએ મિથિલામાં કર્યું.

ચોમાસાખાદ પ્રભુ અંગદેશ તરફ વિહાર કરી અંપાનગરીમાં પધાર્યા. આ અરસામાં વૈશાલીનું મહાયુદ્ધ થયું. યુદ્ધનું કારણ એ હતું કે—શ્રેણિકરાજાએ એક ૧૮ શેરનો હાર ને સેચનક હસ્તિ પોતાના પુત્ર હલ્લવિહલ્લને આપ્યા હતા. શ્રેણિકરાજાના મૃત્યુ પછી કોણિક રાજા થતાં તેની સ્ત્રી પદ્માવતીએ તે ખંને પદાર્થો લાવવા કોણિકને કહ્યું. કોણિકે ખંને વસ્તુ આપવા કહેવરાવ્યું. હલ્લવિહલ્લે જાણ્યું કે ‘કોણિક જોરાવરીથી તે લઈ લેશે’ તેથી તે છાનામાના ખંને વસ્તુ લઈને અંપાથી નીકળી પોતાના માતામહ ચેડારાજા પાસે વિશાળામાં આવ્યા. કોણિકે જો વસ્તુ સાથે તે ખંનેને પાછા મોકલવા ચેડારાજાને કહેવરાવ્યું. ચેડારાજાએ તેની ના પાડતાં કોણિક તેના પર ચડી આવ્યો. આ વખતે વૈશાલીમાં મહાયુદ્ધ થયું. જેમાં લાખો માણસો મરાણા. પ્રભુ અંપામાં હતા તે અરસામાં શ્રેણિકરાજાની ૧૦ વિધવારાણીઓએ પોતાના દશ પુત્રો યુદ્ધમાં મરણ પામવાથી વૈરાગ્ય પામીને પ્રભુ પાસે દીક્ષા લીધી અને તીવ્ર તપ કર્યું. પ્રભુએ ૨૬ મું ચોમાસું મિથિલામાં કર્યું.

યુદ્ધમાં જીતવાનો સંદેહ થવાથી ચેડારાજાએ નગરીના દ્વાર ખંધ કર્યા. કોણિક ફરતો ઘેરો ઘાલીને રહ્યો. તે વખતે હલ્લવિહલ્લ રાત્રે સેચનક ઉપર આવીને કોણિકના લશ્કરનો વિનાશ કરવા લાગ્યા. તેની ખબર પડતાં કોણિકે તેના માર્ગ વચ્ચે એક ખાધ

ખોદાવી તેમાં અંગારા ભરી ખાઇ ઢાંકી દીધી. સેચનકે વિભંગજ્ઞાને તે વાત જાણી આગળ પગલું ન ભર્યું. હલ્લિવિહલ્લના આક્રોશથી સેચનકે તેને પોતાની પીઠ ઉપરથી ઉતારી પોતે અગ્નિમાં અંપાપાત કર્યો. તે જોઇ હલ્લિવિહલ્લને અત્યંત દુઃખ થયું. પછી પ્રભુએ મિથિલાથી શ્રાવસ્તી ભણી વિહાર કરતા હલ્લિવિહલ્લે પ્રભુ પાસે આવી દીક્ષા લીધી.

એ ચોમાસા ખાદ કોણિકે કુલવાલુકને લાવી, વૈશાળીમાં દાખલ કરી મુનિસુવ્રતસ્વામીનો પ્રભાવિક સ્તૂપ ખોદાવી નાખ્યો. પછી કોણિકે વૈશાળીમાં પ્રવેશ કર્યો. એડા રાજાએ વાવમાં પડતું મૂક્યું. ત્યાંથી ધરણેન્દ્ર તેમને પોતાના આવાસમાં લઇ ગયા. કોણિકે આખી વૈશાળી નગરીનો ધ્વંસ કરી તેમાં ગધેડાવડે હળ ખેડાવ્યું. (વૈશાળીના વિનાશ સંબંધી જૈન ને જૌદ્ધ શાસ્ત્રકારો જુદા જુદા કારણો કહે છે.)

હલ્લિવિહલ્લને દીક્ષા આપી પ્રભુ શ્રાવસ્તીએ પધાર્યા. અહીં પ્રભુને ગોશાળકનો છેલ્લો સમાગમ થયો. તે આ પ્રમાણે—

ભગવંત શ્રાવસ્તીમાં પધાર્યા ત્યારે ગોશાળો પણ ત્યાં આવેલ હતો. તે હાલાહલા નામની કુંભારણના હાટમાં ઊતર્યો હતો. પ્રભુએ ત્યાં ગોશાળાનું ખરું સ્વરૂપ પ્રગટ કરેલું તે સાંભળી ગોશાળો પ્રભુ પર જાહુ ક્રોધે ભરાણો. તેણે પ્રભુના શિષ્ય આનંદમુનિ ગોચરી માટે નીકળ્યા હતા તેને જોલાવીને કહ્યું કે ‘તું તારા ધર્માચાર્યને કહેજે કે તે મારી નિંદા કરે છે પણ હું જ્યારે તેમની પાસે આવીશ ત્યારે તે મારું તેજ સહન કરી શકવાના નથી અને હું તેને ખાળી દર્દશ.’ આવા તેના વચન સાંભળી આનંદમુનિ ગભરાઇને પ્રભુ પાસે આવ્યા. ગોશાળાએ કહેલી

વાત કહી અને તેની શક્તિ વિષે પૂછ્યું. ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું કે ‘તેના કરતાં આ અણુગારો અનંતગણી શક્તિવાળા છે. ગોશાળો મને કાંઈ કરી શકે તેમ નથી, તો પણ તું બધા મુનિઓને કહી દે કે તે આવે ત્યારે તેની સાથે કોઈ વિવાદ ન કરે.’ ગોશાળો આવ્યો. પ્રભુને હલકા વચનો કહેવા લાગ્યો. તે ન સાંભળી શકવાથી બે મુનિઓએ તેને ‘જોડું’ બોલવા માટે અને પ્રભુનું અપમાન કરવા માટે સહજ કહ્યું, તેટલામાં તો તેણે કોપાયમાન થઈ તે બંને મુનિને તેજોલેશ્યાવડે બાળી દીધા. પછી પ્રભુએ તેને પોતાપણું ન છુપાવવા કહ્યું, એટલે તેણે પ્રભુની ઉપર પણ તેજોલેશ્યા મૂકી. તે પ્રભુને પ્રદક્ષિણા દઈને ગોશાળાના શરીરમાં જ પેઠી. ગોશાળાએ પ્રભુને કહ્યું કે ‘તમે મારી તેજોલેશ્યાથી છ માસમાં મૃત્યુ પામશો.’ પ્રભુએ કહ્યું કે ‘હું તો હજુ ૧૬ વર્ષ વિચરવાનો છું, પણ તું તારી જ તેજોલેશ્યાવડે આજથી સાતમે દિવસે મરણ પામીશ.’ તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. પરિણામે સાતમે દિવસે મરણ પામ્યો. અહીં પ્રભુને તેની તેજોલેશ્યાના સ્પર્શથી છ માસ પર્યંત દસ્તમાં લોહી પડ્યું. પછી સિંહમુનિની વિનંતિથી રૈવતી શ્રાવિકાને ત્યાંથી તેણે પોતાને માટે કરેલો બીજોરાપાક મંગાવી પ્રભુએ વાપર્યો ને વ્યાધિ તરત જ શમી ગયો. સિંહમુનિ અને સર્વ ગણધરાદિ નિશ્ચિંત થયા.

પ્રભુ ત્યાંથી વિહાર કરી મિથિલા તરફ પધાર્યા અને સત્તાવીશમું ચોમાસું મિથિલામાં કર્યું.

વીરપ્રભુના કેવળીપણાના છેલ્લા ૧૫ વર્ષ.

૨૭ મું ચોમાસું મિથિલામાં કર્યા પછી પ્રભુએ પશ્ચિમ તરફ વિહાર કરતાં પ્રથમ શ્રાવસ્તીમાં આવ્યા. તે વખતે શ્રી પાર્શ્વનાથના

સંતાનિયા કેશી ગણુધર પણ ત્યાં આવ્યા હતા. તે વખતે ખંને સમુદાયના સાધુ એકત્ર મળતાં વ્રતની સંખ્યામાં અને વસ્ત્રના રંગ વિગેરેમાં જુદાઈ જાણી પોતપોતાના ગુરુ પાસે આવી તેનું કારણ પૂછવા લાગ્યા. એટલે ગૌતમસ્વામી પોતે જ કેશીગણુધરનો દીક્ષાપર્યાય વિશેષ જાણી તેમની પાસે ગયા. કેશીગણુધરે સત્કાર કર્યા પછી ખંને વચ્ચે વાતચીત થતાં સ્પષ્ટ ખુલાસો થયો. માર્ગ-લેદનું કારણ જીવલેદ-ઋજુજડ, ઋજુપ્રાણ અને વક્રજડની વિવક્ષા થઈ. પરિણામે કેશીગણુધરે વીરપ્રભુનું શાસન સ્વીકાર્યું.

પ્રભુ ત્યાંથી હસ્તિનાપુર તરફ જતાં ત્યાં શિવરાજર્ષિ મળ્યા કે જે ત્યાંના રાજા હતા અને વૈરાગ્ય થવાથી તાપસી દીક્ષા લીધી હતી. અનેક પ્રકારનું અજ્ઞાનકષ્ટ કરતાં તેમને વિભંગજ્ઞાન થયું હતું તેથી તે સાત દ્વીપ ને સાત સમુદ્ર જોઈ શકતા હતા. એટલે તેથી વધારે દ્વીપો કે સમુદ્રો નથી એમ કહેતા હતા. તે વાત ગોચરી ગયેલા ગૌતમસ્વામીએ સાંભળી, તેથી પ્રભુ પાસે આવીને પૂછ્યું. પ્રભુએ કહ્યું કે ‘શિવરાજર્ષિની વાત ખોટી છે, દ્વીપો ને સમુદ્રો તો અસંખ્યાતા છે.’ આ વાત સાંભળી શિવતાપસ મહાવીર પ્રભુ પાસે આવ્યા અને ઘણી ચર્ચા કર્યા બાદ પ્રભુએ કહેલ તે સત્ય છે એમ સ્વીકારી પ્રભુ પાસે દીક્ષા લીધી. ત્યાર-પછી તીવ્ર તપ બહુ વર્ષો સુધી કરી અનશન કરીને મોક્ષે ગયા.

આ અરસામાં ત્યાં પોટ્ટિલ નામે એક ગૃહસ્થ રહેતો હતો. તેણે પણ પ્રભુનો ઉપદેશ સાંભળી વૈરાગ્ય પામી દીક્ષા લીધી અને તે પોટ્ટિલ અણગાર અમુક વર્ષ સુધી ચારિત્ર પાળી પ્રાંતે અનશન કરી અનુત્તર વિમાનમાં દેવ થયા.

પ્રભુએ ત્યાંથી વૈશાળી ને વાણિજ્યગ્રામ તરફ વિહાર કર્યો.

વૈશાળીનું યુદ્ધ તો બંધ થયું હતું, પરંતુ તે યુદ્ધથી વાણિજ્ય-
ગ્રામને પણ ઘણી હાનિ થઈ હતી. ધીમે ધીમે માણસો ભરાવા
માંડયું હતું. પ્રભુએ ૨૮ મું ચોમાસું ત્યાં કર્યું.

ચોમાસા બાદ પ્રભુએ મગધ તરફ વિહાર કર્યો. એ વર્ષમાં
કાંઈ વિશેષ હકીકત બનેલી નોંધાણી નથી. કેટલાક મુનિઓએ
વિપુલગિરિ પર જઈને અણસણ કર્યું હતું. આ ૨૯ મું ચોમાસું
પ્રભુએ રાજગૃહીમાં કર્યું.

ચોમાસા બાદ પ્રભુએ ચંપા તરફ વિહાર કર્યો. ત્યાં શાલ ને
મહાશાલ નામના બે બંધુઓ યુવરાજ હતા. તેમણે પ્રભુનો
ઉપદેશ સાંભળી વૈરાગ્ય પામી પોતાની બહેન યશોમતીના પુત્ર
ગાગલીને રાજ્ય સોંપી દીક્ષા લીધી.

પ્રભુએ ત્યાંથી દશાર્ણુ દેશ તરફ વિહાર કર્યો. તે દેશમાં
દશાર્ણુપુરના રાજા દશાર્ણુભદ્રે પ્રભુને પધાર્યા સાંભળી કોઈએ
ન કર્યું હોય એવું અપૂર્વ સામૈયું કરવાનો નિરધાર કર્યો અને
તેવું સામૈયું લઈ પ્રભુ પાસે આવ્યા. તે વખતે સૌધર્મેન્દ્ર તેમની
ભક્તિમાં અભિમાનનું વિષ ભળતું જાણી પોતે ૬૪૦૦૦ હાથીઓ
વિગેરે વિકુર્વી આકાશમાર્ગે ઉતરવા લાગ્યા. તેમની ઋદ્ધિ જોઈ
દશાર્ણુભદ્રનું માન ગળી ગયું, એટલે તેમણે તત્કાળ વૈરાગ્ય પામી
રાજ્ય તથા દઈ પ્રભુ પાસે દીક્ષા લીધી. તે જોઈ ઇંદ્રે તેમને
નમસ્કાર કર્યો અને ખરેખરા માનના જાળવનારા કહી ખમાવ્યા.
દશાર્ણુભદ્ર મુનિ અનેક પ્રકારનો તપ તપવા લાગ્યા.

પ્રભુએ ત્યાંથી વિદેહ દેશ તરફ વિહાર કર્યો. માર્ગમાં

વાણિજ્યગ્રામમાં સોમિદ્વદિજ મળ્યો. તે પોતાના શાસ્ત્રમાં ઘણો પ્રવીણ હતો. તેણે પ્રભુ પાસે આવી અનેક પ્રશ્નો પૂછી પ્રભુના સર્વજ્ઞપણાની ને અકષાયોપણાની ખાત્રી કરી. તેણે પ્રભુ પાસે ચારિત્ર પાળવાને અશક્ત હોવાથી શ્રાવકના વ્રતો ગ્રહણ કર્યા અને શ્રાવકપણું ઘણા વર્ષો સુધી પાળી સ્વર્ગે ગયો.

પ્રભુએ ૩૦ મું ચોમાસું વાણિજ્યગ્રામે કર્યું.

ચોમાસા બાદ પ્રભુએ કેશલ, પાંચાલ વિગેરે દેશો તરફ વિહાર કરી વૈશાળીમાં આવી ૩૧ મું ચોમાસું ત્યાં કર્યું.

ચોમાસા બાદ કાંપિલ્યપુરમાં અંબડ પરિવ્રાજક મળ્યો. તેણે દીક્ષા તો ન લીધી પણ જ્ઞેનપણું સ્વીકારી શ્રાવકના કેટલાક વ્રતો લીધા. ત્યાંથી વિહાર કરી, પ્રભુ કાશી વિગેરે પ્રદેશમાં ફરી પાછા વૈશાળીએ આવી ૩૨ મું ચોમાસું ત્યાં કર્યું.

વાણિજ્યગ્રામમાં પ્રભુને પાર્શ્વનાથના સંતાનીઆ ગાંગેય અણુગારનો સમાગમ થયો. તેમણે પ્રભુને અનેક પ્રકારના પ્રશ્નો અને ભાંગાઓ પૂછ્યા. ભગવંતે આપેલા તેના તાત્કાલિક ઉત્તરોથી પ્રભુને સર્વજ્ઞ-સર્વદર્શી જાણી તેમણે પ્રભુ પાસે ફરીને દીક્ષા લઈ પાંચ મહાવ્રતરૂપ ધર્મ સ્વીકાર્યો. (આ ભાંગાઓનું સ્વરૂપ ભગવતી સૂત્રના શતકદ્વમાના ઉદ્દેશા ૨૨ મામાં વર્ણવેલું છે.)

પ્રભુએ ત્યાંથી મગધ ભણી વિહાર કર્યો, કારણ કે કેટલાક મુનિઓને વિપુળગિરિ પર અનશન કરવાની ઈચ્છા હતી.

અહીં પ્રભુએ છઠ્ઠા આરાના તેમજ પાંચમા આરાના ભાવ કહ્યા. એક કાળચક્રનું, ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણીનું તેમજ તેના ખારે આરાનું સ્વરૂપ વિસ્તારથી કહ્યું.

ત્યાંથી પ્રભુએ ચંપા તરફ વિહાર કર્યો. ત્યાં પધાર્યા એટલે પ્રભુની આજ્ઞાથી ગૌતમસ્વામી શાલમહાશાળ મુનિની સાથે ચંપાએ જઈ તેણે રાજ્ય પર સ્થાપન કરેલા ભાણેજ ગાગલીને તેમજ તેના માતાપિતા પીઠર તથા યશોમતીને ઉપદેશ આપ્યો. તેમણે ગૌતમસ્વામી પાસે દીક્ષા લીધી. ત્યાંથી પ્રભુ પાસે આવતાં માર્ગમાં શુભ ધ્યાનવડે શાલમહાશાલ તેમ જ ગાગલી અને તેના માતાપિતા એ પાંચેને કેવળજ્ઞાન થયું. પ્રભુ પાસે આવતાં ગૌતમસ્વામીએ તે હકીકત જાણી એટલે તેમને આશ્ચર્ય થયું અને ખેદ પણ થયો કે ‘મને કેવળજ્ઞાન થશે કે નહીં ?’ તે જાણી પ્રભુએ તેને પોતાની પાસે બોલાવી કહ્યું કે—“ હે ગૌતમ ! તમે મારી પાસે બહુ વર્ષોથી રહ્યા છો તેથી તમારો મારા પર બહુ રાગ છે તેમ જ પૂર્વનો પણ ધણા ભવનો મારી સાથે સંબંધ છે તેથી તમને કેવળજ્ઞાન થતું નથી, પરંતુ પ્રાંતે તમે કેવળજ્ઞાન પામી મારા સરખી સિદ્ધદશાને મેળવશો. ” આ પ્રમાણે સાંભળી તેઓ નિશ્ચિંત થયા. પ્રભુએ ૩૩ મું ચોમાસું રાજગૃહીમાં જ કર્યું.

આ અરસામાં ઘણાં મુનિઓએ અનશન કરેલું હોવાથી ચોમાસાબાદ પણ પ્રભુ રાજગૃહીમાં જ રહ્યા.

રાજગૃહીની બહાર ગુણુશીલ નામના યક્ષના સ્થાનમાં પ્રભુ રહ્યા હતા, તેની નજીકમાં થોડે દૂર કાળોદાયી વિગેરે દશ ગૃહસ્થો રહેતા હતા. એક વાર તેઓ એકઠા થઈને વિચાર કરવા લાગ્યા કે ‘ભગવંત મહાવીર ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય, પુદ્ગલાસ્તિકાય ને જીવાસ્તિકાય એમ પાંચ અસ્તિકાય કહે છે, તેમાં પુદ્ગલાસ્તિકાય રૂપી છે ને ચાર અરૂપી

છે. આ વાત બરાબર છે ? ’ આમ વિચારે છે ત્યાં ગોચરીએ નીકળેલા ગૌતમસ્વામી તે તરફ પધાર્યા. તેને કાળોદાયીએ અસ્તિકાય વિષે પૂછ્યું. તેમણે તેનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું, પરંતુ તેમને વધારે સ્પષ્ટ સમજવું હતું તેથી તેઓ મહાવીર પરમાત્મા પાસે આવ્યા. તેમને પ્રભુએ પાંચ અસ્તિકાય વિષે બહુ સ્પષ્ટતાથી સમજાવ્યું એટલે તેમને સંતોષ થયો. પછી તેમણે બીજા કેટલાક પ્રશ્નો પૂછ્યા. છેવટે પૂછ્યું કે ‘ એક માણસ અગ્નિ સળગાવે છે ને બીજો આલવે છે તે બેમાં વધારે પાપી-હિંસક કોણ ? ’ પ્રભુએ કહ્યું કે-‘ સળગાવનાર અનેક પ્રકારના જીવોનો હિંસક હોવાથી મહાપાપી છે. આલવનાર તેનાથી ઓછો પાપી છે. ’ આ વાત બહુ સારી રીતે સમજાવી, તેથી તે દશે ગૃહસ્થોએ પ્રભુ પાસે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. પ્રભુએ તેને સ્થવિરોને સોંપ્યા. પ્રભુ અન્યત્ર વિહાર કરી ફરીને ત્યાં પધાર્યા ત્યારે કાળોદાયી મુનિએ પ્રશ્ન કર્યો કે-‘ હે ભગવંત ! પાપકર્મો જીવોને અશુભ ફળ શી રીતે આપે છે ? ’ પ્રભુએ કહ્યું કે ‘ વિષમિશ્રિત સુંદર સ્વાદિષ્ટ ભોજન કરનારને જેમ પરિણામે વિષ અસર કરે છે અને તેના પ્રાણનો વિનાશ થાય છે તે જ રીતે પાપકર્મો પણ જીવોને દુર્ગતિમાં પહોંચાડે છે અને સત્કર્મો સદ્ગતિનું ભાજન કરે છે. ’ (અહીં ઘણો વિસ્તાર જાણવા જેવો છે.)

પ્રભુએ આ ૩૪ મું ચોમાસું રાજગૃહીના નાલંદા નામના પાડામાં જ કર્યું. એ પાડો રાજગૃહીના પરારૂપ છે.

ત્યાં નજીકમાં જ પાર્શ્વનાથના સંતાનીઆ પેદાલપુત્ર ઉદક નામના મુનિ આવેલા હતા, તેમણે આ ચાતુર્માસમાં જ ગૌતમસ્વામી પાસે આવી કેટલાક પ્રશ્નો કર્યા તે જાણવા જેવા

છે. પ્રથમ તો પૂછ્યું કે—‘કોઈ શ્રાવક ત્રસ જીવને ન મારવાનો નિયમ કરે પણ ત્રસ જીવ કાયમ ત્રસ રહેતા નથી, થાવરપણું પામે છે, થાવરજીવો ત્રસપણું પામે છે, તો થાવરની વિરાધના કરતાં તે પૂર્વે ત્રસ હતા તેથી ત્રસની વિરાધના થઈ કે નહીં ?’ ગૌતમસ્વામીએ કહ્યું કે ‘શ્રાવકે કરેલી પ્રતિજ્ઞા વર્તમાન સમયે જે ત્રસપણે હોય તેની હિંસાના ત્યાગની જ છે, તેથી તેને સ્થાવરની વિરાધના કરતાં ત્રસની વિરાધના લાગતી નથી.’ (એમના બીજા પ્રશ્નો પણ જાણવા જેવા છે તે સ્થળ-સંકોચના કારણથી અહીં આપ્યા નથી.) પ્રાંતે ઉદ્દકમુનિને ગૌતમસ્વામીએ બહુ હિતશિક્ષા આપીને પરનિંદા કરતાં અટકાવ્યા. તેમણે પાર્શ્વનાથના ચાર મહાવ્રતરૂપ ધર્મ તજી વીરપ્રભુનો પાંચ મહાવ્રતરૂપ ધર્મ ગૌતમસ્વામી પાસે સ્વીકાર્યો.

આ ૩૪ મા ચોમાસાળાદ પ્રભુએ વિદેહ તરફ વિહાર કર્યો. માર્ગમાં વિશાળા પાસે વાણિજ્યગ્રામમાં સુદર્શન શેઠનો ભેટો થયો. તેમણે પ્રભુને કાળનું સ્વરૂપ પૂછ્યું. પ્રભુએ તેને પરમાણુની શરૂઆતથી એક ચોજનપ્રમાણ પાલા સુધી સ્વરૂપ કહી તે પાલામાં ભરેલા વાળાગ્રને અસંખ્યાતા કહી સો સો વર્ષે કાઢવા વિગેરે હકીકત સમજાવીને પદ્યોપમ તથા સાગરોપમનું સ્વરૂપ કહ્યું. એટલે સુદર્શને કહ્યું કે—‘એવા સાગરોપમનો અંત શી રીતે આવે ? અને એવા અનેક સાગરોપમના—આયુષ્યવાળા નરકના જીવોનો છૂટકારો શી રીતે થાય ?’ પ્રભુએ કહ્યું કે—“હે સુદર્શન ! હસ્તિનાપુરમાં બળરાજને પ્રભાવતી રાણીથી સિંહના સ્વપ્નવડે સૂચિત પુત્ર થયો. મહાબળ નામ રાખ્યું. તેને સંસારના વિલાસમાં રોકી રાખવામાં આવ્યો, છતાં

એક વાર શ્રી વિમળનાથ પ્રભુના મુનિનો તેને સમાગમ થઈ ગયો. તેમના ઉપદેશથી તેણે માળાપનો સંસારમાં રોકવાનો અત્યંત આગ્રહ છતાં દીક્ષા લીધી અને ચારિત્ર પાળી પાંચમા બ્રહ્મ-દેવલોકમાં દશ સાગરોપમના અયુષ્યે દેવ થયો. ત્યાંથી સ્વર્ગી તું સુદર્શન થયો છે. વિચાર કર કે તારું દશ સાગરોપમનું આયુષ્ય પણ પૂરું થયું કે નહીં ? ” આ પ્રમાણે સાંભળી પ્રતિબોધ પામી તેણે દીક્ષા લીધી અને વિશુદ્ધ ચારિત્ર પાળી મોક્ષે ગયા.

આ ૩૫ મું ચોમાસું પ્રભુએ વિશાળામાં જ કર્યું.
ત્યારપછી પ્રભુ મધ્ય પ્રદેશમાં જુદા જુદા દેશો તથા નગરીઓમાં વિચર્યા. પાછા વિદેહ તરફ આવ્યા. ત્યાંથી વાણિજ્ય-ગામમાં આવતાં આનંદ શ્રાવકને થયેલ અવધિજ્ઞાનનો ને ગૌતમ-સ્વામીએ આપેલ મિથ્યા દુષ્કૃતનો પ્રસંગ બન્યો.

૩૬ મું ચોમાસું પ્રભુએ મિથિલામાં કર્યું.

ચોમાસા બાદ અંગદેશમાં ચંપાનગરીમાં આવ્યા. કામદેવ શ્રાવકને પિશાચે કરેલો ઉપસર્ગ આ વર્ષમાં બન્યો. પ્રભુએ રાજગૃહી તરફ વિહાર કર્યો. ત્યાં પ્રભુના ઘણા મુનિઓ મોક્ષે ગયા. પ્રભાસ ગણધર પણ આ વર્ષમાં જ મોક્ષે ગયા.

૩૭ મું ચોમાસું પ્રભુએ રાજગૃહીમાં કર્યું.

ચોમાસા બાદ પણ પ્રભુ મગધદેશમાં જ વિચર્યા. આ વર્ષમાં અચળપ્રિતા ને મૈતાર્ય બે ગણધર નિર્વાણ પામ્યા.

૩૮ મું ચોમાસું પ્રભુએ રાજગૃહીના નાલંદાપાડામાં કર્યું

ચોમાસાબાદ પ્રભુએ વિદેહ ભૂમિમાં જ વિચર્યા કર્યું. મિથિ-

લામાં રહ્યા તે વખતમાં પ્રભુએ ગૌતમસ્વામીને જ્યોતિષશાસ્ત્ર સમજાવ્યું એમ સૂર્યપ્રગ્લભિમાં કહ્યું છે.

૩૯ મું ચોમાસું પ્રભુએ મિથિલામાં કર્યું.

ચોમાસા બાદ પણ વિદેહમાં જ વિચર્યા અને ૪૦ મું ચોમાસું પણ મિથિલામાં કર્યું.

ચોમાસા બાદ પ્રભુ મગધ તરફ પધાર્યા. મહાશતક શ્રાવકને દેવતીએ કરેલો ઉપસર્ગ આ વર્ષમાં બન્યો, અને અગ્નિભૂતિ ને વાયુભૂતિ બે ગણધરો નિર્વાણ પામ્યા.

૪૧ મું ચોમાસું પ્રભુએ રાજગૃહીમાં કર્યું.

તે ચોમાસા દરમ્યાન અવ્યક્ત, મંડિત, મૌર્યપુત્ર ને અંકુષિત—એ ચાર ગણધરો મોક્ષે ગયા.

ચોમાસા બાદ પ્રભુએ પાવાપુરી તરફ વિહાર કર્યો. સતત વિહારથી, ઉપદેશધારાના વહનથી તેમજ બીજા શારીરિક કારણોથી પ્રભુના શરીરને ઘસારો લાગ્યો હતો, પરંતુ પ્રભુનું શરીર અવિચ્છિન્નપણે એકસરખું કામ આપતું હતું. પાવાપુરી પહોંચીને પ્રભુએ હસ્તિપાળ રાજાની કારકુનોને બેસવાની જૂનો શાળામાં નિવાસ કર્યો. ઉપદેશનું કાર્ય તો શરૂ જ હતું. છેવટના વખતમાં (૫૫) અધ્યયન પુણ્યકૃતિવિપાકના, (૫૫) અધ્યયન પાપકૃતિવિપાકના અને ૩૬ અધ્યયન વગરપૂછ્યે પ્રભુએ પ્રજ્ઞ્યા. પ્રાંતે યોગદ્ધનની ક્રિયામાં પ્રવર્ત્યા.

શ્રી ગૌતમસ્વામીને પ્રભુ ઉપર અત્યંત રાગ હતો, તે

રાગનું બંધન તોડવા માટે પ્રભુએ તેમને નજીકના ગામે દેવ-શર્મા બ્રાહ્મણને પ્રતિબોધ કરવા મોકલ્યા.

પ્રભુનો નિર્વાણસમય જ્ઞાનવડે જાણી અનેક દેવદેવીઓ ત્યાં આવવા લાગ્યા. ભગવંતે તો સંસારનો પાશ જે રીતે ત્રોડ્યો હતો તેજ રીતે કર્મનો પાશ પણ ત્રોડી નાખ્યો. તેમને કોઈના પર મોહ-મમતા તો હતા જ નહીં, સર્વથા નિરીહ હતા. તેમણે અંત અવસ્થાએ આ દેહના મમત્વને પણ તજી દીધો અને આસો વદિ ૦)) ની રાત્રિએ ચાર અઘાતિકર્મનો ક્ષય કરી એક સમયે મોક્ષે પધાર્યા. અનંત ને અવ્યાબાધ સુખના ભાજન થયા કે જે સુખનું વર્ણન કેવળ-જ્ઞાનીઓ પણ કરી શકતા નથી. તેમણે સમગ્ર જિંદગી પદોપકાર માટે જ વ્યતીત કરી. છેવટના મુનિપણના ૪૨ વર્ષ તેમાં પણ કેવળીપણના ૩૦ વર્ષમાં તો ઉપકાર કરવામાં બાકી રાખી નહીં. અનેક મનુષ્યોને મુનિપણું ને શ્રાવકપણું આપી તેમને પરિત્તસંસારી બતાવ્યા.

આ ૪૨ મું ચોમાસું (કેવળીપણાનું ૩૦ મું ચોમાસું) પાવાપુરીમાં થયું.

ગૌતમસ્વામીને કેવળજ્ઞાન.

દેવશર્મા દ્વિજને પ્રતિબોધીને કાર્તિક શુદ્ધિ ૧ ના પ્રાતઃકાળે ગૌતમસ્વામીએ ત્યાંથી પાછા વળતા ઉત્સાહભરે પ્રભુ પાસે આવવા માટે વિહાર કર્યો. માર્ગમાં અનેક દેવદેવીઓના મુખેથી પ્રભુનું નિર્વાણ થયું જાણી તેમને પારાવાર ખેદ થયો. આવે અણીને વખતે પ્રભુએ તેમને પોતાથી છૂટા પાડ્યા તેને માટે બહુ લાગી આવ્યું,

પરંતુ પ્રાંતે તેમના જેદે વૈરાગ્યનું રૂપ લીધું અને પ્રભુની વીતરાગદશા લક્ષમાં આવી. પ્રભુએ પોતાના હિત માટે જ દૂર કર્યાનું સમજાણું. એટલે શુભભાવે ચડ્યા અને ક્ષપકશ્રેણી માંડી તત્કાળ કેવળજ્ઞાન પામ્યા. દેવોએ વીરપ્રભુનો નિર્વાણ મહોત્સવ કર્યા બાદ ગૌતમસ્વામીનો કેવળજ્ઞાન મહોત્સવ કર્યો. ગૌતમસ્વામી કેવળજ્ઞાનીપણે ૧૨ વર્ષ વિચર્યા અને ગમ્મચનો સમસ્ત ભાર સુધર્માસ્વામીને સોંપી નિર્વાણ પામ્યા.

અહીં કેવળીપણાના ૩૦ વર્ષની હકીકત પૂર્ણ થાય છે. છન્નસ્થપણાના ૧૨ ને કેવળીપણાના ૩૦ કુલ ૪૨ ચોમાસા પ્રભુએ ક્યાં ક્યાં કર્યાં ? તે સુખોધિકા ટીકામાં આ પ્રમાણે બતાવેલ છે.

૧ અસ્થિકગ્રામે, ૩ ચંપા ને પૃષ્ઠચંપામાં, ૧૨ વિશાળા-નગરી અને વાણિજ્યગ્રામની નિશ્રાએ, ૧૪ રાજગૃહીનગરી ને નાલંદાપાડાની નિશ્રાએ, ૬ મિથિલામાં, ૨ ભદ્રિકામાં, ૧ અલં-લિકામાં, ૧ શ્રાવસ્તિમાં, ૧ વજ્રભૂમિમાં (અનાર્ય દેશમાં) ને છેદલું મધ્યમ અપાપામાં. એમ કુલ ૪૨ ચોમાસા સમજવા.

શ્રી વીરપ્રભુના છન્નસ્થપણાના ૧૨૥ વર્ષના વિહારમાં થયેલા ઉપસર્ગાદિનું સંક્ષિપ્ત વર્ણન

(ચોમાસાના સ્થળ સાથે)

શ્રી વીરપરમાત્માએ કાર્તિક વદિ દશમે (મા. માગશર વદિ ૧૦ મે) ક્ષત્રિયકુંડ ગ્રામે દીક્ષા લીધી અને સ્વજનવર્ગની અનુમતિ માગીને વિહાર કર્યો. સ્વજનો શોક સાથે પોતાને સ્થાને ગયા. પ્રભુને શરીરે કરેલા બાવનાચંદન વિગેરે સુગંધી પદાર્થના વિલેપનથી આવેલા ભ્રમરાદિકે પ્રભુના શરીરને ઘણી ઉપાધિ કરી. યુવાનોએ તેમ જ યુવતીઓએ પણ અનુકૂળ ઉપસર્ગ કર્યાં. પ્રભુ ત્યાંથી બે ઘડી દિવસ હટો ત્યારે કુમારગ્રામે ગયા. રાત્રે કાયોત્સર્ગે રહ્યા, તે દિવસે ગોવાળો સાંજે પોતાના બળદો પ્રભુ પાસે મૂકી બળવવાનું કહીને ગયા. પાછા આવ્યા ત્યારે બળદો નહોતા. ‘ક્યાં ગયા ?’ એમ પ્રભુને પૂછતાં તેઓ તો મૌન રહ્યા. એટલે તેઓ શોધવા ગયા. પાછા આવતાં પ્રભુ પાસે બળદોને દીઠા એટલે પ્રભુએ સંતાડ્યા હશે એમ માની મારવા દોડ્યા. ઇંદ્રે અવધિજ્ઞાનથી બાણી ત્યાં આવી તેનું નિવારણ કર્યું. પછી ઇંદ્રે પ્રભુને કહ્યું કે ‘આપને બાર વર્ષ પર્યંત ઘણા ઉપસર્ગો થવાના છે તો તેના નિવારણ માટે હું આપની પાસે રહું.’ પ્રભુએ કહ્યું કે ‘હું ઇંદ્ર ! તીર્થંકરો અન્યની સહાયથી કર્મ બપાવતા નથી, તેથી તમારે રહેવાની જરૂર નથી.’ આમ કહેવાથી ઇંદ્ર સિદ્ધાર્થ નામના વ્યંતરને પ્રભુ પાસે રાખીને ગયા.

પ્રભુએ દીક્ષાને બીજે દિવસે સવારે કોઢ્યાગ સન્નિવેશમાં જઈ બહુલ પ્રાદ્મણને ત્યાં ગૃહસ્થના પાત્રે પારણું કર્યું. પાંચ દિવ્ય^૧ પ્રગટ થયા. પ્રભુ ત્યાંથી મોરાક સન્નિવેશે ગયા. પ્રભુના પિતાના મિત્ર તાપસે ત્યાં રહેવાનો આગ્રહ કર્યો. પ્રભુ આઠ માસ વિહાર કરી ચોમાસું કરવા ત્યાં આવ્યા અને તાપસે આપેલી એક ઘાસની ઝુંપડીમાં રહ્યા. ઢોર તે ઝુંપડીનું ઘાસ ખાઈ જવા લાગ્યા. પ્રભુએ નિવારણ ન કર્યું, તેથી કુળપતિએ આવીને ઠપકો દીધો, એટલે તેની અપ્રીતિ થયેલ જાણી, ચોમાસું શરૂ થયાને ૧૫ દિવસ થતાં જ પ્રભુ વિહાર કરી ગયા. તે વખતે પાંચ અભિગ્રહ કર્યા. ૧ અપ્રીતિવાળા સ્થાનમાં રહેવું નહીં, ૨ જ્યાં સ્થિત થવું ત્યાં હમેશાં કાર્યોત્સર્ગમાં જ રહેવું, ૩ ગૃહસ્થનો વિનય ન કરવો, ૪ મૌન રહેવું અને ૫ હસ્તપાત્રી થવું.

પ્રભુ ત્યાંથી વિહાર કરી *અસ્થિકગ્રામે ગયા અને ત્યાં પ્રથમ ચોમાસું કર્યું. માર્ગમાં એક નિમિત્તિએ પ્રભુની પદપંક્તિ જોઈને કોઈ ચક્રવર્તીને એકલા જતા જાણી પાછળ પગલે પગલે આવ્યો. ત્યાં તે પ્રભુને યોગીપણામાં જોઈ નિરાશ થયો. ઇંદ્રે તેને પ્રભુનું સ્વરૂપ સમજાવી દ્રવ્ય આપી રાજી કર્યો. પ્રભુ એક વર્ષ ઝાઝેરા વસ્ત્રધારી રહ્યા, બાકીનો બધો વખત વસ્ત્ર રહિત રહ્યા. પાછળ આવેલા પ્રાદ્મણને પ્રભુએ અર્ધ વસ્ત્ર આપ્યું. વિશેષ હકીકત સુબોધિકાથી જાણવી.

પ્રભુ લોકોએ ના પાડ્યા છતાં શૂલપાણી ચક્ષુના સ્થાનમાં

૧. સુગંધી જળની વૃષ્ટિ, ૨ સુગંધી પુષ્પોની વૃષ્ટિ, ૩ ચેલોત્ક્રેષ્ણ, ૪ ૧૨૧ કોડ સોનૈયાની વૃષ્ટિ, ૫ અહોદાન અહોદાન એવી ઉદ્ધૃધોષણા.
* અસ્થિકગ્રામ નામ પડવાનું કારણ સુબોધિકાથી જાણવું.

જઘને કાઉસગ્ગ ધ્યાને રહ્યા. તે વખતે પ્રથમ રાત્રિએ શૂળપાણી યક્ષે અસહ્ય ઉપસર્ગો કર્યાં. પ્રભુએ તે સર્વ સહન કર્યાં. પ્રાંતે તે પ્રસન્ન થયો. સિદ્ધાર્થે પણ તેને સમજાવ્યો. પછી તેણે પ્રભુની ગીતજ્ઞાનવડે ભક્તિ કરી. તે શૂળપાણી યક્ષ કોણ હતો ? તેની અને તેણે કરેલા ઉપસર્ગોની હકીકત સુબોધિકાથી જાણવી. તે રાત્રિના ઉપસર્ગના અત્યંત શ્રમથી પ્રભુને ક્ષણવાર નિદ્રા આવી. તેમાં પ્રભુએ દશ સ્વપ્ન જોયા. બીજે દિવસે અનેક મનુષ્યોની સાથે ઉત્પલ નિમિત્તિયો પ્રભુ પાસે આવ્યો. તેણે પ્રભુને આવેલા દશમાંથી નવ સ્વપ્નનું ફળ શું થશે તે કહી બતાવ્યું. એકનું ફળ પ્રભુએ કહ્યું. આ પ્રથમ ચોમાસું અસ્થિરક આમે કર્યું. તે ચોમાસામાં પ્રભુએ આઠ પક્ષપણ કર્યાં.

અસ્થિરકઆમથી નીકળી ચોમાસા બાદ પ્રભુ મોરારકસન્નિવેશે પધાર્યા. ત્યાં અચ્છંદક નામે એક પાખંડી રહેતો હતો. તે અનેક પ્રકારના મંત્ર, તંત્ર ને છળભેદ કરતો હતો. દુરાચારી પણ હતો. સિદ્ધાર્થે તેની કેટલીક હકીકત પ્રસિદ્ધ કરી તેથી તેની હલકાઇ થઈ. એટલે તેણે એકાંતમાં પ્રભુ પાસે આવીને કહ્યું કે-‘આપ તો બધે પૂજાશો, મારું તો અહીં કાંઈક માન છે, માટે મારા પર કૃપા કરીને આપ મારા પેટ પર પગ ન મૂકો.’ પ્રભુએ તેને અપ્રીતિ થતી જાણી ત્યાંથી વિહાર કર્યો. ત્યાંથી ઉત્તર-વાચ્યાળ ગામ તરફ પ્રભુ ગયા. ત્યાં બાકીનું અર્ધ વસ્ત્ર કાંટામાં ભરાવાથી પડી ગયું તે પાછળ ફરનાર બ્રાહ્મણ લઈ ગયો અને તેને તુનાવી, આખું વસ્ત્ર બનાવી તેના લક્ષ દ્રમ્મ મેળવ્યા.

પ્રભુએ ત્યાંથી શ્વેતાંબી તરફ વિહાર કર્યો. ત્યાં જવાના બે માર્ગો હતા. તેમાંનાં ટૂંકા માર્ગે ચંડકૌશિક નામનો દષ્ટિ-વિષ સર્પ રહેતો હતો, તેથી તે રસ્તે કોઈ જતું નહીં. પ્રભુ

તો તેના પર ઉપકાર કરવા તે રસ્તે જ ચાલ્યા. ચંડકૌશિક સર્પના સ્થાન પાસે આવી કાયોત્સર્ગ ધ્યાનમાં સ્થિત થયા. સર્પ બીલની બહાર નીકળ્યો. પ્રભુને જોતાં તેણે તેમના ઉપર સૂર્ય સામે જોઈને વિષવાળી દૃષ્ટિ ફેંકી, પણ પ્રભુને તેની અસર ન થઈ, તેથી તે પ્રભુની પાસે આવી પ્રભુને પગે કરડવા ગયો. પગે ડંશ દેતા શ્વેત રૂધિર નીકળ્યું. તે જોઈને તેમજ પ્રભુએ કહ્યું કે ‘ચંડકૌશિક ! બુઝ બુઝ’ તે સાંભળીને ઊઠાપોહ કરતાં તેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું. તેણે પૂર્વના ભવ દીઠા. મુનિનો ભવ, દેવ ભવ, તાપસનો ભવ, તે પછી સર્પ થયાનું જાણ્યું. પછી પ્રભુને મહાન્ ઉપકાર માની ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈ વંદન કર્યું ને અણસણ માગ્યું. પ્રભુએ ૧૫ દિવસનું અણસણ કરાવ્યું. સર્પ પોતાની દૃષ્ટિથી કોઈને હાનિ ન થાય માટે બીલમાં મુખ રાખીને રહ્યો. તેને ભક્ત થઈ ગયેલો જાણી ગોવાળણાએ તેના શરીર પર ક્ષીર ને ઘૃત નાખી તેની પૂજા કરી. તેના સંયોગથી કીડીઓએ આવી તેના શરીરને વીંધી નાખ્યું, પરંતુ તેણે તે પીડા પ્રભુની શીતળ દૃષ્ટિથી સમભાવે સહન કરી. ૧૫ દિવસે કાળ કરીને તે આઠમા દેવલોકમાં દેવ થયો. પ્રભુએ ત્યારપછી ત્યાંથી વિહાર કર્યો.

ગંગાનદીને કાંઠે આવતાં નદી ઉતરવા માટે પ્રભુ નાવમાં બેઠા તેવામાં ધ્રુવડનો શબ્દ સાંભળી ક્ષેમિલ નિમિત્તિયાએ નાવમાં બેઠેલાઓને કહ્યું—‘આપણને નદી ઉતરતા મહાન્ ઉપદ્રવ થશે, પણ આ મહાત્માના પ્રભાવથી બચી જશું.’ બન્યું એમ કે—પ્રભુએ ત્રિપૃષ્ઠના ભવમાં વિદારેલો સિંહ સુદૃઢ નામે દેવ થયેલો તેણે ત્યાં આવી નાવને ડુબાડવા ઘણો પ્રયત્ન કર્યો, પરંતુ કંબળ ને શંખળ નામના બે નાગકુમાર દેવે આવી એકે તેને હરાવીને

નસાજ્યો ને એકે નાવ જાળવ્યું. એ ઉપદ્રવથી મુક્ત થઈ પ્રભુ અને સર્વ સુખશાંતિથી કિનારે ઉતર્યા. કંબળશંબળદેવ પ્રભુને નમી, પુષ્પવૃષ્ટિ કરી સ્વસ્થાને ગયા. (એ કંબળ શંબળ દેવ કોણ હતા તેનું વર્ણન સુબોધિકાથી જાણવું.)

પ્રભુએ ત્યાંથી રાજગૃહી તરફ વિહાર કર્યો. ત્યાં નાલંદા પાડામાં એક વણકરની શાળામાં ચાર માસખમણુ (મહિના મહિનાના ઉપવાસ) કરવાનો નિયમ કરી પ્રભુ ચાતુર્માસ રહ્યા. આ પ્રભુનું દીક્ષા પછીનું બીજું ચોમાસું જાણવું.

પ્રથમ માસખમણુ વિજયશેઠને ત્યાં પારણું કર્યું. ત્યાં પંચ દિવ્ય પ્રગટ થયા. તે મંબલીપુત્ર ગોશાળે^૧ જોયા તેથી તેણે પ્રભુ પાસે આવીને કહ્યું કે-‘હું તમારો શિષ્ય છું.’ પ્રભુએ બીજા માસખમણુનું પારણું નંદશેઠને ત્યાં કર્યું. ત્રીજા માસખમણુનું પારણું સુનંદશેઠને ત્યાં કર્યું અને ચોથા માસખમણુનું પારણું કોદલાગ સંનિવેશમાં જઈ બહુલ નામના દ્વિજને ત્યાં કર્યું. બધે પંચ દિવ્ય પ્રગટ થયા. ગોશાળો અહીંથી પ્રભુની સાથે થયો. પ્રભુએ સુવર્ણખળ ગામ તરફ વિહાર કર્યો. ત્યાં ગોવાળીઆઓએ દૂધપાક કરવા એક હાંડલી ચૂલા પર મૂકી હતી. ગોશાળો દૂધપાકની લાલચે આંટા માર્યા કરતો હતો. સિદ્ધાર્થે કહ્યું કે-‘એ હાંડલી ભાંગી જવાની છે.’ ગોવાળોએ ઘણી જાળવી પણ કુટી ગઈ. તે જોઈ ગોશાળે નિર્ણય કર્યો કે-‘જે બનવાનું હોય તે બને જ છે.’ એ રીતે તે નિયતિવાદી થયો. પછી પ્રભુ બ્રાહ્મણુગામે ગયા. ત્યાં ગોશાળે તેને વાસી અન્ન આપનાર ઉપનંદનું ઘર પ્રભુના નામથી બાળી નાખ્યું.

૧. ગોશાળાની ઉત્પત્તિ વગેરે સુબોધિકાથી જાણવું.

પ્રભુ ત્યાંથી ચંપાએ પધાર્યા અને ત્યાં બે દ્વિમાસી તપવડે (બે બે મહિનાના ઉપવાસવડે) ત્રીજી ચોમાસું કર્યું.

બીજા દ્વિમાસી તપનું પારણું ચંપાની બહાર કરીને પ્રભુ કોલ્લાગ સન્નિવેશે પધાર્યા. ત્યાં શૂન્યગૃહમાં પ્રભુ કાયોત્સર્ગે રહ્યા. અહીં એક રાજપુત્રને તેની દાસી સાથે વિલાસ કરતો જોઈ ગોશાળે હાંસી કરી તેથી તેણે તેને માર્યો. પ્રભુ પાસે આવીને ગોશાળો બોલ્યો કે-‘મહારાજ ! મને આણે માર્યો તેનું નિવારણ આપે કેમ ન કર્યું ?’ સિદ્ધાર્થે કહ્યું કે-‘ હવે પછી આવું કરીશ નહીં.’ ત્યાંથી વિહાર કરી પ્રભુ પાત્રાલકે ગયા. ત્યાં પણ શૂન્ય-ગૃહમાં કાયોત્સર્ગે રહ્યા. ત્યાં પણ કોઈ રાજકુમારને દાસી સાથે વિલાસ કરતો જોઈ હાંસી કરવાથી ગોશાળે માર ખાધો. ત્યાંથી પ્રભુ કુમાર સન્નિવેશે પધાર્યા. ત્યાં ચંપરમણિય ઉદાનમાં કાયોત્સર્ગે રહ્યા. તે અવસરે શ્રી પાર્શ્વનાથના સંતાનીયા મુનિ-ચંદ્રમુનિ કેટલાક પરિવાર સાથે ત્યાં પધાર્યા. તે મુનિઓને જોઈ ગોશાળે પૂછ્યું. ‘તમે કોણ છો ?’ તેમણે કહ્યું કે ‘અમે નિર્ઘંથ છીએ.’ ગોશાળો કહે કે ‘ક્યાં મારા ધર્મશુરુ ને ક્યાં તમે ?’ એટલે તે મુનિઓએ કહ્યું કે-‘જેવો તું છે તેવા તારા ધર્મશુરુ હશે.’ એટલે રાષ પામી ગોશાળે તેમનો ઉપાશ્રય બળી જવાનું કહ્યું. તેઓ બોલ્યા કે-‘ અમને તારી જેવાના કથનનો ભય નથી.’ રાત્રે મુનિચંદ્ર મુનિ ઉપાશ્રયનો બહાર કાયોત્સર્ગે રહ્યા હતા. તેને કોઈ કુંભારે ચોરપણાની ખુદ્ધિથી હણ્યા. મુનિ અવધિ-જ્ઞાન પામીને સ્વર્ગે ગયા. દેવોએ તેનો મહોત્સવ કર્યો. તેનો પ્રકાશ જોઈ ગોશાળો બોલ્યો કે-‘મેં કહેલ તે ઉપાશ્રય બળે છે.’ સિદ્ધાર્થે સ્પષ્ટ ખુલાસો કર્યો. ત્યાંથી પ્રભુ ચૌરાકગામે ગયા. ત્યાં

આ પરરાજ્યના હેરક જણાય છે એમ માની ગોશાળાને અને પ્રભુને લાકડાની હેડમાં નાખવા માંડ્યા. ગોશાળાને નાખ્યો તેવામાં ઉત્પળ નિમિત્તીયાની બહેન સોમા ને જ્યંતિ સાધ્વીપણું ન પળવાથી તાપસી થઇ હતી તેણે ખંનેને મુક્ત કરાવ્યા. ત્યાંથી પ્રભુ પૃથ્વ્યંપાએ પધાર્યા. ત્યાં ચાર માસના ઉપવાસ (ચોમાસી તપ) કરી ચોથું ચોમાસું કર્યું. પારણું ચંપાની બહાર કર્યું.

ત્યાંથી પ્રભુ કાયંગળ સન્નિવેશે જઇને શ્રાવસ્તીએ પધાર્યા. નગરની બહાર કાયોત્સર્ગે રહ્યા. ત્યાં સિદ્ધાર્થે ગોશાળાને કહ્યું કે ‘આજે તને માંસ યુક્ત આહાર મળશે.’ તે સાંભળી તે વણિકના ગૃહોમાં જ ભિક્ષાર્થે ભ્રમવા લાગ્યો. ત્યાં પિતૃદત્ત નામે એક વણિક રહેતો હતો. તેની સ્ત્રી મૃતવત્સા હતી. તેને એક નિમિત્તિયાએ કહ્યું હતું કે—‘હવે જે બાળક આવે તેનું માંસ દૂધપાકમાં મેળવીને કોઈ ભિક્ષુને આપવાથી તમારા બાળકો બચશે.’ તેણે તેમ કર્યું. ગોશાળાને તે દૂધપાક આપ્યો. તે ખાઇને પ્રભુ પાસે આવ્યો. સિદ્ધાર્થે દૂધપાકનું રહસ્ય સમજાવ્યું. તેણે ઉલટી કરતાં તેમાં માંસના ખંડ જોયા તેથી તે વણિકનું ઘર બાળવા ગયો, પણ વણિકે તેના ભયથી બારણું ફેરવી નાખ્યું હતું. ગોશાળે ઘર ન જડવાથી પ્રભુના નામથી તે પાડો બાળી નાખ્યો. પ્રભુ ત્યાંથી દરિદ્ર નામના સન્નિવેશે આવ્યા. ત્યાં લોકોએ સળગાવેલ અગ્નિ પ્રભુના પગ સુધી આવ્યો. પ્રભુ ખશ્યા નહીં તેથી પ્રભુના પગ દાઝી ગયા. ગોશાળો ભાગી ગયો. પ્રભુ ત્યાંથી મંગળા ગામે જઈ વાસુદેવના મંદિર પાસે કાયોત્સર્ગે રહ્યા. ત્યાં ગોશાળો બાળકોને ખૂબીવરાવવા લાગ્યો. બાળકોના માખાપોએ તેને માર્યો. ત્યાંથી આવર્તગામે આવી પ્રભુ બળદેવના મંદિર પાસે કાયોત્સર્ગે રહ્યા.

ત્યાં પણ ગોશાળો બાળકોને ખૂબીવરાવવા લાગ્યો એટલે તેના મા-બાપો તેને બદલે તેના ગુરુને જ મારીએ એમ ધારી પ્રભુને મારવા દોડ્યા. તે વખતે બળદેવની મૂર્તિ જ હળ ઉપાડીને તેઓને મારવા દોડી એટલે સૌ પ્રભુને નમ્યા. પ્રભુ ત્યાંથી ચોરાક સન્નિવેશે આવ્યા. ત્યાં કોઈ મંડપમાં રસોઈ થતી જોઈ ગોશાળો નીચો નમી નમીને જોવા લાગ્યો. તેને ચોર જાણીને મંડપવાળાઓએ માર્યો એટલે ગોશાળે તેનો મંડપ બાળી દીધો.

પ્રભુ ત્યાંથી કલંબુકા ગામે ગયા. ત્યાં મેઘ ને કાળહસ્તિ નામે બે ભાઈ રહેતા હતા. તેમાં કાળહસ્તિએ પ્રભુને ઉપસર્ગ કર્યા ને મેઘે ખમાવ્યા. ત્યાંથી પ્રભુ વધારે કર્મો ખપાવવા માટે લાટ દેશમાં ગયા. ત્યાંના અનાર્થ લોકોએ અનેક પ્રકારના ઘોર ઉપસર્ગો કર્યા. ત્યાંથી પૂર્ણકળશ નામના અનાર્થ ગામે ગયા. ત્યાં સામે બે ચોર મળ્યા. તેઓ પ્રભુને જોઈ અપશુકન થયેલ માની પ્રભુને મારવા દોડ્યા. અવધિજ્ઞાનથી ઇંદ્રે તે હકીકત જાણી વજ્રવડે તેને હણી નાખ્યા. પ્રભુ ત્યાંથી ભદ્રિકા નગરીએ પધાર્યા. ત્યાં ચાર માસના ઉપવાસે પાંચમું ચોમાસું કરી, નગરી બહાર પારણું કર્યું. ત્યાંથી તંબાળગ્રામે ગયા.

ત્યાં શ્રી પાર્શ્વનાથના સંતાનીઆ નંદિષેણ મુનિ કેટલાક મુનિના પરિવાર સાથે આવ્યા હતા. તેમને રાત્રે કાયોત્સર્ગમાં હતા ત્યારે ચોરની બુદ્ધિથી આરક્ષકના પુત્રે હણ્યા. તે મુનિ અવધિજ્ઞાન પામીને સ્વર્ગે ગયા. દેવોએ તેનો મહિમા કર્યો. અહીં ગોશાળાની હકીકત પૂર્વે મુનિચંદ્ર મુનિ માટે કહી છે તે પ્રમાણે સમજવી. ત્યાંથી પ્રભુ કુંપિકગ્રામે ગયા. ત્યાં તેમને ને ગોશાળાને હેરક જાણીને આરક્ષકે બાંધવા માંડ્યા તેને

પાર્શ્વનાથની પરિત્રાજિકા થયેલી સાધ્વી વિજયા ને પ્રગલ્ભાએ
 છોડાવ્યા. ગોશાળો અહીંથી છૂટે પડ્યો. તેને ૫૦૦ ચોરો
 મળ્યા. તેમણે ‘મામો મામો’ કહી તેને ખભે ચડીને
 દોડાવ્યો, એટલે કાયર થઇને પ્રભુને શોધતો વૈશાલીમાં આવ્યો.
 પ્રભુ ત્યાં આવી એક લુહારની શાળામાં કાયોત્સર્ગે રહ્યા.
 લુહાર છ માસની માંદગી ભોગવી તે દિવસે જ તેની શાળામાં
 આવ્યો. તે પ્રભુને જોઇ અપશુકન થયેલ જાણી ઘણું લઇને મારવા
 દોડ્યો. અવધિજ્ઞાનથી ઇંદ્રે તે હકીકત જાણી તેને વજ્રવડે હણ્યો.
 પ્રભુ ત્યાંથી ગ્રામાક સન્નિવેશે ગયા. ત્યાં ખીલેલક યક્ષે પ્રભુનો
 મહિમા કર્યો. ત્યાંથી શાળીશીર્ષ ગામે જઇ ઉદ્યાનમાં કાયોત્સર્ગે
 રહ્યા. તે વખતે ત્રિપૃષ્ઠના લવમાં અપમાનિત કરેલી રાણી
 કટપૂતના નામે વ્યંતરી થઇ હતી. તેણે તાપસીનો વેશ કરી,
 જટામાં પાણી ભરી તેને પ્રભુ ઉપર જોરથી છાંટવાવડે અસહ્ય
 શીત ઉપસર્ગ કર્યો. પ્રભુને શાંત રહેલ જોઇને તે નમસ્કાર કરી
 સ્તુતિ કરવા લાગી. અહીં પ્રભુને છકૂના તપવડે આ ઉપસર્ગ
 સહેતાં લોકાવધિ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. પ્રભુએ ત્યાંથી ભદ્રિકા-
 નગરીએ આવી ચાર માસના ઉપવાસવડે છઠું ચોમાસું કર્યું.

નગરખહાર પારણું કરી વિહાર કર્યો, અહીં પ્રભુએ અનેક
 પ્રકારના અભિગ્રહો કર્યા. ત્યાંથી મગધદેશ વિગેરેમાં ઉપસર્ગ
 રહિતપણે વિહાર કર્યો. પ્રાંતે આલંબિકામાં આવી સાતમું ચોમાસું
 ચાર માસના ઉપવાસવડે કર્યું. નગર ખહાર પારણું કર્યું.

ત્યાંથી વિહાર કરી કુંડિક ગ્રામે આવી વાસુદેવના ચૈત્યમાં
 કાયોત્સર્ગે રહ્યા. ત્યાં ગોશાળો વાસુદેવની મૂર્તિને પુંક કરીને
 ઊભો રહ્યો. તે જોઇ લોકોએ તેને માર્યો. પ્રભુ ત્યાંથી મર્દન

આમે ગયા અને બળદેવના ચૈત્યમાં કાયોત્સર્ગે રહ્યા. ત્યાં પણ બળદેવની મૂર્તિ સામે કુચેષ્ટા કરવાથી લોકોએ ગોશાળાને માર્યો. બંને સ્થાને મુનિ જાણીને તેને છોડી દીધો. ત્યાંથી પ્રભુ ઉત્તાગઆમે ગયા. ત્યાં માર્ગમાં સામે આવતાં દંતુર વરવધૂને જોઈને ગોશાળો હસ્યો અને ‘વિધાતાએ પણ ભલી જોડ મેળવી છે’ એમ કહ્યું. તે સાંભળી વરવાળાએ તેને પકડી મારીને વાંસની જાળમાં નાંખી દીધો. પછી પાછી દયા આવવાથી આ મહા-પુરુષનો છત્રધર હશે એમ જાણી છોડી મૂક્યો. ત્યાંથી રાજ-ગૃહીમાં જઈને પ્રભુએ ચોમાસી તપવડે આઠમું ચોમાસું કર્યું.

પારણું રાજગૃહીની બહાર કરીને ઘણા ઉપસર્ગો થવાનો સંભવ માની વજ્રભૂમિમાં ગયા અને ત્યાં ઉપસર્ગો સહન કરવા સાથે નવમું ચોમાસું પણ ચોમાસી તપથી વજ્રભૂમિમાં જ કર્યું. પરંતુ ત્યાં ચોમાસું રહેવાના સ્થાનનો અભાવ હોવાથી અનિયતપણે કર્યું.

ચોમાસા બાદ પણ બે માસ ત્યાં રહ્યા. પછી કૂર્મગ્રામ તરફ જતાં માર્ગમાં એક તલનો છોડ જોઈ ગોશાળે પ્રભુને પૂછ્યું કે ‘આ છોડ ઊગશે કે નહીં?’ પ્રભુએ કહ્યું કે ‘તેમાં રહેલા પુષ્પના સાત જીવો ચ્યવીને તલપણે ઉપજશે.’ પ્રભુનું કહેવું જોઈ પાડવા ગોશાળે તે છોડ ઉખેડીને ફેંકી દીધો. નજીકમાં રહેલા વ્યંતરોએ પ્રભુનું વચન સાચું પાડવા જળવૃષ્ટિ કરી, તેથી આર્દ્ર થયેલી ભૂમિમાં ગાયની ખરીથી તે છોડ ચંપાણો. પ્રભુ ત્યાંથી કૂર્મગ્રામે ગયા. ત્યાં વૈશાયન તાપસ જટા છૂટી મૂકીને આતાપના લેતો હતો. તેની જટામાં પુષ્કળ જૂઓ જોઈને ‘જૂનું સંઘ્યાતર, જૂનું સંઘ્યાતર’ એમ વારંવાર કહીને ગોશાળો તેની નિબંધના

કરવા લાગ્યો. તે સાંભળીને કોપાયમાન થવાથી તાપસે ગોશાળા ઉપર તેજેલેશ્યા મૂકી. કરુણાસાગર પ્રભુએ કરુણા લાવી શીતલેશ્યાવડે તેને બચાવ્યો. તે વખતે તીવ્ર તાપ સમી તેજેલેશ્યા નેધને ગોશાળે પ્રભુને તેજેલેશ્યા કેમ પ્રાપ્ત થાય ? એવું પૂછ્યું. લાવીલાવ બળવાન હોવાથી સર્પને દૂધ પાવાની જેમ પ્રભુએ મહાઅનર્થકારી તેજેલેશ્યાની ઉત્પત્તિ કેમ થાય ? તે આ પ્રમાણે બતાવ્યું :—

‘હંમેશાં આતાપના લેવાપૂર્વક છઠ્ઠનો તપ કરવો. પારણે એક મુઠી અડદના બાકળા ને અંજલીપૂરતું ઉનું પાણી લેવું. એવી રીતે કરવાથી છ મહિનાને અંતે તેજેલેશ્યા પ્રાપ્ત થાય છે.’

ત્યાંથી પ્રભુ સિદ્ધાર્થ આમે જતાં માર્ગમાં ‘પેલો તલનો છોડ ઊગ્યો છે કે નહી ?’ એમ ગોશાળે પૂછ્યું. સિદ્ધાર્થે ઊગ્યાનું કહ્યું એટલે તેણે તે છોડ ઉખેડી શીંગ ફેડી, તો તેમાં સાત તલ ઉપજેલા જોયા એટલે ‘તે જ શરીરમાં જીવ ફરી ફરીને ઉપજે છે’ એમ ગોશાળે નિરધાર કર્યો. અહીંથી ગોશાળો પ્રભુથી છૂટો પડ્યો અને શ્રાવસ્તિએ જઈ એક કુંભારની શાળામાં છ માસ સુધી રહી પ્રભુએ કહેલા વિધિ પ્રમાણે તેજેલેશ્યા સિદ્ધ કરી. પછી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના વ્રત તથા દીધેલા શિષ્યો પાસેથી અષ્ટાંગ નિમિત્ત શીખ્યો. એટલે અહંકારથી ભરપૂર થવાને લીધે ‘હું સર્વજ્ઞ છું’ એમ કહેવા લાગ્યો. પ્રભુએ શ્રાવસ્તિ પધારી દશમું ચોમાસું ચોમાસી તપવડે ત્યાં કર્યું.

અનેક પ્રકારના અભિગ્રહયુક્ત તપ કરતા પ્રભુ ત્યાંથી ઘણા મ્હેચ્છોવાળી દઢબૂમિમાં ગયા. ત્યાં પેઢાળ ગામની બહાર પોલાસ યક્ષના ચૈત્યમાં પ્રભુ અષ્ટમહાક્રત કરીને ત્રીજે દિવસે એક

રાત્રિકી પડિમાએ કાયોત્સર્ગ ધ્યાને રહ્યા. તે વખતે સૌધર્મેન્દ્રે સભામાં આવીને કહ્યું કે—‘ત્રણ લોકમાં કોઈ એવો સમર્થ નથી કે જે વીરપ્રભુને ધ્યાનમાંથી ચલાયમાન કરે.’ આવી પ્રશંસા સાંભળી તેને નહીં સદહતા સંગમ નામના ઇંદ્રના સામાનિક દેવે ઇંદ્ર સમક્ષ આવીને પ્રતિજ્ઞા કરી કે—‘હું એક ક્ષણમાત્રમાં તેમને ચલાયમાન કરીશ.’ આમ કહીને પ્રભુ પાસે આવી તેણે અનેક પ્રકારના અસહ્ય ઉપસર્ગો કર્યાં. તેનું વર્ણન સુબોધિકા વિગેરેથી જાણવું. આ દરેક ઉપસર્ગ પ્રાણાંત કરે તેવા હતા. તેનું વર્ણન વાંચતા હૃદય કંપી ઊઠે તેમ છે. છેવટે તેણે હજારભારનું ચક્ર ઊંચેથી પ્રભુ ઉપર એવી રીતે મૂક્યું કે જેથી પ્રભુ ગોઠણ સુધી જમીનમાં પેસી ગયા. આ ચક્ર મેરુપર્વતને પણ ચૂર્ણ કરે તેવું હતું. આવી રીતે એક રાત્રિમાં વીશ મોટા ઉપસર્ગો કર્યાં. છેવટ અનુકૂળ ઉપસર્ગ પણ કર્યાં. પ્રાતઃકાળે પ્રભુ આહાર લેવા નીકળ્યા, પરંતુ સંગમદેવે છ માસ પર્યંત શુદ્ધ આહાર મળવા દીધો નહીં. છ માસને અંતે સંગમ ગયો હશે એમ જાણી પ્રભુ એક ગોકુળમાં વહોરવા ગયા. ત્યાં પણ અશુદ્ધ આહાર કરી દીધેલો જાણી પ્રભુ પાછા ફર્યા. પછી સંગમ પોતાના અવધિજ્ઞાનથી પ્રભુને નિશ્ચિત જાણીને ઇંદ્રના ડરથી પ્રભુને નમી, ખમાવીને દેવલોકમાં ગયો. ત્યારપછી પ્રભુએ એક વૃદ્ધ ડોશીના હાથે ક્ષીરાન્નથી છ માસ તપનું પારણું કર્યું.

સંગમ પ્રતિજ્ઞાબ્રષ્ટ થવાથી શ્યામમુખવાળો થયો સતો સૌધર્મ દેવલોકમાં આવ્યો. એના ઉપસર્ગના છ માસ પર્યંત સૌધર્મેન્દ્ર અને તમામ દેવદેવીઓ શોકગ્રસ્ત રહ્યા હતા. ઇંદ્રે આ ઉપસર્ગના કારણભૂત પોતાને જાણીને બહુ ખિન્નપણે ગાનતાન તમામ બંધ કરાવ્યું હતું. સંગમને આવતો જોઈ ઇંદ્રે દેવોને

કહ્યું કે-‘અરે દેવો ! આ મહાપાપી કર્મચંડાળ અહીં આવે છે, તેનું મુખ જોવાથી પણ પાપ લાગે તેમ છે, તેથી એને અહીંથી કાઢી મૂકો. તે મારાથી ડર્યો નહીં પણ પાપથીએ ડર્યો નહીં’ એમ કહી પોતે પરાહ્મુખ થઈને રહ્યા. દેવોએ તેને લાકડી વિગેરેના મારથી હેરાન કરી કાઢી મૂક્યો. તે ત્યાંથી હડકાયા કૂતરાની જેમ નાશીને મેરુપર્વતની ચૂનિકા પર ગયો. ત્યાં બાકી રહેલું એક સાગરોપમનું આયુષ્ય પૂરું કરશે. તેની અગ્રમહિષીઓ ઇંદ્રની આજ્ઞા મેળવીને ખીન્નવદને તેની પાસે જઈને રહી.

આ ઉપસર્ગની હકીકત જાણીને અનેક ઇંદ્રો પ્રભુને સાતા પૂછવા જુદે જુદે સ્થળે આવી ગયા. કેટલાક રાજાઓ પણ સાતા પૂછવા આવ્યા. પ્રભુ ત્યાંથી વિહાર કરી વિશાળા પધાર્યા. ત્યાં અગ્યારમું ચોમાસું ચોમાસી તપવડે કર્યું.

ત્યાંથી પ્રભુ સુસમારપુરે આવ્યા. ત્યાં ચમરેંદ્રનો ઉત્પાત થયો. તેની હકીકત દશ અછેરાના વર્ણનમાંથી જાણવી.

પ્રભુ ત્યાંથી વિહાર કરીને કૌશાંળી નગરીએ પધાર્યા. ત્યાં શતાનીક નામે રાજા હતો. તેને મૃગાવતી નામે રાણી હતી. ત્યાં પ્રભુએ એવો અભિગ્રહ પોષ શુદ્ધિ ૧ મે કર્યો કે-‘દ્રવ્યથી અડદના બાકુળા સુપડાના ખૂણામાં રહેલા હોય, ક્ષેત્રથી આપનારનો એક પગ ઉંજરાની બહાર હોય ને એક પગ ઉંજરામાં હોય, કાળથી સર્વ લિક્ષાયરો આવી ગયા હોય, ભાવથી રાજપુત્રી દાસીપણાને પામી હોય, માથું મુંડાવેલું હોય, પગમાં બેડી હોય, ત્રણ દિવસના ઉપવાસ થયા હોય ને રૂદન કરતી હોય-એવી સ્ત્રી આપે તો આહાર ગ્રહણ કરવો.’ એ વખતે શતાનીક રાજાએ

અંપાનગરી ભાંગી; ત્યાંના દધિવાહન રાજની રાણી ધારિણી ને પુત્રી વસુમતી એક સુલટના હાથે કેદ પકડાણા. સુલટે માર્ગમાં ધારિણીને પોતાની સ્ત્રી કરવાનું કહેવાથી તે તો જીલ કરડીને મરણ પામી. વસુમતિને સુલટે કોસંખીમાં લાવીને વેચી. તેને ધનાવહ શેઠ લઈ ગયા. તેણે અંદના નામ આપીને પુત્રીપણે રાખી. શેઠને તે બહુ પ્રિય થઈ પડી. તે જોઈને શેઠની સ્ત્રી મૂલાએ વિચાર્યું કે-‘જરૂર શેઠ એને પરણશે ને એ આ ઘરની સ્વામીની થશે, માટે તે રોગને મૂળમાંથી ડાંભી દઉં.’ એમ વિચારી શેઠ બહારગામ ગયેલા તેવે વખતે અંદનાનું માથું મુંડાવી, પગમાં બેડી નાંખી, એક ઓરડામાં પૂરી, તાળું દઈને તે ક્યાંક ચાલી ગઈ. ખીજે દિવસે શેઠ આવ્યા. તેને મહામુશીબતે ચોથે દિવસે અંદનાની ભાળ મળી. એટલે તેમણે ઓરડો ઉઘડાવી અંદનાને બહાર કાઢી. તે ત્રણ દિવસની ભૂખી હોવાથી સુપડાના ખૂણામાં અંદના બાકુળા આપીને શેઠ બેડી તોડાવવા માટે લુહારને તેડવા ગયા. અહીં પાછળથી વીરપ્રભુ પધાર્યા. અંદના રાહ જોતી હતી કે ‘કોઈ લિલ્હુ આવે તો તેને આપીને પછી ખાઉં.’ વીરપ્રભુને અલિગ્રહ છ માસ થવા આવ્યા છતાં પૂરાણું નહોતો. તેમણે પોતાના અલિગ્રહ પ્રમાણે બધું જોયું, પણ માત્ર આંખમાં આંસુ નહોતા તેથી પ્રભુ પાછા વળ્યા. તે જોઈ અંદના બહુ દિલગીર થઈ ને આંખમાં આંસુ આવ્યા, એટલે પ્રભુ અલિગ્રહ પૂરો થયેલો જોઈ પાછા વળ્યા ને અંદનાને હાથે અંદના બાકુળા વહોરી પાંચ દિવસ ન્યૂન છમાસી તપનું પારણું ત્યાં જ કર્યું. તે વખતે પાંચ દિવસ પ્રગટ થયા. મસ્તકે કેશ આવી ગયા. બેડી ત્રુટી ગઈ ને ઝાંઝર થયા. ધનાવહ શેઠ પણ ત્યાં આવ્યા. આ હકીકત

જોઈને બહુ રાજ થયા. ઈંદ્ર આવ્યા. દેવો આવીને નાચવા લાગ્યા. મૃગાવતી રાણી આવ્યા, તેણે ચંદનાને ઓળખી. તે પણ માસીને મળી. પાંચ દિવ્યમાં વસુધારામાં આવેલું દ્રવ્ય શતાતીક રાજ્યે લઈ જવા માંડ્યું, પણ ચંદનાના કહેવાથી તે ધન ધનાવહ શેઠને આપી ‘ચંદના પ્રભુની પ્રથમ સાધ્વી થશે’ એમ કહી ઈંદ્ર સ્વસ્થાને ગયા.

મૃગાવતી ચંદનાને પોતાની સાથે રાજમહેલમાં લઈ ગઈ. ધનાવહ શેઠે મૂળા શેઠાણીને કાઠી મૂકી. (અન્યત્ર કહ્યું છે કે તેણે આવીને ચંદનાને ખમાવી. ચંદનાએ કહ્યું કે ‘મારી ખરી માતા તો તમે છો. તમે જો મને કષ્ટ આપ્યું ન હોત તો મને વીરપ્રભુને પારણું કરાવવાનો પ્રસંગ ક્યાંથી પ્રાપ્ત થાત ? માટે તમે તો મારા ઉપગારી છો.’ સજ્જનો તો ગુણનું જ ગ્રહણ કરે છે.)

પ્રભુ ત્યાંથી વિહાર કરી ચંપાનગરીમાં આવ્યા. ત્યાં સ્વાતિદત્ત બ્રાહ્મણની અગ્નિશાળામાં ચાર માસનાં ઉપવાસ કરીને ખારમું^૧ ચોમાસું કર્યું. તે બ્રાહ્મણને પ્રભુ સાથે ઈંદ્રિયોને અગોચર આત્મતત્ત્વ સંબંધી સૂક્ષ્મ વિચારને અંગે ઘણા વાર્તાલાપ થયો, તેથી તે બ્રાહ્મણ પ્રસન્ન થયો અને પ્રભુનું બહુમાન કર્યું.

ત્યાંથી પ્રભુ જાંલિક ગામે ગયા. ત્યાં ઈંદ્રે પ્રભુને નાટ્યવિધિ બતાવી અને ‘અમુક દિવસે પ્રભુને કેવળજ્ઞાન થશે’ એમ કહી સ્વસ્થાને ગયા. ત્યાંથી પ્રભુ મેઢિકામે ગયા. ત્યાં ચમરેંદ્ર સાતા પૂછી ગયા.

ત્યાંથી પ્રભુ પશ્ચિમની ગામે આવ્યા. ત્યાં ગામની બહાર કાયોત્સર્ગે રહ્યા. એક ગોવાળીઓ પોતાના બળદો તેમની પાસે

૧. આ ચોમાસાની હકીકત સુબોધિકામાં જણાતી નથી, કલ્પ-કિરણાવળીમાં છે.

મૂકી ગામમાં ગયો. પાછો આવી ‘મારા બળદો ક્યાં ગયા ?’ એમ પ્રભુને પૂછ્યું. પ્રભુ તો મૌન હતા એટલે જવાબ ન મળવાથી તે બહુ ગુસ્સે થયો, તેથી તેણે પ્રભુના કાનમાં વાંસની અણીદાર બે સળીઓ એવા જોરથી નાખી કે બેની અણી અંદર મળી ગઈ. પછી બહારથી કોઈ ન દેખે માટે બહારનો ભાગ કાપી નાખ્યો. વીરપ્રભુના જીવે ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના લવમાં શય્યાપાલકના કાનમાં સીસું રેડાવ્યું હતું તે કર્મ અહીં ઉદયમાં આવ્યું. શય્યાપાળક અનેક લવ પછી ગોવાળીઓ થયો હતો. પ્રભુ તો તે ઉપસર્ગ સમ્યક્ પ્રકારે સહન કરી મધ્યમ અપા-પામાં આવ્યા. ત્યાં સિદ્ધાર્થ નામના વણિકને ઘેર પ્રભુ ભિક્ષા માટે પધાર્યા. તેને જોઈ પાસે બેઠેલા ખરકે નામના વૈદે પ્રભુને શલ્ય સહિત બાણ્યા. તપાસ કરતાં કાનમાં શલ્ય છે એમ ખાત્રી કરી. પ્રભુ તો ઉદાનમાં ગયા, એટલે તે વૈદ્ય ને વણિક બંને મજબૂત બે સાણસી લઈને ત્યાં આવ્યા અને પૂરા જોરથી તે સળીઓ ખેંચી કાઢી. તે વખતે પ્રભુ અનંતબળી છતાં ચીસ પડાઈ ગઈ. તે ચીસથી આખું ઉદાન બળભળી ઊઠ્યું. પછી વ્રણ-સંરોહિણી ઔષધિવડે તે વ્રણને ડૂબવ્યું. તે બંને સદ્ગતિગામી થયા. ગોવાળીયો મરણ પામીને સાતમી નરકે ગયો. એ રીતે પ્રભુને ઉપસર્ગો ગોવાળીયાથી શરૂ થયા અને ગોવાળીયાથી પૂર્ણ થયા.

એ ઉપસર્ગોમાં જઘન્ય, મધ્યમ ને ઉત્કૃષ્ટ એવો વિભાગ છે. જઘન્યમાં ઉત્કૃષ્ટ કટપૂતના વ્યંતરીનો શીત ઉપસર્ગ છે, મધ્યમમાં ઉત્કૃષ્ટ સંગમે મૂકેલું હજાર ભારનું ચક્ર છે અને ઉત્કૃષ્ટમાં ઉત્કૃષ્ટ કાનમાંથી ખીલા ખેંચવાનો સમજવાનો છે. ઉપર જણાવેલા ઉપસર્ગો તો મોટા સમજવા, તે સિવાય ખીજા નાના ઉપસર્ગો તો અનેક થયા છે.

આ વખતે પ્રભુ કેવા ગુણવાન્ થયા તેનું વર્ણન ઘણા વિસ્તારથી સુબોધિકા વિગેરેમાં આપ્યું છે તે ત્યાંથી જાણી લેવું.

પ્રભુ ત્યાંથી વિચરતા વિચરતા તેરમા વર્ષના મધ્યમાં જાંભિકા ગ્રામે આવી ઋજુવાલિકા નદીને કિનારે શ્યામાક કુટુંબીના ક્ષેત્રમાં જળરહિત છઠ્ઠ તપ કરીને કાયોત્સર્ગમુદ્રાએ રહ્યા. શુકલધ્યાનના મધ્યમાં (ખીજે પાચે) વર્તતા પ્રભુને વૈશાક શુદ્ધિ ૧૦ મે ઉત્તરાશ્વિની નક્ષત્રનો ચંદ્ર સાથે યોગ થયે સતે ચાર ઘાતીકર્મનો ક્ષય થતાં કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન ઉત્પન્ન થયું. ત્રણ ભુવનમાં ઉદ્યોત થયો. પ્રભુને કેવળજ્ઞાન થતાં સર્વ ઇંદ્રોના આસન કંપ્યા. ચારે નીકાયના દેવોએ આવીને સમવસરણુ રચ્યું. પ્રભુએ દેશના આપી, પરંતુ કોઈએ ચારિત્રધર્મ ન સ્વીકારવાથી દેશના નિષ્કૂળ ગઈ. ત્યાંથી રાત્રે જ વિહાર કરીને પ્રભુ મધ્યમ અપાપાએ પધાર્યા. ત્યાં દેવોએ સમવસરણુ રચ્યું, પ્રભુએ દેશના આપી અને ઇંદ્રભૂતિ આદે ૧૧ મુનિને ગણધર પદવી આપી. ચતુર્વિધ સંઘની સ્થાપના કરી.

મહાવીર પરમાત્માને કેવળજ્ઞાન તથા કેવળદર્શન પ્રગટ થયું તે વખતે તેઓ ત્રણ લોકમાં રહેલા સર્વ પદાર્થોના ત્રણે કાળ સંબંધી સર્વ ભાવ પ્રત્યેક સમયે જાણવા લાગ્યા. તદ્દુપરાંત સર્વે જીવોની ગતિ-ચારે ગતિના જીવો કયાં કયાં જાય તે, તથા આગતિ-ચારે ગતિમાં કયાં કયાંથી આવીને જીવ ઉપજે તે, સ્થિતિ-દરેક જાતિના જીવનું એક ભવનું આયુષ્ય તે ભવસ્થિતિ અને તે જાતિમાં કેટલા કાળ સુધી ઉપરાઉપર ઉપજે તે કાયસ્થિતિ તેને જાણે. મનમાં ચિંતવેલું તેમ જ શરીરવડે કરેલું જાણે. છાનું કયું હોય કે પ્રગટ કયું હોય તે સર્વ જાણે. આદેલું

તેમ જ અન્ય ઇન્દ્રિયોવડે સેવેલું જાણે. વાચ્ય-કહેવા યોગ્ય ને અવાચ્ય-ન કહેવા યોગ્ય તે સર્વ જાણે. રૂપી ને અરૂપી સર્વ પદાર્થના સર્વ ભાવ જાણે. સર્વ દ્રવ્યોના અનંતા પર્યાયો પ્રત્યેક સમયે જાણે. આ બધા જાણપણામાંથી કથનદ્વારા તો વાચ્ય પદાર્થનો અથવા કહેવા યોગ્ય ભાવોનો અનંતમો ભાગ જ કહી શકે; કારણ કે આયુ પરિમિત ને વચન તો ક્રમસર નીકળે, તેથી વધારે કહી શકે નહીં, એ વાત સિદ્ધ થાય છે. અનંતા તીર્થ-કરો મળીને કહી શકતા હોવાથી તે ભાવો વાચ્ય કહેવાય છે. પ્રભુના ગુણ કહેવાના સંબંધમાં પણ કહ્યું છે કે:—

ગુણ અનંતાનંત છે, વાચ્ય ક્રમ મિત દિહ;
બુદ્ધિ રહિત શક્તિ વિકળ, કેમ કહું એકણ જીહ ? ૧.

“હે પ્રભુ ! તમારા ગુણો તો અનંતાનંત છે, તે કહેવા હું ઇચ્છું છું, પરંતુ વાણી તો ક્રમથી બોલી શકે છે, બોલવાના દિવસો પણ પરિમિત છે, હું ઉચ્ચ પ્રકારની બુદ્ધિ વિનાનો છું તેમજ કોઈ અપૂર્વ શક્તિવાળો પણ નથી, તો તે સર્વ ગુણો એક જીભે કેમ કહી શકું ? ”

જાણવા દેખવાના સંબંધમાં તીર્થકર કે સામાન્ય કેવળીમાં કાંઈપણ ઓછાવત્તાપણું નથી. તીર્થકર માટે આઠ પ્રાતિહાર્ય, ૩૪ અતિશય અને ૩૫ ગુણયુક્ત વાણી એ વિશેષ છે.

આ પછીના કેવળીપણાના ૩૦ ચોમાસાનું સંક્ષિપ્ત વર્ણન આ બુકના પ્રારંભના ૨૫ પૃષ્ઠમાં આપ્યું છે ત્યાંથી જાણી લેવું.

પ્રભુએ છન્નસ્થપણાના ખાર વર્ષ ને સાડા છ માસમાં
કરેલા તપનું વર્ણન નીચે પ્રમાણે :—

તપ સંખ્યા.	માસ.	દિવસ.
૧ છ માસી	૬	૦
૧ છ માસમાં પાંચ દિન ઊણુ	૫	૨૫
૬ ચઉ માસી	૩૬	૦
૨ ત્રણ માસી	૬	૦
૨ અઢી માસી	૫	૦
૬ બે માસી	૧૨	૦
૨ દોઢ માસી	૩	૦
૧૨ માસખમણુ	૧૨	૦
૭૨ પાસખમણુ (૧૫ દિવસના ઉપવાસ)	૩૬	૦
૧ ભદ્ર, મહાભદ્ર ને સર્વતોભદ્ર પ્રતિમા એક સાથે કરી તેના દિવસ ૨-૪-૧૦	૦	૧૬
૧૨ અકૃમ (ત્રણ ઉપવાસ)	૧	૬
૨૨૯ છઠ્ઠ (બે ઉપવાસ) (૪૫૮ દિવસ)	૧૫	૮
૧ દીક્ષાનો દિવસ	૦	૧
<u>૩૫૦</u>	<u>૧૩૮</u>	<u>— ૨૬</u>

પારણાના દિવસ ૩૪૯. ૧૧ — ૧૬

(કુલ માસ ૧૫૦ના વર્ષ ૧૨ ને માસ ૬૧) ૧૪૯ — ૪૫

કાર્તિક વદિ ૧૦ મે પ્રભુએ દીક્ષા લીધી અને વૈશાખ શુદ્ધિ ૧૦ મે કેવળજ્ઞાન પામવાથી વર્ષ ૧૨ ને માસ દાઠ થાય છે. તપ ૩૫૦ ને પારણા ૩૪૯ હોવાનું કારણ કેવળજ્ઞાનના છઠ્ઠા તપનું પારણું આમાં ગણાતું નથી તે છે.

ઉપસર્ગોનો ક્રમ.

- ૧ ગોવાળીઆનો (બળદ મૂકી જનારનો), તે ઇંદ્રે નિવાર્યો.
- ૨ શૂળપાણી યક્ષનો (અસ્થિકામે), તેણે અનેક ઉપસર્ગો કર્યાં.
- ૩ અંડકૌશિક સર્પનો (પ્રભુને પગે ડર્યો)
- ૪ સુંદર દેવનો (ગંગામાં નાવ ડુબાડવાનો) તે કંબળ શંબળ નામના નાગકુમાર દેવે નિવાર્યો.
- ૫ કટપૂતના વ્યંતરીએ કરેલા અસદ્ય શીત ઉપસર્ગ.
- ૬ સંગમદેવે કરેલા ઘોર ઉપસર્ગો (તેમાં ૨૦ મોટા)
- ૭ ગોવાળીઆએ કાનના ખીલા નાખ્યાનો. તે કાઢતાં ઘણી વ્યથા થઈ તેથી ખીલા કાઢવાનો ઉત્કૃષ્ટમાં ઉત્કૃષ્ટ ગણાય છે.

ખીજા નાના અનેક ઉપસર્ગો જાણવા.

- ૮ ગોશાળાનો. તેજોલેશ્યા પ્રભુની ઉપર મૂકવારૂપ ઘોર ઉપસર્ગ. (આ કેવળજ્ઞાન પામ્યા પછી થયો છે.)
- ૯ પ્રભુના પગ ઉપર ગોવાળોએ ખીર રાંધ્યાનો ઉપસર્ગ પંચ-કલ્યાણકના સ્તવનમાં કહ્યો છે, પણ સુખોધિકામાં જણાતો નથી. (એને લગતો ઉપસર્ગ સંગમના કરેલા ૨૦ ઉપસર્ગોમાં ૧૪ મો છે. તેમાં પ્રભુના બે પગ વચ્ચે અગ્નિ સળગાવીને સાર્થે રસોઈ કરી છે.)

શ્રી મહાવીર પરમાત્માના ગૃહસ્થપણના ૩૦ વર્ષનું સંક્ષિપ્ત ચરિત્ર.

શ્રી મહાવીર પરમાત્માનું ચરિત્ર વિસ્તારપૂર્વક ત્રિપષ્ઠી શલાકા પુરુષ ચરિત્રના પર્વ દશમામાં તેમ જ કલ્પસૂત્ર સુબોધિકા ટીકા વગેરેમાં આવે છે. તેમાંથી ઉદ્ધરીને દીક્ષાપર્યાયના ૪૨ વર્ષના વિહારનું વર્ણન ક્રમસર ચોમાસાના સ્થળ સાથે આ બુકના પ્રારંભમાં આપ્યું છે, તેથી બાકીના ગૃહસ્થપણના ૩૦ વર્ષનું ચરિત્ર પણ સંક્ષિપ્ત આ નીચે આપ્યું છે, જેથી આ બુક શ્રી મહાવીરસ્વામીના સંક્ષિપ્ત જીવનચરિત્ર તરીકે ગણી શકાશે.

શ્રી મહાવીરસ્વામીના ૨૭ લવો પૈકી ખાસ ધ્યાન આપવા લાયક ત્રીજો લવ મરિચીનો છે કે જેમાં તેમણે નીચગોત્ર બાંધ્યું. પછી ૧૮ મો ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવનો લવ છે કે જેમાં અનેક પ્રકારના અશુભ કર્મો બાંધ્યા. બાદ ૨૫ મો નંદનમુનિનો લવ છે કે જેમાં લાખ વર્ષ પર્યંત સતત માસખમણની તપસ્યા કરી અને તીર્થંકરનામકર્મ નીકારીત કર્યું.

વીરપ્રભુ છેલ્લા ૨૭ મા લવમાં પ્રાણુત નામના દશમા દેવલોકથી ચ્યવી બ્રાહ્મણકુંડ ગ્રામે ઋષભદત્ત બ્રાહ્મણને ત્યાં દેવાનંદાની કુક્ષીમાં અગ્રાડ શુદ્ધિ ૬ ફે ઉત્પન્ન થયા. માતાએ ૧૪ સ્વપ્નો જોયા. ઋષભદત્તે તેનું ફળ કહ્યું કે-‘તમને અતિ ઉત્તમ પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે.’ આ હકીકતને ૮૨ રાત્રિ વ્યતીત થતાં, સૌધર્મેન્દ્રે ભરતક્ષેત્ર તરફ ઉપયોગ દધને જોયું તો વીર પ્રભુના જીવને દેવાનંદાની કુક્ષીમાં ઉત્પન્ન થયેલ જોયો. એટલે

તે હકીકત અઘટિત જાણી હરિનૈગમેષી દેવને મોકલી તે ગર્ભ ક્ષત્રિયકુંડ ગ્રામે સિદ્ધાર્થ રાજની રાણી ત્રિશલા માતાની કુક્ષીમાં મૂકાવ્યો. ત્રિશલા માતાએ ૧૪ સ્વપ્ન જોયા. સ્વપ્ન-પાઠકોએ તેના ક્ષણ કહ્યા. અનુક્રમે દોહલા પૂરતાં ગર્ભ વૃદ્ધિ પામ્યો અને ચૈત્ર શુદ્ધિ ૧૩ શે પ્રભુનો જન્મ થયો.

પ્રભુનું પ્રસૂતિકાર્ય કરવા ૫૬ દિશાકુમારિકાઓ આવી. ત્યારપછી સૌધર્મેન્દ્ર માતા પાસે આવી પાંચ રૂપ કરી પ્રભુને મેરુપર્વત પર લઈ ગયા. ત્યાં બધા ઇન્દ્રાદિકે મળી પ્રભુનો જન્મોત્સવ કર્યો. પછી સૌધર્મેન્દ્ર પ્રભુને ત્રિશલા માતા પાસે મૂકી ગયા. પ્રાતઃકાળે સિદ્ધાર્થ રાજાએ જન્મોત્સવ કર્યો અને ખારમે દિવસે પ્રભુનું વર્ધમાન નામ પાડ્યું.

પ્રભુ આમલકી કીડા કરવા ગયા. ત્યાં એક દેવે આવી પ્રભુના બળની પરીક્ષા કરી અને પ્રભુને અતુલ બળી જાણી મહાવીર નામ આપી સ્વસ્થાને ગયો. પ્રભુ આઠ વર્ષના થતાં માતાપિતાએ નિશાળે મૂકવાનો મહોત્સવ કર્યો. પ્રભુ તે જન્મથી ત્રણ જ્ઞાનયુક્ત હતા એટલે ગુરુ થનાર અધ્યાપકના સંશયોને દૂર કર્યા. પ્રભુ યૌવનવય પામતાં માતાપિતાએ યશોદા રાજપુત્રી સાથે પરણાવ્યા. તેને પ્રિયદર્શના નામે પુત્રી થઈ. તેને સુદર્શનાના પુત્ર જમાલિ સાથે પરણાવી. પ્રભુને નંદીવર્ધન નામે મોટા ભાઈ હતા. સુદર્શના નામે બહેન હતી. પ્રભુએ ગર્ભમાં કરેલા નિયમ પ્રમાણે તેમની ૨૮ વર્ષની વયે જ્યારે માતાપિતા સ્વર્ગવાસી થયા ત્યારે પોતાનો ચારિત્ર લેવાનો ભાવ નંદીવર્ધનને જણાવ્યો. તેમના આગ્રહથી બે વર્ષ પ્રભુ સંસારમાં અનાસક્તપણે રહ્યા. એક વર્ષ પછી લોકાંતિક દેવો આવ્યા બાદ એક વર્ષ પ્રભુએ અખંડ દાન દઈ દીક્ષા માટે

નંદીવર્ધનની આજ્ઞા માગી. તે વખત સર્વ ઇંદ્રાદિ ત્યાં આવ્યા. પ્રભુનો દીક્ષા મહોત્સવ કર્યો. નંદીવર્ધને દીક્ષાનો વરઘોડો કાઢ્યો. પ્રભુ જ્ઞાતખંડ ઉદ્યાનમાં પધાર્યા અને વરઘોડેથી ઉતરી, વસ્ત્રા-ભૂષણો તથા દંડ, માગશર વદિ ૧૦ મે (શુ. કાર્તિક વદિ ૧૦ મે) છઠ્ઠો તપ કરી, સ્વયમેવ પંચમુષ્ઠી લોચ કરી, કરેમિ ભંતે ઉચ્ચર્યા. તે જ વખતે પ્રભુને મનઃપર્યવજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. પ્રભુએ સ્વજનોને પૂછીને ત્યાંથી વિહાર કર્યો. ઇંદ્રાદિક નંદીશ્વર દ્વીપે જઈ અઠ્ઠાઈમહોત્સવ કરીને સ્વસ્થાને ગયા. નંદીવર્ધન પ્રભુને નમીને પાછા વળતા બોલ્યા કે—

ત્વયા વિના વીર! કથં વજ્રામો, ગૃહેઽધુના શૂન્યવનોપમાને ।
ગોષ્ઠિસુખં કેન સહાચરામો ? મોક્ષ્યામહે કેન સહાથ બંધો! ॥૧॥

સર્વેષુ કાર્યેષુ ચ વીરવીરે-ત્યામંત્રણાદર્શનતસ્ત્વાર્ય ! ।
પ્રેમપ્રકર્ષોદ્ભવજાતહર્ષ, નિરાશ્રયાશ્ચાર્ય ! કમાશ્રયામઃ ? ॥૨॥

“ હે વીર ! તમારા વિના શૂન્ય વન જેવા ગૃહમાં અમે કેવી રીતે જઈએ ? વાર્તાલાપથી થતો આનંદ કોની સાથે મેળવીએ ? અને હે બંધુ ! અમે કોની સાથે બેસીને લોજન કરીએ ? સર્વ કાર્યમાં ‘ હે વીર ! હે વીર ! ’ એ પ્રકારના સંબોધનથી બોલાવવાવડે અને તેથી થતા તમારા દર્શનવડે પ્રેમના પ્રકર્ષપણાથી પ્રગટિત હર્ષવાળા એવા અમે અત્યારે આશ્રયહીન થયા છતાં તમારા વિના કોનો આશ્રય લઈએ ? ” આ પ્રમાણે કહીને સ્વસ્થાને ગયા. બાદ નિઃસ્પૃહી પ્રભુ ત્યાંથી તરત જ વિહાર કરી ગયા.

પ્રથમ કહેલા ૪૨ વર્ષના વર્ણન સાથે સંક્ષિપ્ત
શ્રી મહાવીર ચરિત્ર સંપૂર્ણ.

શ્રી મહાવીરસ્વામીના સત્તાવીશ

ભવનું સ્તવન

હોહા

વિમલ કમલદલ લોચણાં, દિસે વદન પ્રસન્ન;
આદર આણી વીરજિન, વાંદી કરું સ્તવન. ૧
શ્રી ગુરુતણે પસાઉલે, સ્તવશું વીર જિણુંદ;
ભવ સત્તાવીશ વરણુવું, સુણુજે સહુ આણુંદ. ૨
સાંભળતાં સુખ ઉપજે, સમકિત નિર્મળ હોય;
કરતાં જિનની સંકથા, સફળ દહાડો સોય. ૩

ઢાળ પહેલી

મહાવિદેહ પાશ્વિમ જાણું, નયસાર નામે વખાણું;
નયરતણો છે એ રાણો, અટવી ગયો સપરાણો. ૧
જમવા વેળાએ જાણી, ભક્તિ રસવંતી આણી;
દત્તની^૧ વાસના આવી, તપસી જીવે તે ભાવી. ૨
મારગ ભૂદયા તે હેવ, મુનિ આવ્યા તતખેવ;
આહારદીધો પાય લાગી, ઋષિની ભૂખતૃષ્ણા સવિભાગી. ૩
ધર્મ સુણ્યો મન રંગે, સમકિત પામ્યો^૨ એ ચંગે;
ઋષિને ચાલંતા જાણી, હીયડે અતિ ઉલટ આણી. ૪

૧. દેવાની. ૨. અહીંથી ભવ ગણાય છે. આ પહેલો ભવ.

- મારગ દેખાડયો વહેતો, પાછો વળીઓ એમ કહેતો;
પહેલે ભવે ધર્મ જ પાવે, અંતે દેવશુકને ધ્યાવે. ૫
- પંચ પરમેષીનું ધ્યાન, સૌધર્મ પામ્યો વૈમાન;
આઉખું એક પદ્યોપમ, સુખ ભોગવી અનોપમ. ૬
- ભવ બીજે^૧ ત્રીજે આયો, ભરત કુળે સુત જાયો;
ઓચ્છવ મંગલિક કીધું, નામ તે મરીઅંચ દીધું. ૭
- વાધે સુરતરુ સરીખો, આદિજિન દેખીને હરખ્યો;
એઓએર દેશના દીધી, ભાવે દીક્ષાએ લીધી. ૮
- જ્ઞાન ભણ્યો સુવિશેષ, વિહાર કરે દેશવિદેશ;
દીક્ષા દેહીએ ન^૩ જરે, અળગો સ્વામીથી વિચરે. ૯
- મહાત્રત ભાર એ મોટો, હું પણ પુન્યાઈએ છોટો;
ભગવું કાપડ^૪ કરશું, માથે છત્તર ધરશું. ૧૦
- પાયે પાનહી પેરશું, સ્નાન શુચિ જળે કરશું;
પ્રાણી થૂલ^૫ નહી મારું, ખુર મુંડ ચોટીએ ધારું. ૧૧
- જનોઈ સોવનકેરી, શોભા ચંદન ભલેરી;
હાથે ત્રિદંડીયું લેવું, મનમાંહે ચિંતવ્યું એહવું. ૧૨
- લિંગ કુલિંગનું રચીયું, સુખ કારણ એ મચીયું;
ગુણ સાધુના વખાણે, દીક્ષા યોગ્ય તે જાણે. ૧૩
- આણી જતિઓને^૬ આપે, શુદ્ધો મારગ સ્થાપે;
સમવસરણ રચ્યું જાણી, વાંદે ભરત વિનાણી. ૧૪
- બારે પરખદા રાજે, પૂછે ભરત એ આજે;
કોઈ છે તુમ સરીખો, દાખ્યું મરીઅંચ નીકો. ૧૫

૧. બીજે ભવે દેવ. ૨. એમણે. ૩. ન પળે. ૪. વસ્ત્ર. ૫. આદર. ૬. મુનિઓને.

પહેલો વાસુદેવ થાશે, ચક્રવર્તી^૧ મુકાએ^૧ વાસે;
 ચોવીશમો એ તીર્થંકર, વર્દ્ધમાન નામે જયંકર. ૧૬
 ઉલસ્યું ભરતનું હૈયું, જઇ મરીઅંચને કહિયું;
 તાતે પદવીઓ દાખી, હરિ ચક્રી જિન પદ ભાખી. ૧૭
 ત્રણ પ્રદક્ષિણા દેઇ, વંદન વિધિશું કરેઇ;
 સ્તવના કરે એમ દાહો, પુત્ર ત્રિદંડી ન રાહો.^૨ ૧૮
 વાંદું છું એહ મરમ, થાશે જિનપતિ ચરમ;
 એમ કહી પાછો વળીયો, ગરવે મરીઅંચી ચડીયો. ૧૯

ઠાલ ખીલ

ઈખાગ કુળે હું ઉપનો, મારો ચક્રવર્તી તાત જી,
 દાદો મારો જિનપતિ હુઓ, હું પણ ત્રિજગ વિખ્યાત જી;
 અહો અહો ઉત્તમ કુળ માહરું, અહો અહો મુજ અવતાર જી,
 નીચ ગોત્ર તિહાં બાંધીયું, જીઓ જીઓ કર્મ પ્રચાર જી. અં ૨
 આ ભરતે પોતનપુરે, ત્રિપૃષ્ઠ હરિ અભિરામ જી;
 મહાવિદેહ ક્ષેત્રે મુકાપુરી, ચક્રી પ્રિયમિત્ર નામ જી. અં ૩
 ચરમ તીર્થંકર થાઇશું, હોશે ત્રિગડું સાર જી;
 સુરનર સેવા સારશે, ધન્ય ધન્ય મુજ અવતાર જી. અં ૪
 રહે મદમાતો એણીપરે, એક દિન રોગ અતીવ જી;
 મુનિજન સાર કેા નવિ કરે, સુખ વાંછે નિજ જીવ જી. અં ૫
 કપીલ નામે કેાઈ આવીઓ, પ્રતિબોધો નિજ વાણુ જી;
 સાધુ સમીપે દીક્ષા વરો, ધર્મ છે તેણે ઠામ જી. અં ૬

૧. મહાવિદેહની નગરી. ૨. હું ત્રિદંડીપણાની સ્તુતિ કરતો નથી.

સાધુ સમીપે તેહ મોકલે, નવી જાએ તે અજોગ જ;
 ચિંતે મરીઅંચ નિજ મને, દીસે છે મુજ જોગ જ. અં ૭
 તવ તે વળતું બોલીયો, તુમ વાંદે શું હોય જ ?
 લો લો ધરમ ઇહાં અછે, ઉત્સૂત્ર લાખ્યું સોય જ. અં ૮
 તેણે સંસાર વધારીઓ, સાગર કોડાકોડી જ;
 લાખ ચોરાશી પૂરવતણું, આયુ ત્રીજે લવ જોડી જ. અં ૯
 લવ ચોથે સ્વર્ગ પાંચમે, સાગર સ્થિતિ દશ જાણુ જ;
 કૌશિક દિજ લવ પાંચમે, લાખ એંશી પૂરવ માન જ. અં ૧૦
 શુણા નયરીએ દિજ થયો, પૂરવ લાખ બહોંતેર સાર જ;
 હુઓ ત્રિદંડી છઠ્ઠે લવે, સાતમે સોહમ અવતાર જ. અં ૧૧
 અગ્નિદ્યોત આઠમે લવે, સાઠ લાખ પૂરવ આય જ;
 ત્રિદંડી થઈ વિચરે વળી, નવમે ઇશાને જાય જ. અં ૧૨
 અગ્નિભૂતિ દશમે લવે, મંદિરપુરે દિજ હોય જ;
 લાખ છપત્ત પૂરવ આઉખું, ત્રિદંડી થઈ મરે સોય જ. અં ૧૩
 ઇગ્યારમે લવે તે થયો, સનત્કુમારે દેવ જ;
 નયરી શ્વેતાંબીએ અવતર્યો, બારમે લવે દિજ હેવ જ. અં. ૧૪
 ચુમાલીશ લાખ પૂરવ આઉખું, ભારદ્રાજ જસ નામ જ;
 ત્રિદંડી થઈ વિચરે વળી, મહોદ્ર તેરમે લવે ઠામ જ. અં ૧૫
 રાજગૃહી નયરી લવ ચૌદમે, થાવર પ્રાક્ષણ દાખ જ;
 ચોત્રીશ લાખ પૂરવ આઉખું, ત્રિદંડી લિંગ તે લાખ જ. અં ૧૬
 અમર થયો લવ પત્તરમે, પાંચમે દેવલોક દેવ જ;
 સંસાર ભર્યો લવ સોળમે, વિશ્વભૂતિ ક્ષત્રી હેવ જ. અં ૧૭

ઢાળ ત્રીજી

- વિશ્વભૂતિ ધારણીનો ઝેટો, ભુજબળ કુઠં સમૂલ સમેટો;
સંભૂતિ ગુરુને તેણે લેટયો. ૧
- સહસ વરસ તિહાં ચારિત્ર પાળી, લહી દીક્ષા આતમ
અન્નુવાળી; તપ કરી કાયા ગાળી. ૨
- એક દિન ગાય ધસી સીંગાલી, પડ્યો ભૂમિ તસ
ભાઈએ ભાળી; તેહશું બળ સંભાળી. ૩
- ગરવે રીસ ચઢી વિકરાળી, સિંગ ધરી આકાશે
ઉછાળી; તસ બળ શંકા ટાળી. ૪
- તિહાં અનસન નીચાણું કીધું, તપ વેચી બળ માળી
લીધું; અધો ૧ પ્રિયાણું કીધું. ૫
- સત્તરમે ભવે શુકે સુરવર, ચવી અવતરીઓ જિહાં
પોતનપુર; પ્રજાપતિ મૃગાવતી કુંવર. ૬
- ચોરાસી લાખ વરસનું આયુ, સાત સુપનસૂચિત સુત
જાણ્યો; ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ ગાયો. ૭
- ઓગણીશમે ભવે સાતમી નરકે, તેત્રીશ સાગર આયુ
અભંગે; ભોગવીયું તનુ સંગે. ૮
- વીશમે ભવે સિંહ હિંસા કરતો, એકવીશમે ચોથી
નરકે ફેરતો; વચે ઘણા ભવ ભમતો. ૯
- બાવીશમે ભવે સરલ સ્વભાવી, સુખ ભોગવતાં જસ
ગવરાવી; પુન્યે મુલમતિ આવી. ૧૦
- ત્રેવીશમે ભવે મુકાપુરી મુખે, ધનજય ધારણીની કુખે;
નર અવતરીઓ મુખે. ૧૧

૧ અધોગતિનું પ્રયાણ કર્યું.

ચક્રવર્તીની પદવી લાધી, પોટીલાચાર્યશું મતિ બાંધી;
 શુભમતિ કીરીઆ સાધી. ૧૨
 કેડી વરસ દીક્ષાનો જાણુ, લાખ ચોરાશી પૂરવ
 પ્રમાણુ; આઉખું પૂરું જાણુ. ૧૩
 ચોવીશમે ભવે શુકે સુરવર, સુખ ભોગવીઆ સાગર
 સત્તર; તીહાંથી ચવીઓ અમર. ૧૪

ઢાળ ચોથી

આ ભરતે છત્રિકાપુરી, જિતશત્રુ વિજયા નાર મેરે લાલ;
 પચવીશમે ભવે ઉપનો, નંદન નામ ઉદાર મેરે લાલ,
 તીર્થંકર પદ બાંધીયું. ૧ એ આંકણી.
 લઈ દીક્ષા સુવિચાર મેરે લાલ, વીશ સ્થાનક તપ આદર્યું;
 હુઓ તિહાં જય જયકાર, મેરે લાલ. તીર્થં ૨
 રાજ તજ દીક્ષા લીયે, પોટીલાચાર્ય પાસ મેરે લાલ;
 માસખમણ પારણું કરે, અભિચહવંત ઉદ્ધાસ મેરે લાલ. તીર્થં ૩
 લાખ વરસ ઇમ તપ કર્યો, આલસ નહીંઅ લગાર મેરે લાલ;
 પરિગલ પુણ્ય પોતે કર્યું, નિકાચ્યું જિનપદ સાર મેરે લાલ. તીં ૪
 માસખમણ સંખ્યા કહું, લાખ ઇગ્યાર એંશી સહસ મેરે લાલ;
 છશે પીસ્તાલીશ ઉપરે, પંચ દિન વૃદ્ધિ કરેસ મેરે લાલ. તીર્થં ૫
 પચવીશ લાખ વરસ આઉખું, માસ સંલેખણા કીધ મેરે લાલ;
 ખમી ખમાવી તે ચળ્યા, દશમે સ્વર્ગ ક્રૂણ લીધ મેરે લાલ. તીં ૬
 પુષ્પોત્તરાવતંસકે, વિમાને સાગર વીશ મેરે લાલ;
 સુર ચવીઓ સુખ ભોગવી, હુઓ એ ભવ છવીશ મેરે લાલ. તીં ૭

હાલ પાંચમી

સત્તાવીશમો ભવ સાંભળો તો, ભમર હુલ્લી
 રૂઝડું માહુણકુંડ ગામ તો; ઋષભદત્ત બ્રાહ્મણ વસે તો, ભ૦
 દેવાનંદા ઘરણી નામ તો. ૧

કર્મ રહ્યાં લવલેશ વળી તો, ભ૦ મરીઅંચી ભવના જેહ તો;
 પ્રાણુત કલ્પથકી ચવી તો, ભ૦ દ્વિજ કુળે અવતર્યા તેહ તો. ૨

ચઉદ સુપન માતા લહે તો, ભ૦ આણુંદ હુઓ બહુત તો;
 ઇંદ્રે અવધિ જોઈયું તો, ભ૦ એહ અછેરાભૂત તો. ૩

બ્યાશી દિન તિહાં કણે રહ્યા તો, ભ૦ ઇંદ્ર આદેશે દેવ તો;
 સિદ્ધારથ ત્રિશલા કૂળે તો, ભ૦ ગરભ પાલટે તતખેવ તો. ૪

ચઉદ સુપન ત્રિશલા લહે તો, ભ૦ શુભ મુહૂર્તે જણ્યા જામ તો;
 જન્મ મહોચ્છવ તિહાં કરે તો, ભ૦ ઇંદ્ર ઇંદ્રાણી તામ તો. ૫

વર્દ્ધમાન તસ નામ દિએ તો, ભ૦ દેવે દીઓ મહાવીર તો;
 હર્ષેશું પરણાવીઆ તો, ભ૦ સુખ વિલસે ઘર વીર તો. ૬

માય તાય સુરલોક ગયા તો, ભ૦ જિન સાધે નિજ કાજ તો;
 લોકાંતિક સુર ઇમ કહે તો, ભ૦ દ્યો દીક્ષા મહારાજ તો. ૭

વરસીદાન દઈ કરી તો, ભ૦ પ્રભુ લીધો સંયમ ભાર તો;
 એકાકી જિન વિહાર કરે તો, ભ૦ ઉપસર્ગનો નહીં પાર તો. ૮

તપ ચઉવિહાર કર્યાં ઘણા તો, ભ૦ એક છમાસી ચઉવિહાર તો;
 બીજો છમાસી કર્યો તો, ભ૦ પંચ દિન ઊણા ઉદાર તો. ૯

નવ તે ચોમાસી કર્યાં તો, ભ૦ બે ત્રણમાસી બાણુ તો;
 અઢી માસી બે વાર કર્યાં તો, ભ૦ બે માસી છ વાર વખાણુ તો. ૧૦

દોઢ માસી જે વાર કર્યાં તો, લ૦ માસખમણુ કર્યાં ખાર તો;
 ખહોંતેર પાસખમણુ^૧ કર્યાંતો લ૦ છઠ્ઠ બશેં ઓગણત્રીશ સાર તો.૧૧
 ખાર વરસમાં પારણા તો, લ૦ ત્રણશેં ને ઓગણપચાસ તો;
 નિદ્રા જે ઘડીની કરી તો, લ૦ બેઠા નહીં ખાર વરસ તો.૧૨
 કરમ ખપાવી કેવળ લલ્લું તો, લ૦ ત્રિગટે પરપદા ખાર તો;
 ગણધરપદની સ્થાપના તો, લ૦ જગ હુઓ જ્યજ્યકાર તો.૧૩
 ગણધર વર ઇગ્યાર હુઆ તો, લ૦ ચઉદ સહસ સાધુ સુખકાર તો;
 છત્રીસ સહસ સાધવી હુઇ તો, લ૦ શિયલ રચણુ ભંડાર તો.૧૪
 એક લાખ ઓગણસાઠ હજાર કદ્યા તો, લ૦ શ્રાવક સમકિત ધાર તો;
 ત્રણ લાખ અઠાર હજાર શ્રાવિકા તો, લ૦ એ કહ્યો વીરપરિવાર તો.૧૫
 બ્રાહ્મણ માતપિતા હુઆ તો, લ૦ મોકલ્યા મુક્તિ મઝાર તો;
 સુપુત્ર આવે ઇમ કર્યું તો, લ૦ સેવકની કરો સાર તો.૧૬
 ત્રીશ વરસ ગૃહવાસ વસ્યા તો, લ૦ ખાર વરસ છઠ્ઠસ્થ તો;
 ત્રીશ વરસ કેવળ ધર્યું તો, લ૦ ખહોંતેર વરસ સમસ્ત તો.૧૭
 એણીપરે પાળી આઉખું તો, લ૦ દિન દીવાળી જેહ તો;
 મહાનંદ પદવી પામીઆ તો, લ૦ સમરું હું નિત્ય તેહ તો.૧૮
 સંવત સોળ ખાસઠ વર્ષે તો, લ૦ વિજયા દશમી^૨ ઉદાર તો;
 લાલવિજય ભકતે કહે તો, લ૦ વીરજિન ભવજળ તાર તો.૧૯

ઠાસ છઠ્ઠી

સ્મરણે સુખ સંપદ મીલે, રૂળે મનોરથ કોડ જી,
 રોગ વિયોગ સવિ ટળે, ન હોય શરીરે કોઠ જી. ૧

૧. પંદર દિવસના ઉપવાસ. ૨ વિ. સં. ૧૬૬૨ ના આસો શુદ્ધ ૧૦.

આદ્રીઆણાપુર મંડણો^૧, ખંડણો પાપનો પૂરો જી,
 જે લવિયણુ સેવા કરે, સુખ પામે તે ભરપૂરો જી. ૨
 મૂરત મોહન વેલડી, દીઠે અતિ આણુંદો જી,
 સિંહાસન સોઢે સદા, ગગને જીર્યો રવિચંદો જી. ૩
 પ્રતિ મંગલ દીએ સદા, પ્રણમું જોડી હાથ જી,
 ત્રણ પ્રદક્ષિણા દેઈ કરી, માગું મુક્તિનો સાથ જી. ૪
 શ્રાવક અતિ ઉદમ કરી, કીધો જિન પ્રાસાદો જી,
 કાઢ્યું પાપ ઠેલી કરી, પુણ્યે જગ જસવાદો જી. ૫

કલશી.

શ્રી વીર પાટપરંપરાગત, શ્રી આણુંદવિમલસૂરીશ્વર,
 શ્રી વિજયદાનસૂરિ તસ પાટે, શ્રી હીરવિજયસૂરિ ગણધર;
 શ્રી વિજયસેનસૂરિ તસ પાટે, શ્રી વિજયદેવસૂરિ હિતકર,
 કલ્યાણવિજય ઉવજાયા પંડિત, શ્રી શુભવિજય શિષ્ય જયંકર. ૧

શ્રી મહાવીરસ્વામીના સત્તાવીશ લવની ટૂંક હકીકત.

લવ ૧ લો-પશ્ચિમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં નયસાર નામે ગામેતી,
 લવ ૨ જો-સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવ. [સમકિત પ્રાપ્તિ.
 લવ ૩ જો-ભરત ચક્રવર્તીના પુત્ર મરીચિ. ત્રિદંડીપણાની
 શરૂઆત.

લવ ૪ થો-પાંચમા દેવલોકમાં દેવ.

લવ ૫ મો-કોલાક નગરમાં કૌશિક બ્રાહ્મણ ત્રિદંડી.

૧ મૂળનાયક પ્રભુનું નામ લખ્યું નથી પરંતુ મહાવીરસ્વામી સંભવે છે.

- ભવ ૬ ઠો-થુણા નગરીમાં આહ્વાણ ત્રિદંડી.
 ભવ ૭ મો-સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવ.
 ભવ ૮ મો-અગ્નિઘોત આહ્વાણ ત્રિદંડી.
 ભવ ૯ મો-ખીજા ઇશાન દેવલોકમાં દેવ.
 ભવ ૧૦ મો-મંદિરપુરમાં અગ્નિભૂતિ નામે આહ્વાણ ત્રિદંડી.
 ભવ ૧૧ મો-ત્રીજા સનતકુમાર દેવલોકમાં દેવ.
 ભવ ૧૨ મો-શ્વેતાંખી નગરીમાં ભારદ્વાજ નામે આહ્વાણ ત્રિદંડી.
 ભવ ૧૩ મો-ચોથા માહેન્દ્ર કંદપમાં દેવ.
 ભવ ૧૪ મો-રાજગૃહી નગરીમાં સ્થાવર નામે વિપ્ર ત્રિદંડી.
 ભવ ૧૫ મો-પાંચમા અહ્ય દેવલોકમાં દેવ.

અસંખ્ય ભવભ્રમણ.

- ભવ ૧૬ મો-વિદ્યભૂતિ નામે ક્ષત્રિય. નિયાણું કરનાર.
 ભવ ૧૭ મો-સાતમા મહાશુક દેવલોકમાં દેવ.
 ભવ ૧૮ મો-પોતનપુરમાં ત્રિપૃષ્ઠ નામે વાસુદેવ.
 ભવ ૧૯ મો-સાતમી નરકે નારકી.
 ભવ ૨૦ મો-સિંહ.
 ભવ ૨૧ મો-ચોથી નરકે નારકી.

અસંખ્ય ભવભ્રમણ.

- ભવ ૨૨ મો-સાધારણ મનુષ્ય. ચક્રવર્તી થવાનું પુન્ય બાંધનાર.
 ભવ ૨૩ મો-પ્રિયમિત્ર ચક્રવર્તી મહાવિદેહે મુકા નગરીએ.
 ભવ ૨૪ મો-સાતમા મહાશુક દેવલોકમાં દેવ.
 ભવ ૨૫ મો-છત્રિકા નગરીમાં નંદન નામના રાજર્ષિ.
 ભવ ૨૬ મો-દશમા પ્રાણુત દેવલોકમાં દેવ.
 ભવ ૨૭ મો-શ્રી મહાવીર પ્રભુ.

શ્રી મહાવીરસ્વામીના પંચકલ્યાણક્રમું

સ્તવન

ઢાળ પહેલી.

સરસતી લગવતી દીઝો મતિ ચંગી, સરસ સુરંગી વાણ;
 તુજ પસાય માય ચિત્ત ધરીને, જિન ગુણરચણની ખાણ. ગિં ૧
 ગિક્કા ગુણ વીરજી, ગાઘશું ત્રિભુવન રાય;
 જસ નામે ઘર મંગળમાળા, તસ ઘર બહુ સુખ થાય. ગિં ૨
 જંબૂદ્વીપ ભરત ક્ષેત્રમાંહે, નયર માહણકુંડ આમ;
 ઋષભદત્ત વર વિપ્ર વસે તિહાં, દેવાનંદા તસ પ્રિયા નામ. ગિં ૩
 સુર વિમાન વર પુષ્પોત્તરથી, ચવી ભૂપ દીઝે અવતાર;
 તવ તે માહણી રચણી મધ્યે, સુપન લહે દશ ચાર. ગિં ૪
 ધુરે મયગલ મલપતો દેખે, ખીજે ઋષભ વિશાલ;
 ત્રીજે કેસરી ચોથે લક્ષ્મી, પાંચમે કુસુમની માળ. ગિં ૫
 ચંદ્ર સૂરજ ધ્વજ કળશ પદ્મસર, દેખે ઝે દેવ વિમાન;
 રચણ રેલ રચણાયર રાજે, ચૌદમે અગ્નિ પ્રધાન. ગિં ૬
 આનંદભર જાગી સુંદરી, કંથને કહે પરભાત;
 સુણીય વિપ્ર કહે તુમ સુત હોશે, ત્રિભુવનમાંહે વિખ્યાત. ગિં ૭
 અતિ અભિમાન કીયો મરીયંચ લવે, ભવિ જીઝો કર્મ વિચાર;
 તાત સુતાવર તિહાં થયા કુંવર^૧, વળી નીચ કુળે અવતાર. ગિં ૮
 ઇણે અવસર ઇંદ્રાસન ડોલે, નાણેર કરી હરિ જ્ઞેય;
 માહણી કુળે જગગુરુ પેખે, નમી કહે અઘટતું હોય. ગિં ૯

૧ પુત્રીને પરણેલ પિતાના પુત્ર થયા તે. ૨ જ્ઞાનવડે.

તતક્ષણ હરિણગમેષી તેડાવી, મોકલીયો તેણે ઠાય;
 માહણી ગર્ભ અને ત્રિશલાનો, બિહું બદલી સુર જાય. ગિ૦ ૧૦
 ઘણી નિશિભર તે દેવાનંદા, દેખે એ સુપન અસાર;
 જાણે એ સુપન ત્રિશલા કર ચઢિયા, જઈ કહે નિજ ભરતાર. ગિ૦ ૧૧
 કંથ કહે તું હુંખ હર સુંદરી, મુજ મન અચરિજ એહ;
 મરુથલમાંહે કદપદુમ દીઠો, આજ સંશય ટળ્યો તેહ^૧. ગિ૦ ૧૨

ઢાલ બીજી

નયર ક્ષત્રિયકુંડ નરપતિ, સિદ્ધારથ ભલો એ,
 આણુ ન ખડે તસ કોય કે, જગ જસ નિરમળો એ;
 તસ પટરાણી ત્રિશલા સતી, કૂખે જગપતિ એ,
 પરમ હર્ષ હિયડે ધરી, ઠવિયા સુરપતિ એ....૧
 સુખસજ્જાએ પોઢી દેવી તો, ચઉદ સુપન લહે એ,
 જાગતી જિનગુણ સમરતી, હરખતી ગહગહે એ;
 રાજહંસ ગતિ ચાલતી પીઠે કને આવતી એ,
 પ્રહુ ઊગમતે સૂર, કે વિનવે નિજપતિ એ....૨
 સુણીય વાત રાય રંજ્યો, પંડિત તેડિયા એ,
 તેણે શુભ સુપન વિચારવા, પુસ્તક છોડિયાં એ;
 બોલે મધુરી વાણુ કે, ગુણનિધિ સુત હોશે એ,
 સુખ સંપત્તિ ઘરે વાધશે, સંકટ ભાંજશે એ....૩
 પંડિતોને રાયે તોષીયા, લચ્છી દીએ ઘણી એ,
 કહે એ વાણી સફળ હોજો, અમને તુમ તણી એ;
 નિજ પદ પંડિત સંચર્યા, રાય સુખે રહે એ,
 દેવી ઉદર ગર્ભ વાધતો, શુભ દોહલા લહે એ....૪

૧. મારવાડની ભૂમિમાં કદપવૃક્ષ થયાનો મને સંશય હતો તે ભાંગી ગયો.

માતલક્ષિત જિનપતિ કરે, ગર્ભ હાલે નહીં એ,
 સાત માસ વેલી ગયા, માય ચિંતા લહીં એ;
 સહીઅરને કહે સાંભળો, કાણે મારો ગર્ભ હર્યો એ,
 હું ભોળી બાણુ નહીં, ફેકટ પ્રકટ કર્યો એ....૫
 સખી કહે અરિહંત સમરતાં, દુઃખ દોહુગ ટળે એ,
 તવ જિન જ્ઞાન પ્રયુજીઓ, ગર્ભ સલસળે એ;
 માતાપિતા પરિવારનું, દુઃખ નિવારિયું એ,
 સંયમ ન લહું માયતાય છતાં, જિન નિરધારિયું એ....૬
 અણુદીઠે મોહ એવડો, કિમ વિધુઓ ખમે એ,
 નવ મસવાડા ઉપરે, દિન સાડા સાતમે એ;
 ચૈત્ર શુક્લ દિન તેરશે, શ્રી જિન જનમીયા એ,
 સિદ્ધારથ બૂપતિ લલા, ઓચ્છવ તવ કીયા એ....૭

વસ્તુ

પુત્ર જન્મ્યો પુત્ર જન્મ્યો, જગત શણુગાર;
 સિદ્ધારથ નૃપ કુળતિલો, કુળમંડલુ કુળતણો દીવો.
 શ્રી જિનધર્મ પસાઉલે, ત્રિશલા દેવી સુત ચિરંજીવો;
 એમ આશીશ દીએ લલી, આવી છપત્ર કુમારી;
 સૂતિકર્મ કરે તે સહી, સોડે જિસી હરિની નારી. ૧

હાલ ત્રીજી

ચળ્યું રે સિંહાસણુ ઇંદ્ર જ્ઞાને નિરખતા એ;
 બાણી જનમ જિણુંદ ઇંદ્ર તવ હરખતા એ. ૧
 આસનથી ઉઠેવ લક્ષિતએ ગુણુ થુણે એ;
 વાય સુધોષા ઘંટ સઘળે રણુઝણે એ. ૨

- ઈંદ્ર ભુવનપતિ વીશ વ્યંતરતણા એ; ૩
 બત્રીશ રવિ શશી દોય દશ હરિ કલ્પના એ.
- ચોશઠ ઈંદ્ર આણુંદે પ્રણુમી કહે એ; ૪
 રત્નગર્ભા જિન માત દુજી એસી નહીં એ.
- જન્મ મહોચ્છવ દેવ સવિહુ આવિયા એ; ૫
 માય દેય નિદ્રા મંત્ર સુત લઈ મેરુ ગયા એ.
- કંચન મણિ ભૃંગાર ગંધોદકે ભર્યા એ; ૬
 કિમ સહેશે લઘુ વીર હરિ સંશય ધર્યા એ.
- વહેશે નીર પ્રવાહ કેમ તે નામીએ એ; ૭
 ન કરે નમણુ સનાહ જાણ્યું સ્વામીએ એ.
- અરણુ અંગૂઠે મેરુ ચાંપી નાચીઓ એ; ૮
 મુજ શિર પગ ભગવંત એમ લહી રાચીઓ એ.
- હિલટયા સાયર સાત સરવે જલહલ્યા એ; ૯
 પાયાલે નાગેંદ્ર સઘળા સલસલ્યા એ.
- ગિરિવર ત્રુટે ટુંક ગડગડી પડ્યા એ; ૧૦
 તીન ભુવનના લોક કંપિત લડથડ્યા એ.
- અનંતબળ અરિહંત સુરપતિએ કહ્યું એ; ૧૧
 હું મૂરખ સહી મૂઢ એટલું નવિ લહ્યું એ.
- પ્રદક્ષિણા દઈ ખામેય ઓચ્છવ કરે એ, ૧૨
 નાચે સુર ગાયે ગીત પુણ્ય પોતે ભરે^૧ એ.
- ધણે સુખે સ્વર્ગની લીલ^૨ તૃણ સરખી ગણે એ, ૧૩
 જિન મૂઝી માયને પાસ પદ^૩ ગયા આપણે એ.

૧ પુણ્યના પ્રવહણુ ભરે. ૨ સુખ. ૩ સ્થાન.

માય જાગી જીએ પુત્ર સુરવરે પૂજીએ એ;
 કુંડળ દોય દેવદૂધ અમીય અંગૂઠે દીએ એ. ૧૪
 જન્મ મહોચ્છવ રાય ઋદ્ધિએ લાધિયો એ;
 સજ્જન સંતોષી નામ વર્દમાન થાપીએ એ. ૧૫

ઢાલ ચોથી

પ્રભુ કદપતરુ સમ વાધે, ગુણમહિમા પાર ન લાધે;
 રૂપે અદ્ભુત અનુપમ અકળ, અંગે લક્ષણ વિદ્યા સકળ....૧
 મુખ ચંદ્ર કમલદલ નયણ, સાસ સુરભિગંધ મીઠા વયણ;
 હેમ વરણે પ્રભુ તન શોભાવે, અતિ મિર્મળ વિણ નવરાવે....૨
 તપ તેજે સુરજ સોહે, જોતાં સુર નરના મન મોહે;
 પ્રભુ રમે રાજકુંવરશું વનમાં, માય તાયને આનંદ મનમાં....૩
 બળ અતુલ વૃષભ ગતિ વીર, ઇંદ્રે સલામાં કહ્યો જિન ધીર;
 એક સુર મૂઢ વાત ન માને, આવ્યો પરખવાને વન રમવાને.૪
 અહિ થઈ વૃક્ષ આમલીએ રાખ્યો, પ્રભુ હાથે ઝાલી દૂર નાખ્યો;
 વળી બાળક થઈ આવી રમિયો, હારી વીરને ખાંધે લઈ ગમીએ.૫
 માય તાય દુઃખ ધરી કહે મિત્ર, કોઈ વર્દમાનને લઈ ગયો શત્રુ;
 જાતો સુર વાધ્યો ગગને મિથ્યાતી, વીરે મુખીએ હણ્યો પડ્યો ધરતી.૬
 પાય નમી નામ દીધું મહાવીર, જેહવો ઇંદ્રે કહ્યો તેહવો ધીર;
 સુર વળીએ પ્રભુ આવ્યા રંગે, માય તાયને ઉલટ અંગે. ૭

વસ્તુ

રાય ઓચ્છવ, રાય ઓચ્છવ, કરે મન રંગ,
 લેખનશાળાએ સુત ઠાવે, વીરજ્ઞાન રાજા ન બાણે;

તવ સૌધર્મ ઇંદ્ર આવીયા, પૂછે ગ્રંથ સ્વામી વખાણે,
વ્યાકરણ જૈન તિહાં કીઓ, આનંદો સુરરાય;
વચન વદે પ્રભુ ભારતી, પંડ્યો વિસ્મય થાય. ૧

ઢાલ પાંચમી

યૌવન વય જળ આવીયાએ, રાય કન્યા જશોદા પરણાવીયાએ;
વિવાહ મહોત્સવ શુભ ક્રિયાએ, સર્વે સુખ સંસારના વિલસીયાએ. ૧
અનુક્રમે હુઈ એક કુંવરીએ, ત્રીશ વર્ષ જિનરાજ લીલા કરીએ;
માતપિતા સદ્ગતિ ગયાએ, પછે વીર વૈરાગે પૂરીઆએ. ૨
મયણુરાય સેન જીતીઓએ, વીરે અધિર સંસાર મન ચિંતીઓએ;
રાજ રમણી ઋદ્ધિ પરિહરીએ, કહે કુટુંબને લેશું સંયમસિરિએ. ૩

ઢાલ છઠી

પિતરીઓ સુપાસ રે, લાઈ નંદિવર્દન,
કહે વચ્છ એમ ન કીજીએએ. ૧
આગે માય તાય વિછોહ રે, તું વળી વ્રત લીયે,
ચાંદે ખાર ન દીજીએએ. ૨
નીર વિના જિમ મચ્છ રે, વીર વિના તિમ;
ટળવળતું ઇમ સહુ કહેએ. ૩
કૃપાવંત ભગવંત રે, નેહ વિના વળી, વરસ યે ઝાઝેરાં રહ્યાંએ. ૪
ક્રાસુ લીએ અન્નપાન રે, પરધર નવિ જમે, ચિત્ત ચારિત્ર ભાવે રમે એ. ૫
ન કરે રાજની ચિંત રે, સુર લોકાંતિક, આવી કહે સંયમ સમોએ. ૬
ખૂઝ ખૂઝ ભગવંત રે, છોડ વિષયસુખ; એ સંસાર વધારણોએ. ૭

ઢાળ સાતમી

આલે આલે ત્રિશલાનો કુંઅર, રાજા સિદ્ધારથનો નંદ કે,
દાનસંવત્સરી એ; એક કોડી આઠ લાખ દિન પ્રત્યે એ, કનક
રથણ રૂપા મોતી તો, મુઠી ભરી ભરી એ. આલે૦ ૧

ધણ કણ ગજ રથ ઘોડલા એ, ગામ નયર પુર દેશ તો,
મનવંછિત વળી એ; નિર્ધનને ધનવંત કીયા એ, તસ ઘર ન
ઓળખે નારી તો, સમ કરે વળી વળી એ. આલે૦ ૨

દુઃખ દારિદ્ર ટાળ્યા જગતણા એ, મેઘ પરે વરસીદાન
તો, પૃથ્વી અનૃણ કરી એ; બહુ નર નારી ઓચ્છવ બુએ
એ, સુર નર કરે મંડાણુ તો, જિન દીક્ષા વરી એ. આલે૦ ૩

વિહાર ક્રમ જગગુરુ કીઓ એ, કેડે આવ્યો માહણુ મિત્ર
તો, નારી સંતાપીઓ એ; જિન યાચક હું વિસર્યો એ, પ્રભુ
ખંધયકી દેવદ્વંધ્ય તો, પટ ખંડ કરી દીઓ એ. આલે૦ ૪

ઢાળ આઠમી

જસ ઘર હોયે પ્રભુ પારણું, સુર તિહાં કંચન વરસે અતિ ઘણું,
આંગણું દીપે તેજે તેહતણું એ;
દેવદુંડુંભી વાજે એ, તેણે નાદે અંબર ગાજે એ,
છાજે એ ત્રિભુવનમાંહે સોહામણું એ. ૧

ત્રુડકં

સોહામણું પ્રભુ તપ તપે, બહુ દેશ વિદેશે વિચરતા;
ભવિ જીવને ઉપદેશ દેતા, સાતે ઇતિ સમાવતા.
પટ માસ વન કાઉસ્સગ્ગ રહી, જિન કર્મ કઠિન દહે સહી;
ગોવાલ ગૌ ભજાવી ગયા, વીર મુખે બોલે નહીં. ૨

ઢાળ

ઝોરુ સવિ દશ દિશે ગયા, તેણે આવી કહ્યું મુનિ કિહાં ગયા ?
 ઋષિરાયા ઉપર મૂરખ કોપિયા એ;
 ચરણ ઉપર રાંધી ખીર, તેણે ઉપસર્ગે ન ચળ્યા ધીર,
 મહાવીર શ્રવણે ખીલા ઠોકીઆ એ. ૩

ત્રુટક

ઠોકીયા ખીલા દુઃખે પીડ્યા, કો ન લહે તેમ કરી ગયા;
 જિનરાજને મન શત્રુ મિત્ર સરખા, મેરુ પરે ધ્યાને રહ્યા.
 ઉનહી વરસે મેઘ બારે, વીજળી ઝળુકે ઘણી;
 બેહુ ચરણ ઉપર ડાલ ઊગ્યો, ઇમ કહે ત્રિભુવનધણી. ૪

ઢાળ

એક દિન ધ્યાન પૂરું કરી, પ્રભુ નયરીએ પહોતા ગોચરી,
 તિહાં વૈદે શ્રવણે ખીલા જાણીઆ એ;
 પારણું કરી કાઉસગ્ગે રહ્યા, તિહાં વૈદ સંચ લેલા કીઆ,
 બાંધીયા વૃક્ષે દોર ખીલા તાણીઆ એ. ૫

ત્રુટક

તાણી કાઢ્યા દોર ખીલા, વીર વેદન થઈ ઘણી;
 આકંઠ કરતાં ગિરિ થયો શતખંડ, જુઓ ગતિ કર્મહતણી.
 બાંધે રે જીવડો કર્મ હસતાં, રોવતાં છૂટે નહીં;
 ધન્ય ધન્ય મુનિવર રહે સમચિત્ત, કર્મ એમ તૂટે સહી. ૬

ઢાળ નવમી

જુઓ જુઓ કર્મે શું કીધું રે, અન્ન વર્ષ ઋષલે ન લીધું રે;
 કર્મવશ મ કરો કોઈ ખેદ રે, મલ્હિનાથ પામ્યા સ્ત્રીવેદ રે. ૧

૧. આ ગાથામાં કહેલી ખીર રાંધ્યાની, વરસાદ વરસ્યાની તેમજ
 ડાલ ઊગ્યાની વાત ક્રોધ ચરિત્રમાં જણાતી નથી.

કર્મે ચક્રી પ્રહ્લદત્ત નડીઓ રે, સુભૂમ નરકમાંહે પડીઓ રે;
 ભરત બાહુબલશું ભડીઓ રે, ચક્રી હાર્યો રાય જસ ચડીઓ રે. ૨
 સનતકુમારે સહ્યા રોગ રે, નલ દમયંતી વિયોગ રે;
 વાસુદેવ જરાકુમરે માર્યો રે, બલદેવ મોહનીઓ ધાર્યો રે. ૩
 ભાઈ શબ મસ્તકે વહીઓ રે, પ્રતિબોધ સુરમુખે લહીઓ રે;
 શ્રેણિક નરકે પહુતા રે, વન ગયા દશરથ પુતા રે. ૪
 સત્યવાંત હરિચંદ્ર ધીર રે, કુંભ ઘરે શિર વહું નીર રે;
 કુબેરદત્તને થયો કુયોગ રે, બહેન વળી માતાશું ભોગ રે. ૫
 પરહુથે ચંદનબાળ રે, ચઢિયો સુભદ્રાને આળ રે;
 મયણુરેહા મૃગાંકલેખા રે, દુઃખ ભોગવીઆ તે અનેકા રે. ૬
 કરમે ચંદ્ર કલંકયો રે, રાય રંક કોઈ ન મૂકયો રે;
 ઈંદ્ર અહલ્યાશું લુખ્યો રે, રચણાદેવી રવિ માઉ કીધો રે. ૭
 ઈશ્વર નારીઓ નચાવ્યો રે, પ્રહ્લા ધ્યાનથી ચૂકાવ્યો રે;
 અઘ અઘ કરમ પ્રધાન રે, જીત્યા જીત્યા શ્રી વર્દમાન રે. ૮

ઢાળ દશમી

ઈમ એ કર્મ હણ્યા સવિ, ધીર પુરુષ મહાવીર,
 બાર વર્ષ તપ્યો તપ, તે સઘળો વિણુ નીર;
 શાલિવૃક્ષ તળે પ્રભુ, પામ્યા કેવલજ્ઞાન,
 સમવસરણુ રચે સુર, દેશના દે જિનભાણુ. ૧

અપાપા નયરે જીઓ, યજ્ઞ કરે વિપ્ર જેહ,
 સર્વ બુઝવી દીક્ષા દીધી, વીરને વંદે તેહ;
 ગૌતમ ઋષિ આદે, ચારશે ચાર હજાર,
 સહસ ચૌદ મુનિવર, ગણધર વર ઇંગ્યાર. ૨

ચંદનખાલા મુખ્ય, સાધ્વી સહસ છત્રીશ,
દોઢ લાખ સહસ નવ, શ્રાવક દે આશીશ;
ત્રણ લાખ શ્રાવિકા, અધિકી સહસ અઠાર,
સંઘ ચતુર્વિધ થાપ્યો, ધનધન જિન પરિવાર. ૩

પ્રભુ અશોક તરુ તળે, ત્રિગટે કરેઅ વખાણ,
સુણે બારે પરખદા, યોજન વાણી પ્રમાણ;
ત્રણ છત્ર સોહિ શિર, આમર ઢાળે ઈંદ્ર,
નાટક બદ્ધ બત્રીશ, ચોત્રીશ અતિશય જિણુંદ. ૪

ફૂલ પગર ભરે સુર, વાગે હુંદુલી નાદ,
નમે સકળ સુરાસુર, છાંડી સવિ પરમાદ;
ચિહું રૂપે પ્રભુ સોહિ, ધર્મ પ્રકાશે ચાર,
ચોવીશમા જિનવર, આપે ભવનો પાર. ૫

પ્રભુ વર્ષ બહોંતેર, પાળી નિર્મળ આય,
ત્રિભુવન ઉપગારી, તરણુતારણુ જિનરાય;
કાર્તિક માસે પ્રાંત દિન, દીવાળી નિરવાણુ,
પ્રભુ મુક્તે પહોતા, પામે નિત્ય કલ્યાણુ. ૬

કલશ

ઇમ વીર જિનવર સયલ સુખકર, નામે નવનિધિ સંપન્ને;
ધર ઋદ્ધિ વૃદ્ધિ સુસિદ્ધિ પામે, એક મના જે નર ભન્ને.
તપગચ્છ ઠાકર ગુણુ વેરાગર હીરવિજયસૂરીશ્વરો;
હંસરાજ વંદે મન આણુંદે, કહે ધન્ય મુજ એ ગુરો.

શ્રી મહાવીરસ્વામીના પંચકલ્યાણકનું

સ્તવન

દોહા

શાસનનાયક શિવકરણ, વંદું વીર જિણુંદ;
પંચ કલ્યાણક તેહનાં, ગાશું ધરી આનંદ. ૧.

સુણતાં થુણતાં પ્રભુતણાં, ગુણ ગિરવા એક તાર;
ઋદ્ધિ વૃદ્ધિ સુખ સંપદા, સદ્ગુણ હોય અવતાર. ૨.

ઢાળ પહેલી

(બાપલડી સુણ જીભલડી—એ દેશી.)

સાંભળજો સસનેહી સયણા, પ્રભુજીના ચરિત્ર ઉદ્ધાસે;
જે સાંભળશે પ્રભુગુણ તેહનાં, સમકિત નિર્મળ થાશે રે. સાં ૧

જંખૂદીપે દક્ષિણ ભરતો, માહણકુંડ નામ આમે;
રિખલદત્ત બ્રાહ્મણ તસ નારી, દેવાનંદા નામે રે. સાં ૨

અષાઢ શુદ્ધિ છઠ્ઠે પ્રભુજી, પુષ્પોત્તરથી ચવિયા;
ઉત્તરાશ્વાસુની જોગે પ્રભુ આવી, તસ કૂખે અવતરીયા રે. સાં ૩

તેણી રચણી સા દેવાનંદા, સુપન ગજાદિક નિરખે;
પરભાતે સુણી કંત રિખલદત્ત, હૈડામાંહી હરખે રે. સાં ૪

ભાખે ભોગ અર્થ સુખ હોશે, હોશે પુત્ર સુખણ;
તે નિસુણી સા દેવાનંદાએ, કીધું વચન પ્રમાણ રે. સાં ૫

ભોગ લલા ભોગવતા વિચરે, એવે અચરિજ હોવે;
 શતકૃત^૧ જીવ સુરેશ્વર હરખે, અવધે^૨ પ્રભુજીને જોવે રે. સાં ૬
 કરી વંદનને ઈંદ્ર સન્મુખ, સાત આઠ ડગ આવે;
 શકસ્તવ વિધિ સહિત લણીને, સિંહાસન સોહાવે રે. સાં ૭
 સંશય પડિયા એમ વિમાસે, જિન ચક્રી હરિ રામ;
 તુચ્છ દારિદ્ર માહણકુળ નાવે, ઉત્ર ભોગ વિષુ ધામ રે. સાં ૮
 અંતિમ જિન માહણકુળ આવ્યા, એહ અછેરું કહિયે;
 અવસર્પિણી ઉત્સર્પિણી અનંતી, જાતે એહવું લહિયે રે. સાં ૯
 એણી અવસર્પિણી દશ અચ્છેરાં, થયાં તે કહિયે એહ;
 ગર્ભહરણુ ગોશાળા ઉપસર્ગ^૩, નિષ્કુળ દેશના જેહ રે. સાં ૧૦
 મૂળ વિમાને રવિ શશી આવ્યા, ચમરાનેા ઉત્પાત;
 એ શ્રી વીરજિનેશ્વર વારે, ઉપના પંચ વિખ્યાત^૪ રે. સાં ૧૧
 સ્ત્રી તીરથ મલ્લિ જિન વારે, શીતલને હરિવંશ;
 ઋષભને અઠોત્તરસો સિધ્યા, સુવિધિ અસંયતી શંસ^૫ રે. સાં ૧૨
 શંખ શબ્દ મળીઆ હરિ હરિશું, નેમીશ્વરને વારે;
 તેમ પ્રભુજી નીચ કુળે અવતરિયા, સુરપતિ એમ વિચારે રે. સાં ૧૩

ઢાળ બીજી

(નદી જમુનાકે તીર, ગડે દોય પંખીયાં—એ દેશી.)

ભવ સત્તાવીશ થૂળમાંહિ ત્રીજે ભવે, મરિચી કીયો
 કુલમદ ભરત જદ^૧ સ્તવે; નીચ ગોત્રકર્મ બાંધ્યું તિહાં તેહથી,
 અવતરિયા માહણકુળ અંતિમ જિનપતિ. ૧

૧. સો વખત પાંચમી પડિમા વહેનાર કાર્તિક શેઠના જીવ.

૨. અવધિગાને. ૩. અછેરા. ૪. અસંયતી પૂજણા. ૫. ન્યારે.

અતિશે અઘટતું એહ થયું થાશે નહિ, યોનિપ્રસવ ।જન-
ચક્રી નીચ કુળે નહિ; એહ મારો આચાર ધરું ઉત્તમ કુળે,
હરિભુગમેષી દેવ તેડાવ્યો તેટલે. ૨

કહે માહણકુંડ નયર જર્ઘ ઉચિત કરો, દેવાનંદાની
કૂખેથી પ્રભુજીને સંહરો; નયર ક્ષત્રિયકુંડ રાય સિદ્ધારથ
ગેહિની, ત્રિશલા રાણી ધરો પ્રભુ કૂખે તેહની. ૩

ત્રિશલા ગર્ભ લઈને ધરો માહણી ઉરે, ખ્યાસી રાત
વ્યતીત કહું તેમ સુર કરે; માહણી દેખે સુપન જાણે ત્રિશલા
હર્યા, ત્રિશલા સુપન લહે તિહાં ચૌદ અલંકાર્યા. ૪

હાથી વૃષભ સિંહ લક્ષ્મી માળા સુંદર, શશી રવિ ધ્વજ
કુંભ પદ્મસરોવર સાગર; દેવવિમાન રથભુપુંજ અગ્નિ વિમળ
હવે, દેખે ત્રિશલા માત કે પિયુને વિનવે. ૫

હરખે રાય કે સુપનપાઠકને તેડાવીઆ, રાજ લોગ સુત
ફલ સુણી તેને વધાવીઆ; ત્રિશલા રાણી વિધિશું ગર્ભ સુખે
વહે, માયતણે હિત હેત કે પ્રભુ નિશ્ચળ રહે. ૬

માય ધરે દુઃખ જોર વિલાપ ઘણા કરે, કે મેં કીધાં
પાપ અઘોર ભવાંતરે; ગર્ભ હર્યો મુજ કેણે હવે કેમ પામીએ ?
દુઃખનું કારણ જાણ્યું વિચાર્યું સ્વામીએ. ૭

અહો અહો મોહ વિડંબણા જલમ જગતમેં, અણુદીઠે દુઃખ
એવડું પાયું પલકમેં; તામ અભિગ્રહ કીધો પ્રભુજીએ તે કહું,
માતપિતા જીવંતા સંજમ નવિ ગ્રહું. ૮

કરુણા આણી અંગ હલાવે જિનપતિ, ખોલે ત્રિશલા માત
હૈયે ઘણું હીસતી; અહો મુજ જાગ્યા ભાગ્યગર્ભ મુજ સળવળ્યો,
સેવ્યો શ્રી જિનધર્મ કે સુરતર જેમ ફળ્યો. ૯

સખીઓ કહે શિખામણુ સ્વામિની સાંભળો, હળવે હળવે
ઓલો હસો ખેલો ચલો; એમ આનંદે વિચરતાં દોહલાં પૂરતા,
નવ મહિના ને સાડાસાત દિવસ થતાં. ૧૦

ઐત્રતણી શુદ્ધિ તેરશ નક્ષત્ર ઉત્તરા, જોગે જન્મ્યા શ્રી
વીર સુહંકર સુંદરા; ત્રિભુવન થયો ઉદ્યોત કે હરખ વધામણા,
સોના રૂપાને કૂલે વધાવે સુર ઘણા. ૧૧

આવે છપ્પન કુમારિકા પ્રભુ આચ્છવતણે, ચળે રે સિંહાસન
ઈંદ્ર કે ઘંટા રણઝણે; મેળી^૧ સુરની કોડ કે સુરપતિ આવીયા,
પંચ રૂપ કરી પ્રભુને સુરગિરિ^૨ લાવીયા. ૧૨

એક કોડ સાઠ લાખ કળશ જળશું ભર્યા, કેમ સહેશે લઘુ
વીર કે ઈંદ્રે સંશય ધર્યા; પ્રભુ અંગૂઠે ચાંપ્યો મેરુ અતિ
થડથડ્યો, ગડગડ્યા પૃથ્વી લોક જગત જન લડથડ્યો. ૧૩

અનંત બળ પ્રભુ બાણી ઈંદ્રે ખમાવીયા, ચાર વૃષભના
રૂપ કરી જળ નામીયા; પૂજી અચીં પ્રભુને માય પાસે ધરે,
ધરે અંગૂઠે અમૃત ગયા નંદીશ્વરે. ૧૪

ઢાળ ત્રીજી

(દેશી હમયડીની)

કરે મહોચ્છવ સિદ્ધારથ નૃપ, નામ ધર્મ વર્ધમાન;
દિન દિન વાધે પ્રભુ સુરતરુ જેમ, રૂપકળા અસમાન રે. હમયડી ૦ ૧.
એક દિન પ્રભુજી રમવા કારણ, પૂર બાહિર જળ આવે;
ઈંદ્રમુખે પ્રશંસા સુણીને, મિથ્યાત્વી સુર આવે રે. હ૦ ૨

૧. મેળવો—એકત્ર કરીને ૨. મેરુપર્વત

અદ્વિરૂપે વીંટાણા તરુશું, પ્રભુજીએ નાખ્યો ઉછાળી;
 સાત તાડનું રૂપ કર્યું જખ, મુદિએ નાખ્યો વાળી રે. હૃં ૩.
 પાય લાગીને તે સુર ખમીયો, નામ ધર્યું મહાવીર;
 જેવા ઇંદ્રે વખાણ્યા સ્વામી, તેહવા સાહસ ધીર રે. હૃં ૪.
 માતપિતા નિશાળે મૂકે, આઠ વરસના જાણી;
 ઇંદ્રતણા તિહાં સંશય ટાળ્યા, નવ વ્યાકરણ વખાણી રે. હૃં ૫.
 અનુક્રમે યૌવન પામ્યા પ્રભુજી, વર્ચા જશોદા રાણી;
 અઠ્ઠાવીશ વરસે પ્રભુજીના, માતપિતા નિર્વાણી રે. હૃં ૬.
 દોય વરસ લાઈને આગ્રહે, પ્રભુ ધરવાસે વસીયા;
 ધર્મપંથ દેખાડો એમ કહે, લોકાંતિક ઉઠ્ઠસીયા રે. હૃં ૭.
 એક કોડ આઠ લાખ સોનૈયા, દિન પ્રત્યે પ્રભુજી આપે;
 એમ સંવત્સરી દાન દેઈને, જગના દારિદ્ર દુઃખ કાપે રે. હૃં ૮.
 છંડી રાજ્ય અંતેઉર પ્રભુજી, લાઈએ અનુમતિ દીધી;
 માગશર વદિ દશમી ઉત્તરાએ, વીરે દીક્ષા લીધી રે. હૃં ૯.
 ચઉનાણી તે દિનથી પ્રભુજી, વરસ દિવસ ઝાઝેરે;
 ચીવર ધરી બ્રાહ્મણને આપ્યું, ખંડ ખંડ દોય ફેરે રે. હૃં ૧૦.
 ઘોર પરીષદ સાડાખારે, વરસે જે જે સહીયા;
 ઘોર અભિગ્રહ જે જે ધરીયા, તે નવિ જાણે કહીયા રે. હૃં ૧૧.
 શૂળપાણી ને સંગમ દેવે, અંડકોશિક ગોશાળે;
 દીધાં દુઃખ ને પાયસ રાંધી, પગ ઉપર ગોવાળે રે. હૃં ૧૨.
 કાને ગોપે ખીલા ઠોકયા, કાઢંતા મૂકી રાટી;
 જે સાંભળતાં ત્રિભુવન કંખ્યા, પર્વત શિલા ફાટી રે. હૃં ૧૩.

તે તે દુષ્ટ સહુ ઉદ્ધરીયા, પ્રભુજી પરઉપગારી;
અડદતણાં બાકુલડા લઇને, ચંદનબાળા તારી રે. હૃં ૧૪.

દોઅ છ માસી નવ ચઉ માસી, અઢી માસી ત્રણ માસી;
દોઢ માસી બળે કીધાં, છ કીધાં બે માસી રે. હૃં ૧૫.

બાર માસ ને પક્ષ બહોતેર, છઠ્ઠ બશેં ઓગણત્રીશ ભણું;
બાર અઠ્ઠમ ભદ્રાદિ પડિમા, દિન દોય ચાર દશ બાણું રે. હૃં ૧૬.

એમ તપ કીધો બારે વરસે, વિણ પામી ઉદ્ધાસ;
તેમાં પારણાં પ્રભુજીએ કીધાં, ત્રણશેં ઓગણપચાસ રે. હૃં ૧૭.

કર્મ બપાવી વૈશાખ માસે, શુદ્ધિ દશમી સુબણ;
ઉત્તરાન્નેગે શાળિવૃક્ષ તળે, પામ્યા કેવળનાણુ રે. હૃં ૧૮.

ઈંદ્રભૂતિ આદે પ્રતિબોધ્યા, ગણધર પદવી દીધી;
સાધુ સાધવી શ્રાવક શ્રાવિકા, સંઘ સ્થાપના કીધી રે. હૃં ૧૯.

ચઉદ સહસ અણુગાર સાધવી, સહસ છત્રીશ કહીને;
એક લાખ ને સહસ ઓગણસાઠ, શ્રાવક શુદ્ધ લહીને રે. હૃં ૨૦.

ત્રણ લાખ ને સહસ અઠાર વળી, શ્રાવિકા સંખ્યા બાણી;
ત્રણશેં ચઉદશ (૧૪) પૂરવધારી, તેરશેં ઓહીનાણી રે. હૃં ૨૧.

સાતશેં તો કેવળનાણી, લખિધધારી પણ તેતા;
વિપુલમતિ પાંચશેં કહીને, ચારશેં વાઢી જેતા રે. હૃં ૨૨.

સાતશેં અંતેવાસી સિધ્યા, સાધવી ચૌદશેં સાર;
દિન દિન દીપે તેજ સવાઈ, પ્રભુજીનો પરિવાર રે. હૃં ૨૩.

ત્રીશ વરસ ગૃહવાસે વસિયા, બાર વરસ છદ્મસ્થ;
ત્રીશ વરસ કેવળ બેંતાળીશ, વરસ તે સમણાવથ્ય રે. હૃં ૨૪.

વરસ બહોંતેરકેરું આયુ, વીર જિણુંદનું બણો;
 દીવાળી દિન સ્વાતિ નક્ષત્રે, પ્રભુજીનું નિર્વાણુ રે. હૃ ૨૫
 પંચ કલ્યાણુક એમ વખાણ્યાં, પ્રભુજીનાં ઉદ્ધાસે;
 સંઘતણા આગ્રહે ઈમ હર્ષભર, સુરત રહી ચોમાસું રે. હૃ ૨૬

કળશ

એમ ચરમ જિનવર, સયલ સુખકર, થુણ્યો અતિ ઉલટ ભરે;
 અષાઠ ઉજ્જવલ પંચમી દિને, સંવત સત્તર તહોંતરે;
 શ્રી વિમલવિજય ઉવજાયા પંકજ, ભમર સમ શુભ શિષ્ય એ;
 રામવિજય જિન વીર નામે, લહિયે અધિક જગીશ એ.

શ્રી મહાવીરસ્વામીના સત્તાવીશ ભવનું
 પંચઢાળિયું

ઢાહા

શ્રી શુભવિજય સુશુર નમી, નમી પદ્માવતી માય; ભવ
 સત્તાવીશ વર્ણવું, સુણતાં સમકિત થાય ॥ ૧ ॥ સમકિત પામે
 જીવને, ભવ ગણતીએ ગણાય; જો વળી સંસારે ભમે, તો પણ
 મુગતે જાય ॥ ૨ ॥ વીર જિનેશ્વર સાહીજો, ભમીયો કાળ
 અનંત; પણ સમકિત પામ્યા પછી, અંતે થયા અરિહંત ॥ ૩ ॥

ઢાળ પહેલી

(કપૂર હોયે અતિ જીજ્ઞો રે—એ દેશી)

પહેલે ભવે એક ગામનો રે, રાય નામે નયસાર;
 કાષ્ઠ લેવા અટવી ગયો રે, લોજન વેળા થાય રે ॥ પ્રાણી ॥

ધરિયે સમકિત રંગ, જિમ પામિયે સુખ અભંગ રે ॥ પ્રાણી
 ધરિયે ॥ ૧ ॥ એ આંકણી ॥ મન ચિંતે મહિમાનીલો રે,
 આવે તપસી કોય; દાન દેઈ ભોજન કરું રે, તો વંછિત ફળ
 હોય રે ॥ પ્રાણી ॥ ૨ ॥ મારગ દેખી મુનિવરા રે, વંદે દેઈ
 ઉપયોગ; પૂછે કેમ ભટકો ઈહાં રે, મુનિ કહે સાથ વિભોગ રે
 ॥ પ્રાણી ॥ ૩ ॥ હરખભરે તેડી ગયો રે, પડિલાબ્યા મુનિરાજ;
 ભોજન કરી કહે ચાલીએ રે, સાથ લેળા કરું આજ રે
 ॥ પ્રાણી ॥ ૪ ॥ પગવટીએ લેળા કર્યા રે, કહે મુનિ દ્રવ્ય
 એ માર્ગ; સંસારે ભૂલા ભમે રે, ભાવ મારગ અપવર્ગ રે
 ॥ પ્રાણી ॥ ૫ ॥ દેવગુરુ ઓળખાવિયા રે, દીધો વિધિ નવકાર;
 પશ્ચિમ મહાવિદેહમાં રે, પામ્યા સમકિત સાર રે ॥ પ્રાણી ॥
 ૬ ॥ શુભ ધ્યાને મરી સુર હુઆ રે, પહેલા સ્વર્ગ મઝાર;
 પદ્યોપમ આયુ ચવી રે, ભરતધરે અવતાર રે ॥ પ્રાણી ॥
 ૭ ॥ નામે મરીચી ભેવને રે, સંયમ લીયે પ્રભુ પાસ; દુષ્કર
 ચરણ લહી થયો રે, ત્રિદંડિક શુભ વાસ રે ॥ પ્રાણી ॥ ૮ ॥

દાળ ખીજ

(વિવાહલાની દેશી)

નવો વેષ રચે તેણી વેળા, વિચરે આદીશ્વર લેળા; જળ
 થોડે સ્નાન વિશેષે, પગ પાવડી ભગવે વેષે ॥ ૧ ॥ ધરે
 ત્રિદંડ લાકડી મ્હોટી, શિર મુંડણુ ને ધરે ચોટી; વળી છત્ર
 વિલેપન અંગે, થૂળથી વ્રત ધરતો રંગે ॥ ૨ ॥ સોનાની
 જનોઈ રાખે, સહુને મુનિ મારગ ભાખે; સમોસરણુ પૂછે
 નરેશ, કોઈ આગે હોશે જિનેશ ॥ ૩ ॥ જિન જંપે ભરતને
 તામ, તુજ પુત્ર મરીચી નામ; વીર નામે થશે જિન છેલો,

આ ભરતે વાસુદેવ પહેલો ॥ ૪ ॥ ચક્રવર્તી વિદેહે થાશે,
 સુણી આઠ્યા ભરત ઉદ્ધાસે; મરીચીને પ્રદક્ષિણા દેતા, નમી
 વંદીને એમ કહેતા ॥ ૫ ॥ તમે પુન્યાઇવંત ગવાશે, હરિ ચક્રી
 ચરમ જિન થાશે; નવિ વંદું ત્રિદંડિક વેષ, નમું ભક્તિએ
 વીર જિનેશ ॥ ૬ ॥ એમ સ્તવના કરી ઘર જાવે, મરીચી
 મન હર્ષ ન માવે; મારે ત્રણ પદવીની છાપ, દાદા જિન
 ચક્રી જાપ ॥ ૭ ॥ અમે વાસુદેવ ધૂર થઈશું, કુળ ઉત્તમ
 મહારું કહીશું; નાચે કુળમદશું ભરાણો, નીચ ગોત્ર તિહાં
 બંધાણો ॥ ૮ ॥ એક દિન તનુ રોગે વ્યાપે, કોઇ સાધુ પાણી
 ન આપે; ત્યારે વંછે ચેલો એક, તવ મળિયો કપિલ અવિવેક
 ॥ ૯ ॥ દેશના સુણી દીક્ષા વાસે, કહે મરીચી લીયો પ્રભુ પાસે;
 રાજપુત્ર કહે તુમ પાસે, લેશું અમે દીક્ષા ઉદ્ધાસે ॥ ૧૦ ॥
 તુમ દરશને ધરમનો ઠહેમ, સુણી ચિંતે મરીચી એમ; મુજ
 યોગ્ય મળ્યો એ ચેલો, મૂળ ઠડવે કડવે વેલો ॥ ૧૧ ॥
 મરીચી કહે ધર્મ ઉભયમાં, લીયે દીક્ષા જોવન વયમાં; એણે
 વચને વધ્યો સંસાર, એ ત્રીજો કહ્યો અવતાર ॥ ૧૨ ॥ લાખ
 ચોરાશી પૂરવ આય, પાળી પંચમે સર્ગ સધાય; દશ સાગર
 જીવિત ત્યાંહી, શુભવીર સદા સુખમાંહી ॥ ૧૩ ॥

ઢાળ ત્રીજી

(ચોપાઇની દેશી)

પાંચમે ભવ કોદ્ધાગસન્નિવેશ, કૌશિક નામે બ્રાહ્મણ વેષ;
 એંશી લાખ પૂરવ અનુસરી, ત્રિદંડીયાને વેષે મરી ॥ ૧ ॥
 ઢાળ બહુ ભમીયો સંસાર, શુણ્ણપુરી છડ્યો અવતાર; બહેંતેર
 લાખ પૂરવને આય, વિપ્ર ત્રિદંડી વેષ ધરાય ॥ ૨ ॥ સૌધર્મે

મધ્ય સ્થિતિએ થયો, આઠમે ચૈત્ય સન્નિવેશે ગયો; અગ્નિદ્યોત
 દ્વિજ ત્રિદંડીયો, પૂર્વ આયુ લખ સઠે મૂચો ॥ ૩ ॥ મધ્ય
 સ્થિતિએ સુર સર્ગ ઇશાન, દશમે મંદિરપુર દ્વિજ ઠાણુ; લાખ
 છપ્પન પૂર્વાયુ પૂરી, અગ્નિભૂતિ ત્રિદંડિક મરી ॥ ૪ ॥ ત્રીજે
 સરગે મધ્યાયુ ધરી, બારમે ભવ શ્વેતાંબીપુરી; પૂરવ લાખ
 ચુમ્બાળીશ આય, ભારદ્વાજ ત્રિદંડિક થાય ॥ ૫ ॥ તેરમે
 ચોથે સર્ગે રમી, કાળ ઘણો સંસારે ભમી; ચઉદમે ભવ
 રાજગૃહી જાય, ચોત્રીશ લાખ પૂરવને આય ॥ ૬ ॥ થાવર
 વિપ્ર ત્રિદંડી થયો, પાંચમે સર્ગે મરીને ગયો; સોળમે ભવ
 કોડ વરસ સમાય, રાજકુમર વિશ્વભૂતિ થાય ॥ ૭ ॥ સંભૂતિ
 મુનિ પાસે અણુગાર, દુષ્કર તપ કરી વરસ હજાર; માસ-
 ખમણ પારણે ધરી દયા, મથુરામાં ગોચરીએ ગયા ॥ ૮ ॥
 ગાયે હણ્યા મુનિ પડિયા ધસ્યા, વિશાખનંદી પિતરિયા હસ્યા;
 ગૌશૃંગે મુનિ ગર્વે કરી, ગયણ ઉછાળી ધરતિ ધરી ॥ ૯ ॥
 તપગળથી હોજો ગળધણી, કરી નિયાણું મુનિ અણુસણી;
 સત્તરમે મહાશુકે સુરા, શ્રી શુભવીર સત્તર સાગરા ॥ ૧૦ ॥

ઢાળ ચોથી

(નદી યમુનાને તીરે જડે દોય પંખીયાં—એ દેશી)

અઢારમે ભવે સાત સુપન સૂચિત સતી, પોતનપુરીએ
 પ્રજાપતિ રાણી મૃગાવતી; તસ સુત નામે ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ
 નીપન્યા, પાપ ઘણું કરી સાતમી નરકે જપન્યા ॥ ૧ ॥
 વીશમે ભવ થઈ સિંહ ચોથી નરકે ગયા, તીહાંથી ચવી
 સંસારે ભવ બહુળા થયા; બાવીશમે નર ભવ લહી પુણ્ય
 દશા વર્યા, ત્રેવીશમે રાજધાની મૂકાએ સંચર્યા ॥ ૨ ॥

રાય ધનંજય ધારણી રાણીએ જનમિયા, લાખ ચોરાશી પૂરવ
 આયુ જીવિયા; પ્રિયમિત્ર નામે ચક્રવર્તી દીક્ષા લહી, કેડી
 વરસ ચારિત્ર દશા પાળી સહી ॥ ૩ ॥ મહાશુકે થઈ દેવ
 ઇશ્વે ભરતે ચવી, છત્રિકા નગરીએ જિતશત્રુ રાજવી; લદ્દામાય
 લાખ પચવીશ વરસ સ્થિતિ ધરી, નંદન નામે પુત્રે દીક્ષા
 આચરી ॥ ૪ ॥ અગિયાર લાખ ને એંશી હબ્બર છશે વળી,
 ઉપર પીસ્તાળીશ અધિક પશુ દિન રૂળી; વીશ સ્થાનક માસ-
 ખમણે જાવજીવ સાધતા, તીર્થંકરનામકર્મ તિહાં નિકાચતા
 ॥ ૫ ॥ લાખ વરસ દીક્ષાપર્યાય તે પાળતા, છન્વીશમે ભવ
 પ્રાણતકલ્પે દેવતા; સાગર વીશનું જીવિત સુખભર ભોગવે,
 શ્રી શુભવીર જિનેશ્વર ભવ સુણજે હવે ॥ ૬ ॥

ઢાળ પાંચમી

(ગજરામારજી ચાલ્યા ચાકરી રે—એ દેશી)

નયર માહણકુંડમાં વસે રે, મહાઋદ્ધિ ઋષભદત્ત નામ;
 દેવાનંદા દ્વિજ શ્રાવિકા રે, પેટ લીધો પ્રભુ વિશરામ રે; પેટ
 લીધો પ્રભુ વિશરામ ॥ ૧ ॥ ખ્યાસી દિવસને અંતરે રે, સુર
 હરિણગમેષી આય; સિદ્ધારથ રાજા ઘરે રે, ત્રિશલા કૂખે
 છટકાય રે ॥ ત્રિં ॥ ૨ ॥ નવ માસાંતરે જનમીયા રે, દેવ દેવીએ
 ઓછવ કીધ; પરણી યશોદા જોવને રે, નામે મહાવીર પ્રસિદ્ધ
 રે ॥ નાં ॥ ૩ ॥ સંસાર લીલા ભોગવી રે, ત્રીશ વર્ષે દીક્ષા
 લીધ; ખાર વરસે હુઆ કેવળી રે, શિવવહુનું તિલક શિર દીધ
 રે ॥ શિં ॥ ૪ ॥ સંઘ ચતુર્વિધ થાપીયો રે, દેવાનંદા ઋષભ-
 દત્ત પ્યાર; સંયમ દેઈ શિવ મોકલ્યાં રે, ભગવતીસૂત્રે
 અધિકાર રે ॥ ભં ॥ ૫ ॥ ચોત્રીશ અતિશય શોભતા રે,

ચૌદ સહસ્ર અણુગાર; છત્રીશ સહસ્ર તે સાધવી રે, ખીજે
 દેવ દેવી પરિવાર રે ॥ ખીજે ॥ ૬ ॥ ત્રીશ વરસ પ્રભુ
 કેવળી રે, ગામ નગર તે પાવન કીધ; ખડોતેર વરસનું આઉખું
 રે, દીવાળીએ શિવપદ લીધ રે ॥ દીવા ॥ ૭ ॥ અશુરલઘુ
 અવગાહને રે, કીયો સાદિ અનંત નિવાસ; મોહરાયમલ્લ મૂળશું
 રે, તન મન સુખનો હોય નાશ રે ॥ તન મન ॥ ૮ ॥
 તુમ સુખ એક પ્રદેશનું રે, નવિ માવે લોકાકાશ; તો અમને
 સુખીયા કરો રે, અમે ધરીએ તુમારી આશ રે ॥ અમે ॥
 ૯ ॥ અખય ખળનો નાથનો રે, મેં દીઠો ગુરુ ઉપદેશ;
 લાલચ લાગી સાહેબા રે, નવિ લજીએ કુમતિનો લેશ રે
 ॥ નવિ ॥ ૧૦ ॥ મ્હોટાનો જે આશરો રે, તેથી પામીએ
 લીલ વિલાસ; દ્રવ્ય ભાવ શત્રુ હણી રે, શુભવીર સદા સુખ-
 વાસ રે ॥ શુભ ॥ ૧૧ ॥

કલશ

ઝોગણીશ એકે વરસ છેકે, પૂર્ણિમા શ્રાવણ વરો; મેં
 શુદ્યો લાયક વિશ્વનાયક, વર્દ્ધમાન જિનેશ્વરો; સંવેગ રંગ
 તરંગ ઝીલે, જસવિજય સમતા ધરો; શુભવિજય પંડિત
 ચરણ સેવક, વીરવિજયો જયકરો ॥ ૧૨ ॥

॥ ઇતિ શ્રી મહાવીરસ્વામીનું
 પંચઢાળિયું સમાપ્ત ॥

શ્રી મહાવીર પરમાત્માએ છદ્મસ્થપણામાં ને કેવળીપણામાં
એકંદર ૪૨ વર્ષના શ્રમભૂપર્યાયમાં કરેલા ચોમાસાનો
અનુક્રમ નીચે પ્રમાણે—

૧ અસ્થિકગ્રામે	૨૨ રાજગૃહી
૨ રાજગૃહી—નાલંદાપાડે	૨૩ વાણિજ્યગ્રામ .
૩ ચંપા	૨૪ રાજગૃહી
૪ પૃષ્ઠચંપા	૨૫ મિથિલા
૫ ભદ્રિકા	૨૬ મિથિલા
૬ ભદ્રિકા	૨૭ મિથિલા
૭ આલંબિકા	૨૮ વાણિજ્યગ્રામ
૮ રાજગૃહી	૨૯ રાજગૃહી
૯ વજ્રભૂમિ (અનાય)	૩૦ વાણિજ્યગ્રામ
૧૦ શ્રાવસ્તિ	૩૧ વૈશાળી
૧૧ વિશાળા	૩૨ વૈશાળી
૧૨ ચંપા	૩૩ રાજગૃહી
૧૩ રાજગૃહી	૩૪ રાજગૃહી—નાલંદાપાડે
૧૪ વિશાળા	૩૫ વિશાળા
૧૫ વાણિજ્યગ્રામ	૩૬ મિથિલા
૧૬ રાજગૃહી	૩૭ રાજગૃહી
૧૭ વાણિજ્યગ્રામ	૩૮ રાજગૃહી—નાલંદાપાડે
૧૮ રાજગૃહી	૩૯ મિથિલા
૧૯ રાજગૃહી	૪૦ મિથિલા
૨૦ વૈશાળી	૪૧ રાજગૃહી
૨૧ વાણિજ્યગ્રામ	૪૨ પાવાપુરી

એકંદર ૪૨ નીચે પ્રમાણે—

૧ અસ્થિકગ્રામે	૨ ભદ્રિકા
૩ ચંપા—પૃષ્ઠચંપા	૧ આલંબિકા
૧૨ વિશાળા—વાણિજ્યગ્રામ	૧ શ્રાવસ્તિ
૧૪ રાજગૃહી—નાલંદાપાડા	૧ વજ્રભૂમિ (અનાય)
૬ મિથિલા	૧ અપાપાનગરી (પાવાપુરી)

૫. શ્રી મહાવીર જિન સ્તવન.

જગપતિ તારક શ્રી જિનદેવ,
દાસનો દાસ છું તાહરો;
જગપતિ તારક તું કિરતાર,
મનમોહન પ્રભુ માહરો. ૧

જગપતિ તાહરે તો ભક્ત અનેક,
મારે તો એક જ તું ધણી;
જગપતિ વીરમાં તું મહાવીર,
મૂરતિ તારી સોહામણી. ૨

જગપતિ ત્રિશલા રાણીનો તન,
ગંધાર બંદર ગાજીઓ;
જગપતિ સિદ્ધારથ કુળ શણગાર,
રાજરાજેશ્વર રાજીયો. ૩

જગપતિ ભગતોની ભાંગે છે ભીડ,
ભીડ પડે પ્રભુ પારીખે;
જગપતિ તુંહી પ્રભુ અગમ અપાર,
સમજ્યો ન જાય મુજ સારીખે. ૪

જગપતિ ઉદય નમે કર જોડ,
સત્તર નેવ્યાસી સમે કિયો;
જગપતિ ખંભાત જંબૂસર સંઘ,
ભગવંત ભાવશું ભેટિયો. ૫

